Supracoperta și coperta de *Petre Vulcănescu*

TUDOR ARGHEZI

SCRIERI

18

PROZE

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

CU BASTONUL PRIN BUCUREȘTI

CUVÎNT ÎNNAINTE

Tîrîş, grăpiş, am tot şchiopătat prin Bucureşti cu bastonul, o viaţă. Aş zice o « viaţă întreagă », dar, pe la optzeci de ani trecuţi, încă trăiesc nelenevit, şi mi s-ar cam părea că nici n-aş fi prea grăbit, şubredă, cum a putut ajunge, să mi-o întregesc.

Cu toate că poteca străbătută s-a tot îngustat cu timpul, şi scaieţii ei, mai lungi şi mai încîlciţi, s-au îndesit, începînd să-mi împiedice pasul, să mă întreacă mereu mai sus, să mă zgîrie şi să-mi înţepe, întru tîrziu, şi cît mi-a mai rămas din ochi, caut să par că nici nu i-aş simţi. O ruptură de pleoapă mai adîncă o mai cos, o mai cîrpesc, cu ajutorul meşterului Esculap, aprovizionat cu borcane şi hapuri.

Creionînd mereu în carnet, într-o bună zi am luat condeiul adevărat. Dar de-a lungul rîndurilor şi prin răspîntiile lor, m-am întîlnit cu pleavă şi fărîme de trecut, aninate de lucruri sau, prin transparenţă, cu unele de dincolo de ele. Am dat multe foi deoparte, dar nu m-a lăsat slaba inimă să le leapăd chiar pe toate, pentru că erau, oarecum, trăite. La urma urmei, nu făceau parte şi ele tot din Bucureşti? Să rămîie ei, în paginile astea, ca nişte împrejmuiri căscate şi reci? M-am pomenit plimbîndu-mă prin amintiri...

Cititorul să nu se amăgească, aşteptîndu-se la un ghid pentru călăuzirea vizitatorilor sosiţi cu vagonul şi maşina. E vorba mai mult de o succesiune de impresii, măcar şi contradictorii, chiar dacă şi

adunarea lor într-un dosar și-ar fi pierdut, la tipar, emoția inițială, care, cîndva, se pare că ar fi fost. Și în definitiv, datoria condeiului nu e numaidecît să tot înșire și să tot spuie, ci să și sugere. Aș zice: mai ales.

În literatură, publicul fusese considerat inapt, privință în care autorii «hermetici» s-au înșelat, întîi pe socoteala lor. Fiind vorba de București, trebuie amintit spre oncarea sensibilităților la arta, de pildă, cîntată, că unele celebrități și-au frînt pe vremuri gîtul în pragul lor. Ajunsese un motiv de teamă pentru impresarii marilor centre ale Europei proiectul unui «turneu» cu oprire în țara lui «paysan du Danube». Peizanul de la Danubiu era, în proza mijlocie, occidentală, românul și, deci, bucureșteanul din București, încă nu deajuns de cunoscut nici pînă azi prea mai departe, unde geografia vorbită crede că, încălțați cu opinci și desculți, noi umblăm prin ei de-a bușilea și în patru labe.

Orice ins, cărturar au ba, are doza lui de intelect, și ea nu trebuie nesocotită. Zicînd intelect, zici și simțire, fără a căuta să-i disociezi, pe un solfegiu, coardele răsucite, neașezate ca pe cobză. Emoția și poezia se strecoară în toată viețuirea.

De la natură omul are o impermeabilitate, o rezistență față de tot ce-i nou pentru el, din ignoranță și din trăire monotonă. El se dă cu greu bătut. Trebuie să-i învechești cumva noul cu o patină și să i-l aduci la măsura lui. Orice artist, de culori, de sunete, de cuvinte, de scenă, trebuie să plece la drum cu încredințarea că în fiece auditor, cititor și spectator are un adversar, întîi, bineînțeles, în semenul lui profesional, veninos, obligat să-l conteste, fie de necazul izbutirii, fie din superstiții de generație, care-i un simplu caz de moșit. El nu e convertit prin definiții, expuneri și deducții, ci prin emoții; ceea ce lipsește și din activitățile de difuzare a principiilor, mărginite, prin neajunsurile exponentului personal, la locuri comune și fraze repetate. O strună, nu știi cum atinsă cu

arcuşul, iscă fiorul. Poate să fie executantul un perfect virtuoz, *fără să stîrnească indescriptibilul tremur în suflet, de ecouri, al emoţiei neaşteptate.*

Aş fi dorit, probabil, puricîndu-i şi condensîndu-i prea mult, să tresară în aceşti Bucureşti de vorbe cîte o sonoritate scăpărată, scăpată poate, şi fără voie, la un control mai sever.

O imagine a emoţiei am încercat-o sfîşietoare într-o neprevăzută vizită la Abator. Mai multe asemeni aspecte de viaţă, de suferinţă şi moarte, mă urmăresc neîntrerupt şi cu atît mai insistent, cu cît sînt ireversibile şi definitiv isprăvite, stinse pe veci.

Una din curţile teritoriului interior al Abatorului era populată de vite mari, boi şi vaci, cu ochii neîntrecuţi în frumuseţe de nicio bijuterie. Mînată lin, cireada se apropia de obloanele sălii de moarte.

Voiam să fug şi n-am mai putut: trebuia să mă arăt « bărbat » ca însoţitorii mei, care, între ţigări şi fumuri, găseau locul potrivit cu hazul şi gluma.

În faţa viţeilor cu căutătura candidă, îmi aminteam prin coincidenţă de cîteva situaţii tragice, ca de pildă de relatările unui martor la o execuţie capitală din străinătate, a unui cizmar osîndit la moarte. Acuzat din răzbunare că trăieşte din fustele unei prostituate, de către un poliţist de moravuri, care el trăia *într-adevăr cu femeia publică, lucrătorul l-a căutat să-l doboare, şi din greşeală a tras, într-o seară, cu pistolul cîteva gloanţe într-alt poliţist care semăna mult cu canalia urmărită. Întors de la locul execuţiei, cutremurat, martorul scos din fire povestea cum se petrecuse penibila scenă de justiţie legală.*

Emoţia zguduia publicul adunat în faţa temniţei franceze. Se ghicea vocea şovăită a preotului, în latineşte, şi rostirea lui bisericească « in seculà seculorùm », apoi ordinul juridic al gîdelui-şef şi, în sfîrşit, zguduirea maşinii de retezat gîtlejul.

Mi s-a părut atît de neverosimilă împrejurarea, încît, refuzînd să-i primesc impresia de haos şi demo-

ralizare, m-am silit să o uit și, nemaifiind în stare să mi-o gonesc din amintire, am încercat un artificiu, silindu-mă să cred, încă și azi, că n-am știut de ea și că execuția nici n-ar fi avut loc, îndoind mereu sforțarea nu numai de uitare și de refuz, dar și de realitatea vie.

M-am consolat întrucîtva cu negarea ei totală, conștient că mă înșel, dar obsedat, fără să pot alunga senzația de chin, rămasă pecete. Mi-e peste putință acceptarea atît a execuțiilor legale cu ghilotina franceză sau cu securea germană, a capului retezat pe butuc, cît și a oficianților salariați pentru asemenea sinistră ispravă, împlinită fără remușcări și deznădejdi, de bărbați părinți, care-și mai pot mîngîia copiii la masa familiei, după execuțiile de dimineață.

Emoția, presimțitoare de moarte, făcea vitele să îngenunchie, cu capul prăvălit. Vedeam și lacrimile noastre omenești prelingîndu-li-se pe bot. De atunci, carnea fripturii nu mai are gust, și, cînd o tai la prînz în farfurie, aud subt cuțit oftatul din răgetul vitelor împinse la înjunghiere. Mă simt parcă vinovat și eu de coduri, de sentințe, de închisori, de tăieri și execuții...

Mugetul avea un accent încă neatins nici de doina sublimelor jelanii înnăbușite ale violoncelului. Emoția agoniei.

Dar și emoțiile vieții și ale speranței au, în adînc, un accent...

Orișicum, m-aș bănui asigurat că am putut să adun paginile de față într-o dezordine acceptabilă la citit.

Ca să nu obosească prea mult, textul se prezintă frînt, începînd și sfîrșind oriunde vrea cititorul, căruia îi recunosc și dreptul să mă înjure.

În ce privește originea numelui Bucureștii, aș fi căutat să aflu precis, dar nici cărturarii specialiști n-au prea știut să mă lămurească, și, în locul unei

imaginații cu derivări, au adoptat și ei legenda cioba-nului, cel puțin pentru frumusețea ei. Venit cine știe de pe unde, în mijlocul unei turme de oi, cu măgarii și cîinii lui, ca să o pască, poate, pînă peste Dunăre, către Mare, Bucur s-ar fi apucat să improvizeze o biserică de șindrilă pe marginea unei Dîmbovițe de mocirlă, și în jurul ei un oraș, parcă prevăzînp Palatul Telefoanelor și Teatrul de Operă și Balet. . .

Instalarea tîrlei pe un deal cam aduce a Miorița *și a* Curtea de Argeș *a lui Manole. Legenda trebuie crezută pe cuvînt, întodeauna, căci, neștiințifică, se împletește cu poezia.*

Născut printr-o împrejurare de pripășire oltenească, gorjană, în București, m-am pomenit în ei și mă socotesc venit pe lume odată cu capitala. Să mi se ierte solidaritatea. Cînd începusem să învăț abece-darul, ortografia lui oficială era Bucuresci.

Luînd bastonul de plimbare prin oraș, m-am dus cu el și prin toate depărtările țării, întrucît și Lito-ralul și Carpații fac parte tot din Bucureștii mei. Înconjurată în marile ei recente perspective de un vast șirag neîntrerupt, de mărgăritare și briliante, de ceruri și orizonturi, cu un lux nebănuit, Marea noastră e astăzi una din frumusețile supreme ale României.

O generație de prozatori de gazetă a caricaturizat, prin denaturare, probabil involuntară, numele Bucu-reștilor în Bucureștiul, abatere gravă de la limbă. Numeroase denumiri de locuri românești (treaba sa-vanților grămătici să se întrebe de ce) stau, decînd sînt, la plural: Piteștii, Ploieștii, Călărașii, Galații, Iașii. . . A zice Ploieștiul, Călărașul, Galațul, Iașul, jignești gingășia nuanței, care nu variază după ins și anotimp, ca prețurile la castraveți.

Am primit Bucureștii așa cum i-am găsit, gata făcuți.

Prezentul «cuvînt» luase loc în caiet dinaintea unui vraf de petice și foi, menit în plan unui imprimat

robust despre capitala noastră, care prin caracteristicile ei naționale și prin nivelul de cultură ajuns ar merita astăzi numele de metropolă românească.

Se cunoaște și din tonul paginilor de prefață că povestirea trebuia să fie masivă.

La un nu știu al cîtulea control, am aruncat o altă mare parte din volum, neplăcîndu-mi niciodată manuscrisul aproximativ terminat, și obișnuit să colaborez cu focul, mai frumos decît orice literatură, cît și cu coșul de subt bancul de atelier literar. Aș fi aruncat tot volumul, dacă Editura nu-mi aducea periodic aminte că-mi luasem un angajament, cu scadența, nu-i vorbă, mereu întîrziată, tocmai din pricina unei scrupulozități, poate că absurdă, și a temerilor subiective.

Între timpuri, fără să-mi slăbească rîvna și nevoia nestăpînită de muncă, fără împlinirea căreia mă simt decînd mă știu, ca un orfan și ca un văduvit, și mai bolnav decît aș fi fost, cei șaizeci de ani, zi și noapte, trecuți prin călimară, au adus medicina să-mi interzică și gîndurile și pana, reducîndu-mi-le la o biurocrație de arhivar, cu orar de lucru fixat cotidian, mai dăunătoare sănătății decît inactivitatea.

Dacă nu eram oprit în gura sobei cu violență, la întîia plecare la Hyppocrații din străinătate, mă pregătisem să dau foc tuturor hîrțoagelor dintr-un cufăr, ceea ce în trecut făcusem de mai multe ori, începînd întodeauna nemulțumit, încă de pe la vreo douăzeci de ani. Am pus pe jar, pînă la publicarea primei cărți, și după aceea, sumedenii de caiete.

E-adevărat că răzimîndu-mi destinul pe condei, singura satisfacție pînă la jumătatea vieții, nu puneam, ca și azi, octogenar, niciun preț pe ce se strecura din el pe hîrtie.

Iată cum s-a făcut că, în locul volumului gros de un lat de palmă ce-mi făgăduisem, apare aproape numai un fascicul. Încăpățînarea înlătură și timpul, și vîrstele, și farmacopeea. Ea întinerește spontanei-

tatea, dragostea împrospătată de muncă, răbdarea, dificultăţile expresiei şi curajul de a te măsura şi cu graiul în care Ţepeş Vodă şi-a scris hrisoavele în «Cetatea Bucureşti», iar poetul Dosoftei, mitropolit al Moldovei, tîlmaciul Psaltirei, prin anii 1660, versuri ca acestea:

Cine-şi face zid de pace,
Turnuri de frăţîe,
Duce viaţî fără greaţî
Ntr-a sa bogăţîe.
Că-i mai bunî dempreunî
Viaţa cea frăţascî,
Decît armî ce destramî
Oaste vitejeascî.

sau:

La apa Vavilonului,
Jelind de ţara Domnului,
Acolo şezum şi plînsăm,
Şi cu inemă amarî
Aducîndu-ne aminte
Plîngiam cu lacrămi herbinte.

Cît despre ce s-a clădit cu o măreţie uimitoare în ultimii cincisprezece ani peste dărîmăturile prin care hoinărisem cu cîrja şi băţul, s-a publicat în trei limbi un elegant şi luxos album ilustrat, prefaţat de acelaş plaivaz care semnează şi paginile de faţă.

Lipsindu-i încă destule zigzaguri interesante din proiectul de început, textul prezent va fi complectat într-o bună zi, cînd sănătatea va permite reînceperea unei munci organizate, cu alte multe notări, rămase încă nedescrifrate. Îmi făgăduiesc o ediţie viitoare voluminoasă, considerînd-o pe cea de faţă ca o a doua neînsemnată arvună.

S-ar putea chiar ca strîngerea într-o copertă mai încăpătoare, laolaltă, a numeroaselor aduceri-aminte, să se asemene cu ceea ce s-ar putea numi emfatic nişte « memorii ».

E de văzut, dacă viaţa mai iartă o nouă şi mai îndelungată cazně dorită, peste marginile putinţelor discordante, de acum, ale diacului autor.

T. A.

BUCUREŞTII

Capitala României, aşezată pe Dîmboviţa, în poziţia cea mai defavorabilă unui mare oraş, iarna, vînturile de stepă curg necontenit peste ei; vara, praful îi întunecă perspectiva, norii grei de pulbere alternînd cu un noroi necunoscut altor capitale.

Curăţenia oraşului se face întodeauna pe sfert, din pricina lipsei de apă şi a unei canalizări insuficiente pentru întinderea exagerată a oraşului, compus în imensă majoritate din proprietăţi fără etaj, împestriţate de grădini surîzătoare, care atunci cînd oraşul va putea să se bucure de toate efectele lucrărilor municipale trebuincioase, întreprinse pe scară întinsă, vor face din Bucureşti un oraş de vilegiatură.

Străzile principale erau surprinzător de înguste pentru un musafir sosit dintr-alte ţări. Calea Victoriei, care-i Corso al capitalei, suporta o circulaţie penibilă de trăsuri şi pietoni şi, într-unele puncte, trotuarele se îngustau într-atît încît trecerea alături a două persoane aducea aminte de fabula celor două capre întîlnite pe o punte şi neştiind căreia i se cuvine să treacă întîi.

Organizaţia strict politică şi guvernamentală a comunei în România a contribuit, poate chiar mai mult decît condiţiile geografice, la permanentizarea relelor de care suferea oraşul. Funcţia de primar era într-adevăr supusă schimbărilor

dese la putere şi nu le lăsa titularilor răgazul conceperii unui plan de lucru şi a continuităţii lui. Totul era hotărît parţial şi fracţionar de către caracterul de provizorat al vieţii comunale. Dar primarii treceau şi oraşul rămînea dezorganizat.

Observaţii în acelaş spirit se mai pot face şi azi asupra circulaţiei oraşului imperfect disciplinat. Pietonul, care în genere merge fără socoteală, avea adeseaori spectacolul ciudat al unei trăsuri sau maşini, care întoarce foarte lent şi nesupărată, în mijlocul străzii, oprind circulaţia miilor de vehicule, pentru că o doamnă gentilă se coboară exact în faţa unui magazin cu bomboane. Este adevărat că pentru a se bucura de aspectul plăcut al unei persoane cochete, care se da jos din trăsură încălţată fin, bucureşteanul, colecţionar galant de imagini, sacrifică reverenţios la fiecare vitrină zece minute, din graba lui, pe jos sau în trăsură.

După tabelele minuţioase ale higienei europene, oraşul Bucureşti ar fi putut, pînă mai acum vreo cincisprezece ani, să fie plasat în fruntea localităţilor insalubre. Dar un fapt trebuie să puie higiena pe gînduri. Nicăieri femeile nu sînt mai frumoase, decolteul mai gustos şi culorile unui corsaj mai transparente. Ceea ce izbeşte pe vizitatorul străin este că această frumuseţe, care-i lucrul cel mai comun în Bucureşti, se arată cu atît mai deplină, cu cît te depărtezi de « centru ». Mahalalele urîte ale periferiei sînt nişte grădini în care înfloreşte splendid o rasă de fete şi femei uimitoare, de un brun brumăriu, aşternut pe frăgezimea delicat palidă a cărnii.

De altfel trebuie să o spunem, cu plăcere, frumuseţea e o particularitate, care şi în ce priveşte bărbaţii dă exemplare în toate privinţele izbutite. Apoi, dacă trebuie să fim sinceri pînă la urmă, nu este greu ca observatorul să înţeleagă de ce li se reproşează bucureştenilor prea mult lux şi

oarecare libertinaj, necunoscut popoarelor cu femei greoaie, cu gleznele groase, fără stil, şi cu bărbaţi fără temperament.

Mai înnainte de a lăsa condeiul să circule pe paginile următoare, trebuie să mai notăm că o generozitate şi o familiaritate uşor de încercat caracterizează pe români, şi ele se exprimă cu atît mai viu cu cît musafirul vine mai de departe. În sfîrşit, elogiul meritat şi suprem, românul nu cunoaşte ura faţă de străini, după cum nu prea cunoaşte, ar afirma moralistul deziluzionat, nici teama prea vizibilă de cele sfinte.

URBEA

Nu e numaidecît obligatoriu să te duci prea departe, dacă te plimbi, și să fugi din orașul tău, pe care de cele mai multe ori nici nu l-ai văzut...

Ți-ai făcut deprinderea să crezi că lucrurile dimprejur sînt fără interes și că valoarea li se măsoară cu miile de kilometri. Cu așa socoteală, lucrurile cele mai frumoase sînt, ca în ipoteza poetică, acelea la care nu ajungi niciodată, căci oriunde te-ai afla distanțele se micșorează și raporturile dintre dorința infinită și realitățile limitate rămîn constante.

Dorința noastră de necunoscut, atunci cînd nu e un plagiat snob, e desigur și ea reală, dar poate să fie de multe ori satisfăcută trecînd peste drum. Necunoscutul se află aci, la îndemîna noastră, și pentru locuri, și pentru oameni, alături de necunoscutul nostru, din noi, cel mai apropiat și cel mai depărtat: numai că trebuie căutat — și chiar dacă nu l-ai găsit, călătoria către el e încă o descoperire.

Datoria fiecăruia este să-și învețe punctul pe care stă, orașul în care trăiește, țara și continentul mai tîrziu; cu toate că unii din noi, prin inversarea posibilităților de călătorie neînlesnite în interiorul țării de o politică a drumului în condiții repetat ușoare, cunosc mai bine străinătatea și descoperă locul de baștină abia după ce au străbătut Europa.

Pe timpuri, toate drumurile erau umblate pe jos. Un muncitor francez își căpăta calificarea întreagă și autoritatea meseriei numai după înconjurul țării făcut cu piciorul (*le tour de France*). Călătoria perfecționa educația profesională și de sentiment.

Țara noastră nu-i mai puțin frumoasă ca Franța și nu se știe dacă e vreo țară mai puțin frumoasă decît alta; fizionomia țărilor urmează alte reguli decît ale omului. Avem o foarte frumoasă țară, pe care nu voim să o aflăm și e drept că nici nu scrim cărțile trebuincioase, menite să ne împingă să plecăm pe drumurile ei și să o cutreierăm pe toată.

Un bun program de început fusese inițiativa ministrului Haret pentru a se scrie de către învățători și preoți monografia fiecărui sat și oraș. Programul a fost însă părăsit. În doi-trei ani de activitate, împărțită pe cîteva mii de condeie, am fi putut avea deocamdată în embrioane toată țara strînsă laolaltă, și din biblioteci și arhive putea să pornească, organizată pe un plan, o mare mișcare de cărți, care ar fi documentat și strîns pentru conștiința fiecărui cetățean unitatea de limbă a unui popor.

Nici orașul sau satul în care trăim nu-i mai urît decît altul, atît de urît încît să nu prezinte niciun interes; ba cîteodată e mai frumos decît toate celelalte. E adevărat că vizitatorul dă adeseori de contrastul neînțeles dintre două sate sau mahalale alăturate. Într-un sat e ordine, e curat, ulițele și casele sînt atrăgătoare, oamenii voioși, primitori, școala e veselă, biserica proaspătă, lîngă satul de mai la vale, mai posomorît, cu toate că e mai bogat. Diferența simpatică nu vine de la avuție. Dar satul tău tot e mai frumos decît toate celelalte, și atunci cînd e mai urît, orișicum, are originalitatea lui, care și ea e o frumusețe.

Immanuel Kant n-a ieșit niciodată din Königsberg, orașul lui de naștere și de moarte, și a trăit optzeci de ani. De vreme ce neîntrerupt a putut să fie nou pentru el, i-a fost de ajuns. S-ar putea răspunde că i-ar fi omului de ajuns și odaia în jurul căreia poate călători, și că lui Diogene i-a trebuit numai o putină răsturnată, în care locuia întins pe spate dinaintea unui petec de nisip netezit, pe care scria cu degetul. Stîlpnicii din *Viețile Sfinților* nici nu s-au mișcat din loc. Toate dovedesc că omului îi trebuiește și altceva, nu numai spațiu, și că spațiul, strîmt pentru unii, e pentru alții vast. Universul e pretutindeni, și pretutindeni egal: atîrnă de om cum își alege centrul într-un contur. Omul strîns în sine, care se uită mai mult în el decît înnafară, nici n-are nevoie de spațiu. Drumurile sînt în sufletul lui, turist al metrului pătrat și al reveriei.

Pe acest om nu-l putem invita la drum, dar pilda lui spune că nici nu e trebuință de mii de kilometri alergați, ca să găsești ce cauți nou. Două picioare zdravene, o pāreche de încălțăminte grele, care ușurează pasul, un baston, un prieten sau un cîine e tot ce trebuiește ca să umbli prin spațiile de grădini și vile ale Bucureștilor, lung, pe cea mai scurtă diagonală, de vreo douăzeci de kilometri. Antrenat fără să bagi de seamă din priveliște în priveliște, poți nimeri cine știe unde, într-o vecinătate a orașului, la douăzeci, la treizeci de kilometri. Atunci e la locul lui și sacul de spinare.

În drumurile mele am ajuns pe la Ciorogîrla și Bolintin, pe la Căldărușani, prin Gagu și Moara Săracă, pe la Budești, Țigănești, Călugăreni, Cernica. . . E cea mai mare distanță a drumețului cu piciorul, acoperită mai ușor cu bicicleta, roata depărtărilor scurte, cea mai inteligentă, mai agreabilă și mai comodă, căreia îi poți încredința

cu folos și sacul din spate, și pe care la trebuință o poți lua și pe ea în spinare, mai ușoară în greutate ca o păreche de bocanci purtați cu agerime. Dacă ți-e norocul să ai o bicicletă pliantă care se frînge în două, ducerea ei pe două bretele prinsă pe umeri la suișurile înnalte e o jucărie.

Atari îngrijiri fac parte dintr-un program de călătorie sistematic. O simplă plimbare nu trece niciodată de șase ore, dus-întors; pregătirile sînt de prisos și riscă să fie ridicule, ca la alpiniștii încărcați cu arsenalul de frînghii și scule noi, cumpărate duminica pentru fotografii pe un vîrf de două mii de metri parcurși cu funicularul. O plimbare azi, alta mîine, trei-patru ceasuri de drum pe zi sau la cîteva zile, îndestulează curiozitatea descoperirilor în capitală. Lucrurile noi sînt nesfîrșite, și chiar celor văzute de mai multe ori li se găsesc alte aspecte. Întoarcerea acasă e vioaie și plină de mulțumire. O comparație dintre impresiile de drum și cele căpătate în acelaș volum de timp dintr-o lectură pe scaun a hotărît de partea celor dintîi, impresiile fiind directe, fără tîlmaci de impresii străine confuze și de alt nivel de sensibilitate față de nivelul tău. De altfel, caietul și creionul și eventual aparatul fotografic, însărcinat să reție din sutele de imagini ale unuia și aceluiaș punct poziția lui unică, portretul adevărat al unei priveliști, le-ai luat cu tine, și, la rigoare, ai vîrît în buzunar și o carte de versuri, lectura potrivită cu pasul.

Bucureștii nu sînt un oraș standardizat și construit în serie, de la un capăt la altul. În București sînt adunate mai multe orașe și tîrguri cu cîte o caracteristică particulară. Varietatea, datorită absenței unui plan de sistematizare inițial

și inspirației personale a fiecărui constructor și necesității cum a înțeles-o el de a-și adapta clădirea unei situații de fantezie, fără să se gîndească la o estetică ordonată, care dă aglomerațiilor dense o ținută geometrică și o ireproșabilă croială de vitrină, e rezultatul întîmplării. Urbanismul, care a reglementat în toată Europa contrastele, simetriile și alternanțele dintre suprafețele clădite și zonele numite verzi, a fost surprins să găsească la ivirea lui pe lume, aci, un oraș într-o grădină, gata făcut, și s-a simțit destul de contrariat în ceea ce privește organizarea științifică municipală. E o tradiție ca fiece locuință, cît de neînsemnată, cu prispă și cu stîlpii de sprijin ai streașinii, să aibă, pe lîngă gospodina cu tulpan a casei, care le stropește după-amiaza, și cîteva brazde de mușcată, garoafe și zorele, o boltă de viță și pomi. De sus, orașul se arată ca o vastă livadă clădită pentru tihna unei populații de cetățeni mijlocii, dominat de clopotnițe și cupole. Un aer aproape mînăstiresc a rămas în multe colțuri de cartiere, de contemplare, și unele străzi par încă și azi că duc printre chilii la un arhondaric. Cele mai multe biserici cu un trecut au fost mînăstiri, din care au rămas trei întregi, Antim, Mitropolia și Icoana, și caracterul împărtășit de toate clădirile vechi boierești, prezent și astăzi în cîteva resturi de timp, a influențat și arhitectura nouă în căutarea unui stil concordant cu trecutul. Pînă dăunăzi, viața civilă a fost intim legată de viața religioasă monastică.

Călătoriile mele au fost făcute anapoda, fără program, așa cum stă bine plimbării de care am de dat socoteală, în dezordinea întîmplării și afară de judecățile nodului în papură și dincolo de orice nomenclaturi. Trăisem o parte din viață în orașele străine și ajunsesem să nu mai apre-

ciez ca lucruri excepționale și caracteristice asfaltul, faianța, porțelanul, robinetul, becul electric, radiatorul, comune pretutindeni și interesînd mai mult încălțămintea și apartamentul, cît și o curățenie meticuloasă devenită manie glacială și ținînd loc de frumusețe și gust, peizaje de cofetărie și cartă poștală ilustrată, transpusă în viață. Frumusețea unui pămînt și a unui oraș e uneori ca la pasări și animale, independentă de higienicul, confortabilul și tehnicul organizat. Un fulg a căzut din àripa vùlturului înnălțat în văzduh, și căderea lui legănată de lumină e tot atît de frumoasă ca o catedrală de douăsprezece veacuri.

Mă silesc să-mi aduc aminte cum se cheamă atîtea unghere originale și atrăgătoare, care povestite se desinează pe jumătate cu numele respectiv, și nu pot pune dedesubtul celor mai sugestive nicio inițială.

Pentru o parcurgere pe sărite, dar oarecum logică, a capitalei, care deține peste o sută cincizeci de kilometri pătrați, cu mii de străzi și sute de mii de imòbile clădite, s-ar putea împărți orașul în opt tablouri, din care patru cu marile parcuri, și patru împestrițate: Cișmigiul, Șoseaua Kiselef, Grădina Botanică, Parcul Filaret, Gara de Nord, Floreasca, Sectorul Călărași, Oborul.

Întîiul tablou cu Cișmigiul ar putea să fie limitat de Bulevard, Facultatea de Drept, strada Știrbei Vodă și bulevardul Bălcescu. El cuprinde partea cea mai compactă din orașul nostru axat la Palat, centrul oficial, o vastă cîmpie de asfalt. Fostul Palat regal, grav pe vremuri, a cîștigat, cu transformarea lui recentă, o linie de contur vioaie și o expresie bucuroasă, trezită din fosta lui solemnitate universitară.

Dinspre pădurea de șes a Snagovului, cu lacul ei de doisprezece kilometri, albastru, ca lacurile de munte elvețiene, și cu o rùină de mînăstire, pe altarul căreia am găsit o cucuvaie moartă, intră pe la Băneasa pădurea Șoselei Kiselef, ca o armată de călăreți. Acolo se întîlnesc soarele și dumbrava în valuri și torente de lumină și frunze, — umbra urzită în arbori ține mulți kilometri, pînă ce Șoseaua, încrucișată cu bulevardele circu- lare, intră pe Calea Victoriei și durează timp de zeci de străzi confluente, oprită în Piața Sena- tului, alt teritoriu de asfalt, pe Dîmbovița podită, o replică de perspective la perspectivele Palatului, fostului Palat regal, cu Palatul Justiției, masiva și eleganta clădire desinată de Arhitectul Mincu. O fîntînă galbenă de benzină, repetată după un model răspîndit în numeroasele insule de iarbă din oraș, contrastează cu biserica minusculă din strîmtoare, sprintene coloane, foarte vechi, intrate cu tinda lor de piatră în pămîntul bătrîn, silind circulația motoarelor, deasă în acest punct, să devieze. Băbuța fără sfiială că poate să fie călcată de un camion de cinci tone, le silește să se stre- coare tiptil, frecîndu-se de altar.

Palatul C.E.C. (fosta Casă de Depuneri), elastic și spiritualizat de creștetul fațadei curb, se ridică de pe sol într-o levitație ușoară, de dans, a în- tregului monument cu scuar, în fața Poștei, severă. Ea calcă pămîntul cu o dublă talpă de trepte liniate drept.

Steagurile mari, adiate leneș de vînt, îi dau Departamentului scrisorilor și telegrafului, în zile- le de festivități, o expresie de reședință imperială.

Cișmigiul: alei de trandafiri, un lac, sălcii pletoase, popasul sentimental și duios al functi- onarilor din ministere, autorităților, școlilor și redacțiilor din cartier. Profesorii care au tras la fit și visează cu Horațiu pe o bancă, înfundă

pălăria pe ochi cînd trec elevii lor care trag și ei la fit. Natura e o camaraderie. Bărci pe lac și lebezi, porumbiei în copaci. Parcul copiilor di-mineața, și parc de cărucioare și păpuși. Mama, cu un ochi la igliță și cu altul la prunc, se gîn-dește la dragostea din care s-a ivit rumen și zulufat. Arhitectură originală: aleea mare din mìjloc, convertită în cîmpie dreptunghiulară a tuturor florilor, e un drum monumental pentru convoaiele de fluturi și albine. Din poarta mare în fundul pierdut pe undeva, privirea solicitată de uriașul covor de petale asistă la triumful rozei, al liliacului și al crizantemei.

Pe creștetul Bulevardului, Calea Victoriei se încrucișează cu el. Panorama descrește pe mai multe orizonturi, pînă în zarea de aur din asfin-țit, pe Cotrocenii de o noblețe medievală. Cetăți cu turnuri delicate păzesc intrările orașului din Apus. Poate că din răscrucea privitorului pînă la Poarta de Foc să fie zece kilometri. A doua reședință, altădată regală, are două parcuri pe două bulevarde, unul lîngă altul, ca și cum ar duce la două edificii din două cartiere deosebite. Priveliștea încape în circonferința unei lentile de ochelar.

Un bulevard de castani pe dinaintea Școlii de Medicină o întunecă de umbră, iar al doilea, paralel cu Grădina Botanică, e boltit, sus detot, la înnălțimea lunii, cu ramuri de roșcovi, încîl-cite într-un întuneric irizat. Șoseaua Palatului Cotroceni suie la porțile de sus într-o neîntre-ruptă mare tăcere de parcuri.

Rămîne o întreagă regiune bogată în prive-liști, deschisă peste ondulările cîmpiei din această parte a Dîmboviței, pentru pasul și bastonul celui care pornește de dimineața.

« Grădina Popa Ilie » era încă înflorită acum patruzeci de ani, și preotul își vindea trandafirii

la o masă rotundă prin care trecea trunchiul secular al unui stejar. L-am apucat foarte bătrîn, uscățiv, blajin și pasionat să ridice din rugul lui de roze către Dumnezeu, din cădelnița lui de jar inefabil, mireasma jertfei gingașe. Călătorul o să încerce poate o decepție: în locul florilor, o să găsească lunca lui Popa Ilie cultivată cu zarzavat. După moartea sfîntului grădinar de nuanțe, trandafirii zmulși au fost aruncați cîndva afară.

Dincolo de rîul galben al Dîmboviței, înnainte pe mii de hectare aleargă sumedenie de cartiere, alte părți de oraș, cu alte centre, alte artere, ramificații, unele geometrice și noi, cuburi de vile, sectoare militare, uzine, ateliere, depouri și magazii întinse, pîlcuri între miile de linii ferate paralele, desfăcute în toate direcțiile, ca semnele și inscripțiile unui portativ. O muzică de orchestră surdă însoțește furnicarul de mahalale al atîtor stabilimente și inițiative în mișcare.

Un pod, aruncat peste miile de șine, revărsate într-o rețea de pîraie lucii, unește în curcubeul lui de fier, pe dedesubtul căruia fug încoa și încolo, pe albia fluviului uscat, locomotivele ca niște vapoare și stagnează sute de trenuri și turme de vagoane, parcă două orașe. Cîteva bulevarde aglomerate de care, camioane și căruțe grele, trase de cîte patru și șase dulăi de cai cu copitele dure, deservesc mesageriile voluminoase din pitorescul port de uscat al gărilor de mărfuri, negre de zgură, cărbune și fum, transporturilor în mii de vagoane. Vizitatorul acestor depărtări pe deschideri de compas de mai multe poști își datorește sieș o plimbare enciclopedică prin magaziile nemăsurate ale stației, numită Be-Em. . .

Bucureștii sînt mărginiți dincoace cu mult de linia îngustă a fortificațiilor, încă în funcțiune pentru traficul militat de șase gări. Mogoșoaia, gara oficială, zveltă pe viaduct scufundat în pădu-

rile Şoselei; Cotrocenii; Filaretul, Dealul Spirii, gara de lemne, aşezată pe un platou cu copaci şi peluze; Oborul şi Nordul, punct de plecare în Europa. Ultimele trei debarcadere satelizează trei sectoare ale capitalei. Trei oraşe de industrii, în trei regiuni diametral opuse, şantierele per⸗manente ale vieţii comerciale. Ele întreţin bazarul forfotit, multicolor al oraşului, situat pe patruzeci de străzi vărsate unele într⸗altele în marea in⸗sulă de aprovizionare a luxului, a modei, a dro⸗gheriei, parfumeriei, mobilierului şi căsniciei, fa⸗ianţă, linoleum, porţelan şi cuţitărie, mărginită între Universitate, Biserica Sfîntului Gheorghe, Calea Moşilor, Piaţa Rond. Cîteva străzi apar⸗ţin ştofelor, pînzăriei, confecţiunii şi încălţă⸗mintei, altele sînt ale prăvăliilor de cîrnăţărie. O stradă întreagă vinde nasturi, alta becuri elec⸗trice. Să nu se scape din vedere Piaţa de Flori şi Bazaca.

La sfîrşitul anului, toate pieţele din acest cartier se transformă în codri de brazi, şi o cale lactee de stele şi de lumină în beteală se con⸗fundă cu Lipscanii în vederea pomului de Ajun. Dispariţia lor e urmată de o îmbelşugată recoltă de sorcove, jerbe de flori de hîrtie pentru bunele urări de 1 ianuarie. La finele lui februarie, in⸗vazia mărţişoarelor şi a firelor de mătase cu ciu⸗curi pieptenaţi dă o nouă culoare şi o marfă mimetică nouă trotuarelor neguţătoreşti, care în toate zilele anului sînt o expoziţie infinită de miracole mici industriale.

Puncte: *Patriarhia* cu catedrala domnească pe măgura cea mai înnaltă, la care suie marele po⸗vîrniş gol. Profilul vechei biserici, care ar fi tre⸗buit să fie emblema de caracter a capitalei, e un model de echilibru arhitectural. Formele, pro⸗

porțiile și distanțele dintre turle demonstrează rafinamentul de gust al domnitorului care a zidit-o mai apropiată de cer, un fericit ansamblu de siluete. Sînt poate singurele turle care înlătură influențele și regulele, amintite de alte monumente. Ele se ridică oprite brusc pe verticală, retezate scurt, și vîrfurile lor de creioane boante se încovoaie dulce pe streașina poligonală, ca niște umbrèle japoneze.

Ateneul, o tiară monumentală.

Parcul Filaret, fostă pădure, convertită în grădină.

Grădina Botanică, splendoare izolată și calmă a orașului, care, lipsindu-i castelul de o mie de ani ca să-i afirme vechimea, își împrumută siluetele Palatului Cotroceni, de peste drum, cu parcul căruia se confundă.

Herăstrăul, oraș proaspăt de oglinzi pe ape. Continuarea elegantă a cartierului Filipescu și a Bordeiului, două localități de litoral.

Calea Moșilor, din Bulevard, spre stînga, are o biserică și o răscruce cu numele Olari și Zece Mese, de unde se păstrează aproape intactă, pînă în răspîntiile ramificate ale Oborului, vechea ei înfățișare de drum de hanuri și ospătării. Străbați toată strada luminoasă cu o impresie de libertate, care pînă în dreptul ei ți-ar fi lipsit. Nimic nu mai aduce aminte orașul, ținuta, moravurile, și aspectele. O altă lume mișună între trotuare și prăvălii, o lume locală care-și ia stilul și franchețea de la felul ei de îndeletniciri, materiile directe ale pămîntului, porumbul, grîul, ovăzul, orzul, vinul, dobitoacele, pasările și, de la schimbul dintre ele, prin mîinile muncite ale celor ce se străduiesc și recoltează.

Adeseori, rîndul clădirilor e întrerupt de un gol rotund, din intervalul căruia o priveliște laterală, neașteptată, modifică peizajul: o poartă

mare, cu bolta de zid, a fost dată în două lături de păreți, îi rupe continuitatea și-l suprimă, lăsînd vederea slobodă într-o curte surprinzător de adîncă și clădită de jurîmprejur. Fostele grajduri și remize, de pe timpul cailor și al vehiculelor trase de ei, fostele popasuri de căruțe și briști sosite la tîrgul bisăptămînal Obor, în capitală. O stradă oblică pe arteră, numită pînă de curînd a Birjarilor, a fost locuită pînă acum cincizeci de ani exclusiv de niște colonii ale sectei dispărute a evanghelistului Matei.

Am văzut, în copilărie, la un Toader, întocmirea mînăstirească a unui grup de birjari ai sectei scapete, cel mai strălucit birjar din Europa, al celor mai frumoase trăsuri, ca niște balcoane pe roate. Pentru arătarea boierilor de-a fuga și la pas, din cap la picioare, ca în vitrină, ele staționau în fața Teatrului Național, sîcîite de nerăbdarea cailor, bătînd potcoavele peloc și scînteind granitul. O simpatie amestecată cu mîhnire îi făceau pe birjarii, zbîrciți ca babele, să prefere cailor, îmblînziți prin jugănire, armăsarii. Herghelia frontului cu carnea tremurată în licăriri ondulate de spasm și fiori, spuma din zăbale și hamuri, pretutindeni unde voluptatea atingerii freca de curele mușchii, la piept și la coapse, asudați, încît corpurile negre și roaibe, frămîntate și stăpînite cu greu, păreau că secretează smîntînă. Sutele de copite tresăreau într-un singur nechez. Coamele împletite în panglici roșii cu vîrfurile libere, fluturînd pe grumaz, se răscoleau odată toate și scînteiau catarămile nichelate.

Vizitii în odăjdii de catifea albastră purtau comanacul de samur sau astrahan, tras pe sprînceană, sau, uneori, ca la Petersburg, un joben turtit, cu marginile sucite, ca o ciupercă stilizată, care le făceau capete de pisici. Ca să nu fie deo-

cheați, armăsarilor li se anina și într-un perciun al frunții o funtă înnodată ca o garoafă.

În zilele cu climat nehotărît, carîta lua locul birjei deschise. În fotoliul adînc din cutìa cu două uși laterale, capitonată cu catifea, mireasa și decolteul ei de atlaz punctat de un scarabeu de zmarald pe lanț erau garantate pînă la biserică, iar doamna cu mînușile trase pe coatele trandafirìi, cu binoclul de sidef și evantaliul de pene de struț, acoperită cu o ghirlandă de fulgi aruncată pe umeri, era dusă în trap la teatru și înnapoi la « Capșa », restaurantul « ales » și « discret » al elegantelor bogate de odinioară. « Muscalul », pe capră, sta în intemperie.

Casa « Capșa », care era mai mult și decît un restaurant, și decît o cofetărie, și decît un hotel, contemporană s-ar fi zis cu secolul al XVII-lea la sfîrșit, se vede și azi, schimbată puțin, cu fațada ei, cu mobilierul ei, cu perdelele ei de atunci, și ar fi de dorit, pentru particularitățile subtile ale Bucureștilor, să nu se schimbe niciodată, în colțul unde rezidează.

Muscalii locuiau în case și curți închise, cu o singură ieșire în Calea Moșilor sau a Birjarilor și cu ferestrele interioare pe două galerii, în stînga bărbații și în dreapta soțiile, a căror stîrpire de feminitate se făcea la sîni. Femeile, despărțite de motivele cochetăriei, maici fără vîrste, la toate vîrstele, și deosebite de bărbați numai prin portul fustei, erau îmbrăcate ca păpușile de lemn, în stămburi colorate viu și cu fața înfășurată în basmaua cu flori legată la bărbie. Ele îngrijeau exclusiv interiorul comunității. Starostele era mai mare peste tovarășii lui, ca mai bătrîn: autoritatea venea de la numărul anilor și al zbîrciturilor, neavînd de unde purcede de altundeva, de la avere, concurență sau ranguri, și de înțelepți toți muscalii erau înțelepți. . . Armăsarii lui

Toader erau numai atît ai lui Toader întrucît ei îl cunoşteau prieteneşte şi se lăsau în hamurile şi mîinile lui cu docilitate.

În fundul curţii se întindeau grajdurile şi remizele de birji, carîte, sănii şi căruţe de transportat furajul în podul care acoperea schitul întreg. Săniile, romantice gondole, erau bijuteriile Bucureştilor de iarnă, cu iernile grele de odinioară, cînd pătura imaculată a zăpezii, nemînjită de circulaţia mecanică, rămînea, pînă primăvara, pură. Sania suna din zeci de zurgălăi, şi valtrapul, urzit cu ochiuri, ca o plasă, acoperea caii cu o togă de dantelă.

Capitala e în bună parte încă şi azi un oraş pentru vehiculele cu cai, care cer un ansamblu adecuat, case, străzi şi curţi de un anume fel, nefiind adaptată în întregime circulaţiei motorizate, care cere un oraş neted, uniform lunecos, cenuşiu şi rece, de beton, un oraş de uzini, de viaţă şi de confort. Totuş, nicio capitală n-are proporţional o mişcare de limuzine luxoase mai intensă.

În vechea gospodărie, grajdul avea o poezie a lui. Caii, înlăturaţi din viaţa oraşului, ale căruia interese de higienă comunală au tendinţa să-i suprime pe toţi, schimbă odată cu aspectul şi moralul. Omul se apropie tot mai mult de ciment şi beton, pecît se depărtează de cal, de bou, de pasăre şi de pădure, cu o compensaţie în perspectivă, mişcarea talazelor şi apelor, cînd a putut să aibă norocul aşezării pe fluviu sau la Mare.

O trăsură care a dispărut după diligenţă s-a chemat trăsura « de Herasca ». Mai circula acum vreo treizeci de ani în convoaie... Era un vagon scurt, închis, cu două canapele, îmbrăcate în piele, cu acoperişul scurt, pentru şase şi opt muşterii. Golul uşii se închidea de ploaie cu un

burduf pe cătărămi. Zile întregi puteai să călătorești pe arcurile ei pînă la Craiova, întîrziind vreo două zile la Pitești, la Slatina, la tîrgurile săptămînale, unde carele cu borangic auriu răsucit în sculuri groase veneau din județe pentru țesători.

Mijlocul acestei mînăstiri de scapeți birjari era întodeauna înfrumusețat de o grădină ascunsă de ziduri, cu toate florile uzuale, de la busuioc la indrușaim, cu o prisacă în flori, mierea fiind condimentul de căpetenie al turtei dulci, încrustatată cu migdale.

Oborul. Vechea piață a sătenilor din județ, negutători, cumpărători și vînzători. Prăvăliile interioare și exterioare, grămezile nesfîrșite de mărfuri pe marginile pestrițe ale șoselelor, bulevardelor și străzilor tîrgului, masa variată și agitată, continuă, a populației, dau un aspect unic întinselor împrejurimi ale punctelor din care se ramifică în mii de tablouri viața giganticului centru de aprovizionare.

Piețele, ca și țările, ca și limbile, se fac de la sine, se articulează tarabă cu tarabă, negoț cu negoț, veac cu veac, pînă la expresia de viață ce nu se mai poate explica.

Animația din Obor, ca toate aspectele Bucureștilor, transportată cu pensula pe pînză și cu creioanele pe hîrtie, ar putea da în artă unul din nesfîrșitele motive documentare. Ar fi de dorit ca și pictorii să-și ia bastonul de plimbare și odată cu el cutia de pictură sau cel puțin carnetul de schițe. În tinerețile lui, Ștefan Luchian, care nu e numai un mare artist român, decînd a trecut peste cîte-țări, rodea un măr lîngă șevalet și « vopsele », cum le numea el, prin mahalalele vechi ale orașului nostru.

Să notăm în treacăt unele aspecte din ce era Oborul cu ani în urmă:

Olărie, amfore de lut, sonore, încercate de cumpărători cu o bătaie a degetului în păreții cu zmalțuri. Niciodată două oale n-au adus din pămînt două glasuri și două cîntece la fel. Urcioarele din care plugarul suge o apă răcorită, pe țîța cu țîmburuc, sfeșnice, solnițe, țoiuri, legături de cești vîndute cu duzina pe o sfoară, străchini adînci. Ulcelele poroase care se vindeau la cîrciumă odată cu jumătatea de litru de vin din ele, erau duse la gură todeauna noi. După ce le golea, consumatorul da cu ele de pămînt. Olarul a inventat și un instrument muzical, ocarina cu apă, care fluieră ca un pietruș. Acelaș olar e autorul industriei pierdute, după ce au fost născocite tinicheaua și lipitura cu cositor, a pîntecoaselor butii, cu forma antică, de teracotă, pentru păstrarea lichidelor prețioase. Cîteva din ele, descoperite la săpături, decorează ca niște statui ale dibăciei inteligente grădinile publice din București. Multe din ele au înnălțimea unui om. Argila, modelată în cîteva sate specializate în această industrie strict țărănească, ia toate formele obiectelor casnice și de bucătărie, și anumite bucate gătite în olărie au reputația că-și împrumută gustul adevărat de la ghiveci.

Dogăria și rogojinăria erau reprezintate în Obor laolaltă cu lingurăria de plută, pretutindeni unde e loc de cîteva sute de butoaie suprapuse, și magazii de papură și răchită împletită, ciubere, donițe decorative cu brîuri de arsuri pe doage, cobilița de frasin, coșuri, hîrdaie, cu doi cercei, legănate pe drugul dus pe umeri din vie la cramă, ălbii de plută, copăi de frămîntat aluatul, scafe, lopeți, furci, greble, cozi de sapă, de coasă, de topor și tîrnăcop. Sculele și lucrurile din gospodărie, de lemn, sînt nenumărate, pînă la găvan, ciorbalîc, fus și furca de tors cu àripile crestate și cîteodată cu mărgele vîrîte în găuri mărunte.

Boiangeriile au drept firmă un brîu și niște bete vopsite roșu.

În altă parte se vindeau caii iuți, purtați de geambași în hamuri verzi, caii de gloabă, caii de povară, oile grămădite cap în cap, vitele mari, caprele ironice, porcii trandafirìi, proaspăt îmbăiați, cu forme de plaje. Fluturii cu patru picioare pe lîngă țarcurile cu bivolițe negre și tauri, ancorați de bot cu inele de fier, sînt duioșii măgari oratori. Tot aici erau căruțele noi vopsite cu lac. Roata lor trebuia să sune subt încărcătură în anumite feluri, stabilite la fabricare : unuia îi place sunetul moldovenesc, altuia îi place să sune muntenește. În muzichia cărăușiei se află și gama sunetului oltenesc.

Căciulile, sute la rînd, trase pe calapoade, cu moț, păreau decapitate lîngă cojoace și opinci: omul întreg despărțit în trei. Bicele, amnarele, piatra cosașului, custura cu teacă pentru brîu și cuiele cu floare sînt mărfurile unui negoț deosebit.

Potcoavele erau fabricate în văzul lăptarului cu faitonul, pe nicovala cu scîntei. Omul care ținea copita calului în poala șorțului de piele și-i făcea toaleta unghiei cu o cuțitoaie, avea instalația în traistă, potcovar și « meșter lacatuș ». Ascuțitorii de topoare și satîre valsau cu piciorul pe o pedală, care învîrtea piatra de moară, verticală, stropită cu o picătură de apă, cu cădere dintr-o tinichea găurită cu foloștoc. Bărbierul ambulant rădea clientul răzimat cu ceafa pe lăzile de portocale. Vroiai o haină, o pălărie, o păreche de cizme? Tocmeala se făcea numaidecît, cu clientul reticent, apucat de o mînecă și tras înnăuntru cu luptă, pe pragul prăvăliei.

Sutele de pieți și oboare erau dominate, în fundurile din urmă, de un lanț de munți galben ca de ocră: șirele și clăile de paie și fîn, zidite, parcă de la începuturile lumii.

Un negustor vindea cruci de piatră cenușie unui țăran care lua una în căruță, pentru nevoie. Toate crucile erau la fel și de o mărime, ieșite ca dintr-un tipar de prescuri. Scria pe ele I.N.R.I. cu vopsea. Un cap de înger cu șase àripi în mijloc, le scumpea. Femeia cu cinci lemnișoare încrucișate vindea hrean, și bătrînul vraci și-a deschis lada cu patru capace și sute de cuiburi, despărțituri și legături înnodate, mirodenii, schiunduf pentru « mititei ». Bineînțeles, fasolea, ovăzul și grîul cu bobul ca de cafea, cu căruța și chila, erau vînturate prin aer de lopeți în magaziile cu obloanele ridicate în toate zilele săptămînii.

În găinăriile de unde cîntau sute de cocoși, am văzut odată de vînzare un păun cu roba împărătească albastră, încărcată cu stele, parcă tîrîtă prin cerurile aprinse. O flașnetă cu papagal. Un cimpoier. Omul cu căciula ciobănească, după ce și-a vîndut tot ce avea în două căruțe și a făcut parale bune, ar vrea să-și cumpere de la cuțitarul ambulant un briceag și o perie de mustăți, însă în spate cu oglindă. Nu le vrea deosebite: le cere lipite. S-a întrerupt și-i face semn lăutarului să se mai apropie de urechea lui. Îi cîntă o scripcă și un țambal și un glas din taraf. Clientul e sentimental: lăcrimează. Cere să i se repete rar și lin:

Cine te-a făcut pe tine,
Tudoriță nene,
Așa-nnaltă și subțire,
Tudoriță nene,
Parcă m-a-ntrebat pe mine,
Tudoriță nene.

Însă peria de mustăți cu oglindă l-a păcălit. Pînă să o-ntoarcă pe dos, îi cade mustața răsucită frumos. Crezuse că în acelaș timp să o poată și răsuci și vedea. Ar fi vrut să-și ia banii îndărăt, dar potca de negustor, mai pățit, a înțeles și s-a pierdut în lume.

O NOUĂ CAPITALĂ

După unirea cu Transilvania, țara de peste pădure și munți, entuziasmul proaspăt și generos al evenimentului dorea și strămutarea capitalei. Venind Ardealul la noi, ne duceam și noi în Ardeal. Lozinca dura și fusese ales Brașovul, orașul emblemei Coroană cu rădăcini. Pe trecătorile gîtuite ale Carpaților, de-a lungul Dîrstelor, Scheiului și Tîmpei, trebuiau să se descarce carele, vagoanele, arhivele cîtorva sute de ani trăiți în goticul chirilic. Din materiale provizorii trebuiau edificate rapid autorități și palate. Se improviza o metropolă pe roate jurîmprejurul turnului medieval al primăriei, în care bate orele noi glasul vechi al orologiului de burgadă.

Munca istovitoare impusă de o strămutare a moderat la timp fantezia modificată și de o cunoaștere mai exactă a lucrurilor nejudecate. Ardealul trebuia să aducă Bucureștilor o èlită intelectuală, cu neputință de găsit în Vechiul Regat, mari dascăli, mari gînditori, mari gospodari ai bunului public, advocați mari, politici mari. La o frecventare mai de aproape a oamenilor mari ai Ardealului, regățeanul sfiios să-și verifice impresiile superficiale, rămase decepționat. Marele nu era chiar pe măsura speranței, și, făcîndu-se toate adunările și scăderile, cei mai reprezintativi dintre români tot în București trebuiau să fie căutați, orașul reputat al perdiției infernale. Bucureștenii

ştiau mai bine şi latineşte. Savanteria demonstrativă nu se bucura la ei de trecere multă.

La Bucureşti, călătorul străin era numaidecît surprins de absenţa nasturilor galbeni şi a şepcii cu trese, uniformă şi la materie şi spirit. Casele, străzile, oamenii, trăiau nealiniaţi, fără regulament şi contravenţii.

Introdusă pentru deosebirea tribunalului şi advocaţilor şi solemnizarea judecătorilor, roba judiciară a rămas fără consecinţe: magistraţi şi pledanţi, prin acel sentiment latent de refuz, care face pe bucureşteni să respingă fără tirade şi să anuleze instituţiile impuse simţirii, au lăsat roba după uşă. Judecători şi apărători au reapărut în costum tîrgoveţ, şi deosebirile care se adresează prin înfăţişări de mască sentimentului, s-au făcut, şi în acest caz, ca întodeauna, prin intelect, şi nu prin garderobă. Spiritul eminamente civil al capitalei nu a izbutit să fie acaparat şi îmblînzit prin nicio teatralitate, plăcîndu-i să trăiască neînrolat, slobod şi anonim în ceea ce priveşte costumul, şi viu şi personal prin spontaneitatea lui. Ca să se bucure ilustrativ de farmecele gătelii standard, bucureşteanul se duce la teatru şi cinematograf, şi pentru satisfacţia lui spectacolul în local închis este îndestulător.

Gustul femeilor, soţiile, prietenele şi surorile acestor bărbaţi rebeli la o nivelare tip, e fără păreche, la situaţie egală, dincolo de fruntarii. Dacă nu e uniformistă populaţia capitalei, este, în schimb, dintre cele mai luxoase din Europa, calitate pe care o are, incontestabil, poporul dintre Dunăre şi munţi, manifestată într-un costum de o estetică simplă şi substanţială şi în culorile, fermecător echilibrate, din covoare şi scoarţe.

O uniformă veche şi îndatinată, care s-a menţinut graţie clerului grec şi vieţii de izolare a mînăstirilor, dispare de la sine. Odată ce a

fost recrutat în libertatea temperamentului, preotul şi-a schimbat comanacul cu pălăria, şi-a croit hainele după un desen simplificat apropiat de cetăţean, şi-a lepădat coada şi barba pînă la evoluţia actuală, cînd briciul legal a intrat în funcţiune cu tendinţa să suprime şi o urmă de gentilă ţăcălie. Nimeni nu ţine să se singularizeze. La toate tendinţele de singularizare s-a opus firea ironică a mulţimii. Bucureştii au primit, ca şi ţara, fără discursuri, desigur, toate infiltraţiile şi popasurile şi toate ocupaţiile militare sau comerciale, pînă la invazii, ştiind instinctiv că nu e nevoie de o teorie şi de o abstracţiune, ca să fie redus adversarul. Fenomenul e constant: a fost de ajuns o convieţuire, pentru ca străinătăţile să-şi piardă caracterul şi să se dizolve. Vitalitatea lui puternică i-a dat poporului o siguranţă implacabilă şi acel stil personal de ospitalitate, în care limbile, fiinţele şi evenimentele se topesc.

Bucureştii au un farmec imprecis, şi cu atît mai decisiv absoarbe, catifelează şi digeră. Străinului nu i se arată monumente nemaivăzute, colecţii moarte, muzee mai mari şi mai bine înzestrate decît ale ţărilor cu o veche cultură a pietrei şi a canalizării. Străinul ia contact prin toate ventuzele lui cu viaţa, încă de la gară. Viaţa este pe stradă, mai mult decît într-alte părţi ale continentului, unde populaţiile ţin în rezervă pentru zidurile închise un secret al personalităţii de multe ori derizoriu. Uliţa şi mahalaua românească intră pretutindeni nestînjenită. Cînd un potentat de moravuri dictatoriale ar voi să puie un planton cu vipuşcă la uşa anticamerei lui, plantonul adoarme sau corectează stilul neadecuat, lăsînd să intre toată lumea.

Unele neamuri au învins cu rigoarea, cu disciplina şi cu regulamentul. Românii înving de sute de ani fără arme, fără sînge, fără năvălire, şi au

învins constant și istoria, mai inteligenți decît agresivi și mai dibaci decît vehemenți.

Bucureștii trebuie tratați ca o individualitate și ca un personaj. Bucureștii n-au principii, în orice caz principiile lor, inspirate de la viață, și nu de la mințile altora, sînt remaniabile, elastice și fără rigiditățile fixe ale altor capitale, din punctul de vedere al subtilității. Ei au meritat adeseori superficial reproșul ce li s-a făcut de « oraș fără ideal », formulat în toate epocile de naturile inadaptabile, fugărite de nevoi și împrejurări pînă în capitală, dar irascibilitatea și văzul pînă la vîrful nasului s-au pierdut la frecventarea comodităților morale și materiale, pe care le tezaurizează tradiția capitalei. Nenumărați au fost eroicii candidați provinciali la cucerirea lui, dar orașul i-a macerat, i-a decantat, i-a filtrat. În cele din urmă, Bucureștii au avut în fiecare caz dreptate, fără să se laude cu dreptățile lor.

Cu o intuiție admirabilă a valorilor native, bucureștenii, care în bună proporție sînt titrații cel puțin ai unei academii și foarte des ascund în sertar un doctorat, n-au gustul exhibiției de pergamente, nici atunci cînd un hrisov stabilește o ascendență sigură aristocratică. Nimic nu-l face mai șovăitor și mai stîngaci pe bucureștean ca titlurile de Doctor și Profesor, adresate în gura mare, ca o introducere la slăbiciuni și vanități, foarte mîngîiate în provincii, unde un personaj care grăiește cu oarecare ușurință trebuie să fie cel puțin Domn Director sau Domn Prezident, la cafenea cu orchestră.

Frații din Ardeal, în majoritate Doctori, au fost destul de consternați, după unire, constatînd puținul preț pe care îl pun regățenii pe douăzeci de ani de studii mărturisiți de o diplomă, neîncadrată în părete, cu lauri plastici și ghindă. Comerțul facil și nesupraveghiat de o metrică a

Bucureştilor, absenţa marmurei din jurul înghiţitorii şi a bronzului de la încheietura genunchiului şi din talpa ghetei au produs decepţii, au iscat amărăciuni pentru o mentalitate care pune hîrtia înnaintea omului şi dă drepturile principale unei ştampile cu iscălitură. Indiferenţa cărturarilor bucureşteni pentru distincţiuni şi onoruri cădea destul de rău într-o lume în aşteptarea distincţiunilor aglomerate, dar care, bine văzută, a fost înţeleasă. În cincisprezece ani de la întîiul mare război, această stare de intelect s-a difuzat, şi influenţa capitalei în provinciile noi se face simţită. Foarte multe lucruri au fost mişcate din împietrirea lor şi au încetat să mai fie intangibile şi sacre.

În geografie şi în ghidurile de călătorie se indică oraşele ca nişte grămezi de case, hoteluri, teatre şi cazinouri, şi într-o călătorie circulară turistul gustă din toate, trezindu-se cu cincisprezece gusturi contradictorii pe limbă, după ce şi-a înmuiat în fiecare fel de mîncare degetul cîte puţin. E cea mai tristă formă de a călători, şi voiajorul care nu poate să rămînă măcar un an într-o localitate de pe hartă vede puţin şi nu ştie nimic. Călătoria bună pentru cunoaşterea unui oraş este să rămîi şi să-l parcurgi toată viaţa. . .

Occidentul nu prezintă subt specia aspectului zidurilor o varietate cu mult deosebită de a unui cimitir de monumente şi inscripţii glorioase, şi interesul unui oraş rezidă mai puţin în ţinuta lui fotografică decît în realitatea vie, în starea sufletească, în ambianţă.

Din tot ce face omul, tot omul e mai interesant cu nivelul lui sufletesc.

Bucureştii nu sînt capitala cea mai urîtă nici în ceea ce priveşte portretul monumental. În bulevardul nordic răspund străzile de vilegiatură şi uliţele sudului colorat. Lîngă o strălucită vitrină

își duce zilele și momentele o lampă cu « gaz » dintr-o casă scundă, îngenunchiată în pămînt. O limuzină se încrucișează la răspîntii cu căruța hărtănită a unui cal bătrîn, iar din localul de petrecere somptuos, unde serviciul se face în trei limbi europene, consumatorul trece la cîrciuma cu fumul des, din piață, atras de un miròs de usturoi. Un cartier aduce aminte Lucerna, și altul pute. Asfaltul, întrerupt de piatra de rîu, continuă un drum de pămînt. Calea Moșilor vărsată în Obor e o lume; tramvaiul electric duce într-altă lume. Industriile vechi se risipesc pe zeci de artere, și prăvăliile mici, cu trepte în pămînt, ale cojocarilor, olarilor, lînarilor și negustorilor de papură, de mături, ciure, doage și albii, se repetă vinerea și marțea într-un pitoresc amestecat, la care colaborează oamenii, vitele și carele din cîte două sute de sate, pornite de-acasă cu cîteva zile mai devreme, în pasul boilor solemni, cugetat și lent. Tungstenul merge de acord cu grătarul, și mătasea se taie launloc cu pastrama.

O mie de movili în mișcare au improvizat un sat călător: tîrgul de fîn. O mie de căruțe cu lemne. Tîrgul de porci, de bivoli și de tauri. Tîrgul de oi și capre. Hergheliile geambașilor ocupă circul de beton și două uliți în care se face, în asistența critică și frămîntată a cumpărătorilor, hipodromul și încercarea iuțelii. Telegarii zvelți, de neam ales, cu coama pieptănată și coada încrețită, poartă o garanție împotriva deochiului, crîmpeiul roșu de mătase la grumaz. Un căpăstru de chingă verde întoarce animalul și-l plimbă pe dinaintea amatorului impresionat, care-i un țăran chiabur, sau unul din puținii « mitocani » rămași fideli costumului, cizmelor, căciulii de miel și mustății umflate și lungi. El are la grajd doi suri și doi roibi și ar mai vrea doi murgi, ca să-l ducă duminica la han. Pipăitul lui expert

atinge calul, îi mîngîie şoldul licăritor ca oglinda; calul e mulţumit, dă copita, scutură spinarea, calcă de sus. Cine ar mai avea pe vreme de criză treizeci de mii de lei dintrodată şi i-ar da pe doi cai boiereşti? Nea Dumitru, care i-a şi numărat geambaşilor cu seninătate. Ia te uită ce plăcere mare s-a aprins în ochii lui! E un om de cel puţin şaizeci de ani, crunt, cu sprîncenele groase. Dincolo de tobogan şi la o cîrciumă cu mititei, cu tango şi jazz, cîntă haut-parleur-ul electro-dinamic.

Cîţi bucureşteni vor fi cunoscînd Oborul, afară de sorocul Moşilor frenetici, cu vîrteje de căluşei, pocnitori şi băşici cu chiot? Cîţi vor fi ieşit din cartiere ca să călătorească prin universul bizar şi admirabil al capitalei lor necunoscute? Pe zece şosele care intră din judeţ în Bucureşti, se bălţează zece oraşe şi zece omeniri deosebite. Linia calmă a Cotrocenilor adună lumina, ca pentru o acuarelă din Amsterdam, dintr-o regiune care îşi uneşte cîmpiile şi grădinile pînă-n Ciorogîrla şi Bolintinuri. Pe bulevardul castanilor cu patru orizonturi, vine-ncoace o turmă de curci albe, mînate de două nuiele. Linia Giurgiului forfoteşte de-o gintă neştiută, care circulă între mahalale, ateliere şi biurouri. Un comerţ viu împînzeşte Şoseaua, care pare intrarea unui parc imens cu divertismente populare. Şoseaua Ploieştilor şi a Olteniţei sînt şiraguri de ferme, de vile şi de grădini. Cocorii bălţilor vîslesc de la Dunăre către Snagov, şi glasul raţelor trece-n stoluri pe deasupra Universităţii. Pantelimonul, Cernica, Afumaţii, Gagul, aparţin cartierului bulevardelor din Est. Teiul, Floreasca, Herăstrăul, Budeştii, Rahova, Filaretul, Domneştii, Jilava, mărginesc cîteva laturi ale capitalei infinit poligonală.

Pe timpuri, un drum la Cioplea era mai lung decît o călătorie la Sinaia. Şoselele, străzile, sînt parcurse de tramvaie, autobuze şi automobile,

şi deplasarea rapidă a călătorului de capitală e condiţionată numai de curiozitatea şi lenea lui. Înnainte de orice vilegiatură şi sportivitate, bucureştenii vor cîştiga să vadă Bucureştii, care în fiece răspîntie sînt alţii şi la fiece zece metri păstrează pentru călător o surpriză, o bijuterie şi o recompensă.

CIŞMIGIU

Nu-i nici frumos nici românesc numele acestei grădini cu farmece. El sună turceşte, ca tinichigiu, giuvaergiu, iaurgiu, simigiu, surugiu, boiangiu... Şi aţi băgat, fireşte, de seamă, că aceste cuvinte bolnave pier, ucise de viaţa graiului viu, înnainte chiar ca meşteşugurile, pe care le numesc, să fi pierit detot. Sfatul municipal care va cuteza să şteargă turcismul numelui acestei păduri de bijuterii vegetale, înlocuindu-l cu un nume de pom, de buruiană sau de floare, va face grădina capitalei, din mijlocul oraşului, şi mai frumoasă. Grădina, în acest început de Mai, e înflorită. Covoare verzi cu chenare violete şi albastre, pardosesc, cu petice dreptunghiulare, mijlocul grădinii, din dreptul cerului senin, între poarta Bulevardului şi dealul bisericii Schitului Măgureanu. Platanii, stejarii, castanii, teii, plopii, salcia, răchita şi brazii, întovărăşesc paşii cititorului, de-a lungul parcului descîntat. Şase zile ale săptămînii grădina aparţine copiilor adormiţi în cărucioare sau forfotind, ca nişte pitici, printre trunchiurile de mesteacăn. Într-un ocol de nisip, constructorii clădesc cetăţi cu lopăţica şi grebla, drumuri, şi castèle, şi visuri, cum vor face toată viaţa lor, cu materiale mai puţin durabile decît însuş nisipul... Un băiat abia sculat pe picioare, încă în luptă cu echilibrul, învaţă să umble între două pîlcuri de lalele roşii-cărămizii, şi, ca nişte

lampioane japoneze, se clatină în urma lor alte mii de lalele galbene, viorìi, albe, pestrițe și tărcate. În cîmpuri, succesiv îngrădite cu plantații scunde, se ivesc toate florile adunate răbdător, asemenea cu a seminței, cu a ramurilor, cu a frunzelor și cu a eflorescenței — a unui singur om, meșteșugarul sîrguitor, regele satisfăcut și artistul acestui Paradis. Grădinarul căruia i se datorește miracolul continuu al grădinii dintre zece străzi e un străin, identificat cu pămîntul țării și cu florile lui. Numele îi poate fi pus alături de al poeților, compozitorilor și pictorilor noștri de talent.

Ieri Cocò ieșise în Cișmigiu ca să miroasă ramurile înmuiate în aghiasma soarelui, de aur. El trecea ca o floare pribeagă, din copac în copac, și grădina plină de copìi, ca niște papagali pietoni, zbîrliți în mintene mătăsoase și moțați în căciuli și bonete, se mișca dedesubtul inspecției lui generale ca o prăvălie bogată, de rufării candide, de horbote strînse, de velințe albe. Copiii mici detot se mutau încet ca niște suluri și ca niște gheme de lînă, fetele se alăturau ca niște perne cu dantele, și pruncii șifonați în cărucioare, dormeau ca niște duzini de batiste și cu ochii închiși ca niște păpuși care nu și-i deschid decît ridicate.

Un cărucior singuratec sta oprit în bătaia răcoroasă a soarelui, în mijlocul unei alei. Guvernanta, o englezoaică înnodată subt bărbie cu o panglìcă albastră și strînsă ca o crisalidă de fluture, înfășată în àripile scurte ale pelerinei, își oglindea naivitățile britanice în nasturii de metal galben lustruit al unui piept de brav pompier oltenesc cu ciucurele mustății negru de catifea. Idila Oxfordului cu Jiul se schița dedesubtul unui stejar din-

lăuntrul lăturalnic al aleii, și pruncul respira cu nasul lui cît aluna, o pată de lumină caldă. Cocò s-a lăsat în zbor pe coșul căruciorului deschis. Și-a băgat ochiul galben înnăuntru prin perdele, a văzut copilul surîzînd în somn, s-a bucurat și a stat așa, să-l păzească, zicînd că « este bine ». Pînă cînd i s-a făcut somn și lui și a intrat să doarmă și el. . .

Iată cum se face că Miss Wolwen a adus acasă, fără să știe, în cărucior, un băiat fericit și un papagal.

Primăvara capitalei începe și sfîrșește în Cișmigiu — și în acord cu Cișmigiul își exprimă frumusețile, create de acelaș grădinar artist, grădinile mai depărtate de centru și întîlnite mai rar de locuitorii obosiți: Grădina Botanică, Grădina reginei Maria, de la Cotroceni; Parcul Carol; Șoseaua Kiselev; Grădina Icoanei; Grădina Episcopiei, și cîteva rînduri de mari grădini particulare. Din avion, Bucureștii cu împrejurimile, se ivesc, în monotonia cîmpiei Teleormanului și a Bărăganului, ca o localitate imensă de mozaicuri verzi cu vile albe. La primăvara lor se adaogă covoarele peticate mărunt ale grădinițelor de casă și ghivecele mamei Sultana. Mama Sultana păstrează, în ulița ei de periferie, scurteica de catifea verde, care a învelit-o tînără și zveltă, tulpanul alb, icosarii de aur din urechi, și mușcatele, garoafele, și cîrciumăresele cu floarea de flanelă. Nota înflăcărată a florilor cîntă în canavaua albă a păretelui proaspăt văruit. Peste acestea toate, mai toacă, uneori, și ghiersul de greiere și de țiteră cu două strune de fier, din clopotnița unei biserici foarte vechi, cu preot bătrîn cuvios.

Piața Mare e o grădină deosebită în orchestra primăverii — a culorilor încercate pe legume. Din

ştofa cartofilor de anul trecut, strînşi în movilele şi piramidele unui Egipt local, — expresie a pămîntului interior, — se inspiră armatele războiului, ca să se facă nevăzute în şesuri şi indescifrabile în munte. Morcovii taciturni, legaţi de cozi, cîte patru, sînt şi ei ai anului precedent. Iată vioaiele frăgezimi ale firelor de ceapă şi usturoi, înmănunchiate în znopi naivi cu mustaţă nouă. Ţăcăliile spînatice ale rădăcinilor de pătrunjel; salada deschisă ca nişte bliduri şi întocmită după metrica şi psihologia trandafirilor, cu foile învelindu-se una pe alta; coşurile cu măcrişuri, căpiţele de spanac, sparanghelul alb cu mugurul vişiniu, degete ale unei plante cu pipăit omenesc. Şi majolica de alb personal şi de rumeneală fără comparativ a ridichilor de lună, aşezate, pentru vînzare, ca în vitrine de giuvaergii. Zmalţul lor, mai frumos decît al crinului, al bujorului şi al ametistei, umileşte paleta compozitorului de aspecte, expresii şi feţe...

Primăvara luceşte-n ochi şi o răsfrînge surîsul. Oamenii se întristau, apucîndu-se să vorbească de criză, amărîţi de beneficii mici şi de milioane scăzute. Oamenii cu grijă de oameni s-au posomorît că oamenii şi timpurile zac. Zilele nu mai aveau nicio însemnătate, leacurile erau măsurate cu zecile şi sutele de ani. Eroare! Un ceas, o zi de primăvară, un surîs, un buchet de mărgăritar, anulează şi criza şi economia politică şi deficitul. Tot uitîndu-se unii în ochii şi în buzunarul celorlalţi, oamenii oftează şi plîng. E Mai, fetiţă! E primăvară! Au venit florile să te uiţi şi-n ochii lor — şi a venit cerul albastru, ca să vă uitaţi la el, voi toţi cîţi îmbătrîniţi, căutînd ca părinţii voştri, încovoiaţi, în pămînt. O floare-n curte, o floare-n geam, o floare pe masă în pahar şi o

floare la ureche, sînt candelele aprinse, cu care fecioarele cuminți așteaptă pe Dumnezeu. A venit Dumnezeu, domnișoarelor mai mari și mai mici de șapte ani, și florile pun semne pe unde va trece Iisus. . . Uitați-vă și-n sus, nițeluș, la cer. . .

2 Mai 1931

FALIMENTUL

Ca să treacă prin aerul cald și soare, fustele s-au făcut mai scurte. Ștofele din care se croiesc siluetele de garoafe ale fetelor noastre sensuale, tulpini de dragoste și amfore sărutate, cu ape în fundul ochilor verzi, au căpătat, în sezonul pămîntului nostru ardent, o urzeală de lumini vegetale. Gambele, încă nătîngi acum un an, au o verticală ondulată, ritmul călcîielor dansează muzical, grumazul plin al piciorului s-a ridicat ca un sîn iscat subt jaretieră. O fi imorală simpatica rotunzime prelungă a șoldului plastic în curba lui sprintenă, condusă prin rufăria moale și transparentă, la genunchiul oval. Dar e ispititoare văpaia de carne prinsă subt o umbrelă ca o cămașă de mac, și gurile spirtoase care sug un mărgăritar în buze or fi ticăloase. Frumosul spectacol al fetelor și femeilor pornite din pămîntul nostru cu rădăcini fierbinți de suc, se petrece însă ca un dans unanim, la scăpătatul soarelui alb în oraș.

O pradă flexibilă cu geamăt de bucurie și ofrandă și un nechez de simțuri sincere mut circulă ca lupoaicele după ciorchini zămoși de struguri de carne. S-au îmbătat ochii tuturora de imagini, și nările deschise sorb mirosul de hrean, de ștevie și nard al cetății care trăiește, se încolăcește și se desface. De la taurul pe care-l adăpi în fîntînile singurătății, cu coarnele de cremene, în Calea Victoriei, e numai un pas. Ai duce cu voie

bună la staul, pe spinarea lui cenuşie, femeia furată, crucificată patimei tale suave furtunoase.

Zece mii de maşini mari nichelate, cu mugetul electric, se încrucişează cu pantofii, cu gambele, cu coapsele fluide. Vîrtejul minţilor răpeşte în spirale febrile corola trecătoare cu mînuşa parfumată pe măciulia de chihlimbar a umbrelei. O fi de rigoare un principiu dur, păzit în odăjdii. O fi recomandabil să te osîndeşti a nu zvîcni. Dar un ciorap de mătase strîns cu o cămaşă de tul, ruptă ca o mască impalpabilă a zîmbetului dintre sîni, ţi-ar cîntări în palmă cît o frunză cu mireasmă de leuştean, — şi stăpîna lor întreagă, măcelărită de cimpanzeul crunt bărbătesc, nu a cîntărit mai mult ca o ramură cu căpşunile coapte.

Aşa s-a ivit nebănuit falimentul, ca un elefant păros, cu lîna încurcată şi cu cap de om înfricoşat, în cetate. La o Bancă, într-o seară, pe neaşteptate s-au trimis ostaşi cu puşcă să păzească, nude, femeile închise în tezaur şi în cassele de fier, de răzbunarea populară. S-a întors de cîteva ori cheia grea de temniţă a Băncii în broasca porţii, în gol. Coridoarele erau pustìi, biurourile ca nişte cabine de baie, la scăldătoarea capriciului şi fanteziei, rămîneau încremenite.

Falimentul s-a deşteptat, şi bîntuie, bombănind şi nebun, localitatea. A căzut o casă, s-a prăbuşit o turlă, s-a scufundat un vîrf. A început. După oameni, elastice şi antrenate, intră în vals obiectele uriaşe şi entităţile rigide. Firmele de piatră crăpate-n frontispicii se pulverizează. Fusese un basm: s-a făcut o realitate.

Rîdeţi fete, alergaţi automobile, strîngeţi-vă crîncen părechi. A început. . .

1929

MITROPOLIA UNGRO-VLACHIEI

Mai nainte de-a fi adoptat titulatura de azi, autoritatea bisericească era împărţită între epàrhii, mitropolii, episcopate şi un Sinod, întrunite din toţi titularii în şedinţă sau de două ori pe an, ca un parlament, subt prezidenţia arhiepiscopului din Bucureşti, purtător al supratitlurilor de mitropolit al Ungro-Vlachiei şi locţiitor al Capadociei, o funcţie abstractă. Unde s-ar fi găsit această Capadocie, absentă din geografia laică, nu a putut afla niciodată niciun prelat. Dacă totuş s-ar fi descoperit pe undeva o urmă de aşa ceva pe glob, şi locţiitorul s-ar fi dus într-acolo, să-şi revendice niscaiva drepturi istorice, poliţia respectivă l-ar fi luat bineînţeles la goană.

În schimb, Biserica românească trăia în vasalitatea unei patriarhii străine, de care trebuia obligatoriu să ţină seamă în problemele spirituale întortochiate, păzite fără ştirbiri naţionale, de patriarhiile din Constantinopole şi Ierusalim, a căror competinţă, începută pe pămînt, se întindea dincolo de Paradis şi Infern.

Dreptul de vasalitate al ţării noastre ortodoxe nu era gratuit. România bisericească se obliga să-l plătească, periodic şi destul de sărat, patriarhiilor greceşti, îndreptăţite astfel să-şi vîre nasul în trebile româneşti.

Unele ceremonii şi slujbe esenţiale nu puteau să fie celebrate de clerul nostru. fără autorizaţia

sau asistența unei patriarhii. De pildă sfîntul mir, de o compoziție aproape secretă, necesar la ungerea noilor-născuți și a domnitorului. Nici rugăciunile însoțitoare, ale mirului, nu puteau fi rostite de un sobor românesc, fără învoială de patriarh, Dumnezeu binevoind să știe numai grecește, după cum la Roma știa numai latinește.

Cu toate că domnitorul Cuza secularizase mînăstirile românești, atîrnată fiecare de cîte o mînăstire străină, grecească, plătită, și tributul religios ar fi trebuit să înceteze, el a continuat, vărsat pînă nu prea demult de guvernele succesive, lucru inexplicabil, cam pe furiș. Oamenii politici, îndeobște necredincioși, sufereau de superstiția că nu trebuie să te pui rău cu popii, de frica anatemei, trecerea lor fiind mare la Dumnezeul abandonat. Superstiția era comună și la catolici, în formula « *Qui mange du Pape, en meurt* », cine mușcă pe Papă, moare. Însuș Spiru Haret, ateu declarat, dar om de știință și de prestigiu, închidea ochii, cînd banii ortodoxiei noastre porneau la Ierusalim. Un blestem, o afurisenie, șoptite în altar de către un vlădică, erau catastrofale. Cărțile chirilice vorbeau de schismaticul Arie, care la unul din marile sinoade ecumenice ale vechei ortodoxii de odinioară a fost pedepsit de Cel-de-Sus, cu o cufureală exemplară, însoțită de moarte. Nefericitul a fost găsit în agonie pe scaunul privății. Fusese otrăvit de către sfinții părinți, avizi în păstrarea principiilor intacte. Cu transportul tributului românesc, era însărcinat un preot ardelean unit, Simion, directorul internatului liceului Sfîntul Sava, jumătate papistaș. Era probabil un așa-numit celib, adică nici călugăr nici preot de preoteasă, subînțeleasă fiind toleranța libertății de a se descurca în privința iubirii cu păcat cum îl tăia capul. Prea-cucernicul Simion, un strigoi de vreo doi metri înnălțime, era suspect

de cochetărie mirenească. Pometele de subt ochi îi erau zilnic atît de proaspăt rumenite, încît lăsa loc presupunerii că se vopsește, mai cu seamă că uneori, din graba liturghisirii și a metaniilor, își uita un obraz nefardat, arătîndu-se la școală bălțat. Părintele pedant, aspru și sentențios, era nesuferit, iar negreala chicii și bărbii, bătînd în albastru, îl făcea profund antipatic.

O pildă despre puterea superstiției era Titu Maiorescu, criticul literar. Ateu foarte declarat și schopenhauerian absolut, se îngrijea să trimită fără întrerupere la mînăstirea Cernica, în noaptea ajunului de Paști, pe subt ascuns, cîte o lumînare monumentală la icoana Maicii Preciste din catapeteasmă. Lumînarea trebuia să ardă un an întreg, pînă la lumînarea viitoare, punctual dăruită mînăstirii.

MĂRŢIŞORUL

Întîia zi de martie este însemnată în călindarul darurilor de peste an cu un mărţişor...

Ce-i un mărţişor pentru străinul de Bucureşti? Iacă, o leţcaie de aur sau un grunj de briliant şi safir, atîrnate în groapa statuară a grumazului decoltat. De vreme ce de la începutul anului şi pînă în ziua de Paşti sărbătorile s-au îngrămădit în luna lui ianuar, şi pentru că două luni întregi puteau să treacă în monotonie, omul nostru şi-a mai făcut o sărbătoare din ivirea lui martie printre ghiocei. Azi-dimineaţă, fetele, femeile şi copiii şi-au pus la gît ori împrejurul încheieturii mîinii mărţişorul pe care l-au primit de la logodnic, soţ ori părinte: fir de mătase pestriţ cu ciucurele scămos.

Basmul lui Moş Crăciun, care într-o noapte friguroasă a făcut atîtea drumuri şi isprăvi, s-a prelungit. Un alt unchiaş îmblănit, frate cu cel dintîi, a început să se arate în ziua întîia de ianuar, Moş Vasile, care a stat şi el o singură zi şi a lăsat şi el copiilor cîteva păreri de rău şi de bine. La dorinţa copiilor de a simţi mai des trecerea pe lîngă ei a unchieşilor fermecaţi, a colaborat şi aşteptarea mamei, rumenă şi sprîncenată, şi s-a născut şi Moş Martin, aducătorul de mărţişoare. Cu modestie, începe şi acest venetic să-şi facă drum printre bătrîni, şi o să trebuiască să-i găsim şi lui o vîrstă şi o fizionomie, care va fi căutată

printre urși; din pricina cîntecului cu ciurul: «Joacă bine, măi Martine, că-ți dau pîine cu măsline»...

Cum o să fie el sau cum n-are să fie, o săptămînă întreagă toată lumea serioasă și gravă a umblat după mărțișoare, cel puțin în București, patria adevărată, cît se pare, a micului birlic de metal și sticlă, legănat între sîni. Criza, Momentul, Interesele Superioare și celelalte lucruri importante, scrise cu literă mare, s-au smerit în fața băncuței găurită cu o cînepă de mătase. Fiecare bărbat, îngîndurat de evenimente și cu căutătura fixă pe orizontul întunecat, a trebuit să dea norii laoparte pentru găsirea gingàșului amănunt, un exemplar unic și nu prea scump, care să puie un accent nou și o picătură de licărire în ochii copilei și ai femeii. Giuvaergiii meșteri de lacrimi cristalizate și negutători de poezie, au avut o săptămînă mai frămîntată, și prăvăliile lor, cele mai goale de peste an, s-au putut anima cîteva zile, căci cumpărătorii, ispitiți de niște frumuseți, la care muncesc mii de oameni din minele de diamant pînă dinaintea luminii ochilor unei fete cu scîrlionțul pe sprînceană, și-au vîndut, poate, în zilele ultime de februar, paltonul, ca să bucure cu o bijuterie însuflețirile tinereții.

Omul e todeauna întreg și solidar cu sine: timpurile de trudă și pîinea nu-l pot abrutiza pînă la uitarea sărutării și a podoabei, — și, la urma urmelor, el e viteaz și înțelept și nu se poate lăsa biruit pînă în suflet și sînge de îngrijorările grotești ale economiei politice și de ciclul bancar. O stea i-a răsărit în buzunarul jiletcii, mărțișorul...

Lipscanii, Bulevardele, Calea Victoriei, în părțile lor des circulate, au prezintat, în zilele lui februar, un aspect înfrăgezit. Puindu-și de gînd să nu lipsească darurile lui de aur, și soarele s-a

amestecat de aproape cu mișcarea orașului și a făcut să scînteieze de lumini jubiliare tot ce de obicei nu strălucește, spoind cu vopsea miraculoasă casele, de sus pînă jos, și drumul, pietrele, asfaltul, și pe ștofa lui prețioasă, de borangic abstract și de fir impalpabil, și-a pus piciorul toată lumea. Ca din ape de metal veneau automobilele, iar oamenii au purtat cîte un mărțișor de-al soarelui, în inimă și pe buze. Ca în icoane, bucureștenii au ieșit pe străzi, cu aureola lui în jurul capului fiecare.

Credincioși pămîntului și aderenți la țărînă, oamenilor li se ivesc optimismul și bucuria ca la flori, posomorîți cînd Dumnezeu se ascunde, și zburdalnici și vioi cînd iese din cerurile neguroase în văzduh. De la sorcovă pînă la mărțișor, ziua a crescut aproape cu două ore.

În privința mărțișoarelor, istoria e mută, și găteala zilei de martie o poartă domnișoarele și cucoanele cu seninătatea artisticei ignoranțe. Cine a născocit mărțișorul și de ce? Bijutierii vînd mărțișoarele, neturburați de scrupulul științelor istorice.

— Azi ești, conașule, foarte supărat, bagă de seamă chivuța.

— Cum să nu fiu supărat, mamă Zinco? Am cumpărat un mărțișor pentru o fată frumoasă și nu știu cine a făcut întîi mărțișoarele. Fetele mă cred om învățat, și cînd colo sînt un prost.

— Vai de mine, domnișorule, zice Baba. Pune doi poli și-ți spune maica tot.

Am socotit că o lecție de folclor, chiar suburban, face doi poli...

...La început, atunci cînd va fi fost acest început, mărțișorul nici nu era mărțișor și poate că nici nu se chema, dar fetele și nevestele, care țineau la nevinovăția obrazului încă dinainte de acest început, au băgat de seamă că vîntul de

primăvară le pătează pielea, și nu era niciun leac și niciun suliman. Acum vreo sută de ani, credința că adierea primăverii pătează era în toiul ei. Cărturăresele de pe vremuri, după care au venit cărturarii, făcînd « farmece » și făcînd și de dragoste, au învățat fetele cu pistrui să-și încingă grumazul cu un fir de mătase răsucit. Firul a fost atît de bun, încît toate cucoanele din mahala și centru ieșeau în martie cu firul la gît. Dacă știe ce spune chivuța, vîntul ușure de martie, care împestrița pleoapele, nasul și bărbia, se numea mărțișor, și ca să fie luat răul în pripă, șnurul de mătase era pus la zîntîi de mart. Dacă mai spunem că firul era roșu, înțelegem că el ferea și de vînt dar și de deochi.

Un giuvaergiu, ca să-și vîndă firele vindecătoare mai iute, avu ideea să atîrne de ele cîte o mărturie, care a intrat în preț. Pecînd se plătea firul, bijuteria era gratuită. Regula s-a stricat cînd bijuteria începu să fie vîndută, devenind gratuit firul de mătase.

Desigur, doamnă, azi-dimineață soțul dumneavoastră v-a pus la grumaz un mărțișor, un inel, o brățară sau o păreche de cercei spînzurați de vechiul fir de mătase, răsucit din două ițe, una roșie și alta albă, ca să nu vă deoache nici soarele nici vîntul, care sînt bărbați. Băgați însă de seamă că aurul e cîteodată aproximativ, și mărgăritarele pot fi reconstituite. . . E cel mai frumos cuvînt ce s-a găsit pentru calificarea lucrului fals. Pedeapsa e simplă și greșeala reparabilă, cu cîteva mii de lei suplimentari. . .

Post scriptum. Am un prieten profesor de istorie, pe care uit în fiecare an să-l întreb cît e de vechi obiceiul românesc și dacă mărțișorul vine de la muguri și ghiocei. Odinioară m-am lăsat să cred că datina e nouă, improvizată de un lipscănar. Avînd din întîmplare nu știu cîte căruțe de fire

de mătase și neputîndu-se scăpa de ele, s-ar fi înțeles cu un argintar să-i facă boabe de aur găurite și, tăind firele în bucăți, ciucurite la vîrfuri, a ieșit cu ele în tîrg, la vînzare, în ziua primăverii.

În nicio țară, pe unde am trecut, n-am văzut zîntîiul de martie sărbătorit, nici în călindar, nici cu firimituri scumpe spînzurate la gîtul fetelor și la mîna lor. Pandantivul e altceva, și amuleta așijderea. Profesorul de istorie ar fi fost îndreptățit să-mi răspundă că originea mărțișorului ar fi salba ori cercelul urechii. Între doi cercei, aninați acolo, i se cuvine și Radei și Domniței un al treilea strop de diamant, dedesubtul bărbiei și în despicătura sînilor din horbotă și cămașe.

Sau poate că fata frumoasă s-a temut să nu fie deochiată, atunci cînd zodiile încep să joace-n destinul tinereții aproape de îmbobocire și, ca să ocolească farmecul șoptit de cele nouă Babe, care încep să suie Caraimanul, lepădîndu-și în fitece zi cîte un cojoc sau o bondiță, își încinge grumazul cu o ață de păianjen, lipită de un fluture cu ochii de argint. Dar obiceiul panglìcei roșii înnodată de ramura pomului din livadă, pentru ca floarea să iasă la timp și pîrgul să nu întîrzie, este, de zîntîiul lui martie, românesc.

— Dar ce fac copiii, de nu s-au culcat?... E tîrziu, și mîine au de lucru pînă în ziuă.

I-am găsit înșirînd pe fulgi de zăpadă toarsă, pestriță, niște lăscăi și scoici de sticlă și metal, învelite în foiță, rînduite în niște cutìi mici de carton, scrise pe cutìi cu o adresă, pentru poștă. Și le-am ajutat, la croit și lipit, și eu.

Unul din crîmpeie era pentru cea mai frumoasă și mai deșteaptă fată, care-i bolnavă, de la Brașov. Să o aibă de zîntîi...

Un oftat și o lacrimă, frămîntate împreună, date-n leagăn într-un scrînciob de borangic.

ZÎNTÎI APRIL

Dacă tradiţia gentilă a lui martie anină grumazului un ban de aur şi o jucărie, purcelul, iepurele sau trifoiul, aprilie ia darul înnapoi şi scoate din pojghia giuvaerului atîrnat pe mătase, tinicheaua. Însuş firul de mătase se dovedeşte, într-o lună, a fi fost un bumbac mercerizat... Întîi april, zi de primăvară, zi de păcăleală.

De ce nu şi-a ales omul, ca să spuie şi să cumpere minciuni, o zi mai scurtă, posomorîtă, de iarnă, cînd şiretlicurile ţin de urît, neconcurate de un cer sonor şi de o lumină de atlaz? Întîiul mincinos a fost pesemne april, cu primăvara lui fotografică şi cu făgăduieli fragile, gravate cu abur pe o scoică de sidef. Hîrtia japoneză a sezonului primeşte impresia splendorilor, agăţate-n pomi ca nişte bijuterii impalpabile, construite din materiale de petală, abia la începuturile lui Mai, alt zîntîi dar un zîntîi serios.

Angajat în problemele dintre calendar şi gura sobei, condeiul implică destăinuirea originilor obiectului considerat. Cum de s-a strecurat sentimentul tragerii pe sfoară tocmai într-un moment al naturii, de încredere naivă în sine şi în împrejurări, romanţată de muguri, de parfume şi flori, bucolică, idilică şi sprintenă? Toată făptura, adăpată la un izvor de zmaralde, se face verde adevărat, şi între cîmpia de jos şi cîmpul de sus, cel albastru, aleargă, unele după altele, jivinile

cu àripi și cu picioare, ca să-și spuie ceva, rostit numai la ureche sau ciripit lîngă gușe... Ce filosof nețesălat, bătrîn și puturos, a intervenit cu scîrba lui critică și documentară ca să strice dragostea copilărească și să-i sugère, de întîi april, că inima duce la clocitul de ouă și că șoapta crezută, de subt ureche, dă volum liniei șoldurilor, zbătute ca de moarte, la încheietura lor ovală, în palma caldă, sorbitoare ca o sărutare stagnantă, a lui Făt Frumos?

De unde vine parazitul farsei, ca un păduche al cameliei, în podoabele sincerității?

E științific, atunci cînd îți lipsesc dovezile, să le inventezi. Sorgintea plauzibilă a păcălelii de întîi april, cere datoria să fie căutată.

Un almanah, care trece de vreo cincizeci de ani în casa noastră, din bibliotecă în bucătărie și înnapoi, dă o legendă, în gustul icoanelor începute.

Sculîndu-se odată dis-de-dimineață, cum se scoală sfinții, pentru că se culcă devreme, cu găinile, Sfîntul Petru și-a făcut toate treburile gospodărești, și-a măturat curtea, a dat mei la porumbieii Sfîntului Duh, și a stins toate luminile întîrziate, și luceafărul, și globul din mijloc, al lunii, la care se adună fluturii serafimi și heruvimi dimpreună cu sufletele țînțari... Mai departe, alt sfînt scotea din Mare ciurul de aramă, din care curgeau, pe măsură ce se ridica în răsărit ca o tamburină, picături de mărgele de foc și pietre de apă licărită. Voind să treacă în prisacă și să dea drumul albinelor din mușuroaiele de papură încîlcită, Sfîntul Petru a uitat să-și ia barba în brațe și să și-o treacă peste umăr, ca o funie de usturoi, pe spinare, cum făcea de obicei, s-a împiedicat în valul ei, ca într-o furcă de lînă, și a căzut,

jupuindu-şi nasul. Căci, pecît îi era barba de lungă, pe-atît e nasul Sfîntului de scurt.

— Mi se pare că a crescut prea mult, zise, sculîndu-se de jos, răzimat de Pavel. Trebuie să mai iau din ea cu foarfeca nițel.

În Paradis, unde se întîmplau aceste amănunte, e de toate, şi foarfecă ascuțită, numai că vie. El făcu semn la o cioacă, şi ea îi aduse foarfeca ei... Ronț, ronț, ronț, ronț, — din patru foarfece se duse toată barba (care e bună de papuci). Sfîntul Petru rămase, ca la Roma, cu o bărbuță de trei degete, pătrată, şi rîseră toate lighioanele, şi curcile şi porumbieii, şi nimeni nu-l mai cunoştea.

Uitîndu-se capra în calendar, văzu că era zîntîi de april.

— Ptiu! zise Sfîntul. M-am păcălit!

E asta legendă? Nu e legendă? E legendă adevărată? Mie, unuia, mi se pare nițeluş cam, cum aş zice, trasă de păr.

Dar să mai încercăm una, publicată într-un prospect al Casei « Maria Farina », din Colonia, îndată după născocirea tiparului, cu chirilice gotice.

E vorba de Prințesa Zambilelor, Hyacinta, care a ieşit la plimbare, decoltată pînă în locul unde începe la muşețel roata gălbuie, cu pantofi de catifea şi cu rochie de aşa păinjeniş de mătase, încît părea unsă zîna cu sticlă de mărgăritar, topită în lacrimi de scîrlionți de viță. Trebuia să iasă la plimbare, fiindcă o zi frumoasă, ca aceea în care s-a gătit de sărbătoare, trebuia folosită.

Ce s-a întîmplat însă, că din senin se porni o ploaie mare, că turna cu găleata, de parcă s-ar fi urcat rîurile în cer, ca să-şi dea drumul peste oameni. S-au topit podoabele, s-au topit fustele cîte una, şi Prințesa trebui să fugă acasă în izmenuțe şi ciorapi, înnotînd în noroaie. Broaştele,

rîzînd în hohote, se ţineau de-a buşile, ca nişte sugari ai pămîntului, după Hyacinta. Era întîi april.

Ar mai fi o legendă dintr-o ţară, de dincolo de războaie, unde toate lucrurile care trebuiau să înceapă în ianuar, de la început, începeau în aprilie, după sfertul întîi al anului obişnuit, ca să ţie anul numai nouă luni, după regula moaşei, la fiece patru ani pierzîndu-se unul.

După toate socotelile, ziua păcălelilor n-a început nici în Rai cu Petru, nici în grădina cu Zambile, ci la Vistierie. Şi născocitorul ei ar fi fost un om de Stat şi un « economist », cum se zice azi, « de valoare ».

MICŞUNELE

E greu de priceput de ce s-a putut alege ziua de înflorire a salciei și răchitei pentru păcăleală, cînd omul e păcălit și mințit trei sute şaizeci de zile în şir și de cîteva ori într-o singură zi toată vremea. « Poisson d'Avril » e obișnuit și de francezi. De zîntîi, apar în curier miile de cărţi poştale anonime, cu o figură imprimată în culori — eterna soacră cu lacătul la buze, eternul soț cu eternele coarne, și toată gama vulgarelor stupide răzbunări, dimpreună cu bijuteriile de atîrnat la grumaz, un porc, un birlic, un păianjen, o cucuvaie, dăruite la noi cu o lună mai devreme, în luna mărţişorului.

Mă uit pe cîmpul mijind a verde. Cîtu-i de frumoasă lumea pămîntului, din fereastră pînă în zarea depărtat albastră! În fundul priveliștei, pe linia măgurilor care deosibesc arăturile de cerul fosforescent, o turlă de biserică stă pitită printre scăpărările luminii de metal. Probabil că-ntr-însa sună clopotul de aduceri-aminte, pe care-l pot auzi, al săptămînii pătimirilor pentru o reverie asemenea unui ideal: Învierea. O turmă de rîmători, mereu risipită și mereu adunată, paşte ivirea ierbii mărunte.

Cîte vremuri pierdute, cîte tinereți îmbătrîni-te, cîte copilării pervertite de o maturitate prea timpurie! La optsprezece ani, un băiat a început să fie « conștient », adică să nu mai simțească

nimic, să asculte de o voce care nu vine din sufletul lui. A! Vocea sufletului tău nu mai vorbeşte, şi graiul ei mut te intimidează. Parcă atunci cînd şoapta ei nemotivată ieşea din necunoscut, din necontrolatul tău ins nedefinit, parcă participai la văzduh, la ţărînă, la lumină, la înmuguririle răchitei, şi te aflai într-o rînduială de veşnicie dulce. Cum s-a pierdut acest contact, pe care preoţia nu mai e în stare să-l apropie de omul de toate zilele?

Am cunoscut la mînăstire călugări tot atît de puri la şaptezeci de ani, cît erau alţii de impuri la douăzeci şi cinci. Fratele Petre fusese negustor la cîntar şi a plecat la schit cu o ineluctabilă chemare, lichidîndu-şi marfa, împărţind preţul vînzării la săraci şi trăind între icoane, sălcii şi cîntecele rugătoarelor clopote de la toacă. Era un april ca şi azi. Se citea în chilii acàtistul « Bucură-te Fecioară! », şi acàtistul Mariei era un început de viaţă, un sfîrşit de viaţă şi viaţa în inocenta ei întregime.

Mi-aduc aminte de ieromonahul Damian, care făcuse de zîntîi un păcat complicat, o pancoşe din douăsprezece ouă, un crap la tava lui, adus cu lotca din heleşteul dintre ciucurii de trestii ai mînăstirii. Era un personaj de-o şchioapă, încins cu curea aspră, cu barba pînă-n genunchi — deştept ca un şarpe, înţelept ca o carte veche cu copci, şi bun, bun, ca un miel cărunt. Mă aştepta la o masă coborîtă pe trei picioare cît nişte pantofi, cu două scăunele, dinaintea unui butoi mare de vin, tras în ulcele.

În ziua de întîi april toată mînăstirea mirosea a micşunele, toată valea era acoperită cu parfumul lor albăstrui.

Se vor mai redeschide vreodată violetele de atunci?

CREION

Pensula şi paleta se feresc de priveliştile atît de caracteristice, ale tîrgului muncii din Bucureşti, ca domnii bine îmbrăcaţi, de uneltele murdare, cu toate că nu prezintă mai puţin interes ca fostul Balcic.

Despre Balcic, pictorii ne încredinţau că aspec-tele lui ar putea să dea tuturor generaţiilor de artişti viitoare, modèle ideale de ajuns, luate de-a dreptul din natură şi strămutate intacte pe pînză, ca strugurii de pe vrej în farfurii: forme, lumină, nuanţă. Răspîntia, fîntîna, casa aurie, drumeacul care suie sau coboară, tătăroaicele, statul jos à la turca, s-au tras în mii de ediţii, şi, în visul ca fitece bucureştean să aibă, dacă nu şi un iaht cu cazinou, ca un fost ministru, care-şi importa benedictina pe apă, cel puţin o vilă, amatorul maritim şi balnear se mulţumea şi cu petecul de vopsea, agăţat într-o ramă de bronz...

Subt influenţa picturii, pămîntul de clădit o vilă nouă se vindea ca tablourile, cu centimetrul pătrat şi pe acelaş preţ...

Prin imitaţia literaturii, s-ar părea că şi pictura, care-i în toate formele ei anecdotică, începe să refuze anecdota, în beneficiul stărilor de poezie, riscîndu-şi obiectivul pentru o iluzie.

O centură, a maeştrilor de impresii, încolăcită ca un şarpe după o scrumieră, nu constituie o anecdotă; anecdotic ar fi trotuarul din faţa spita-

lului Brîncovenesc, unde cîteva sute de zidari, dulgheri, tîmplari şi dogari, cu sculele lor, găleţi, mistrii, fierăstraie, cuţitoaie, aşteptau în zorii zi-lei cererea şi oferta.

Anecdota pare să fie în pictură obiectul bine definit şi grupat burghez, descripţia cu pensula a omului între mai mulţi, atitudinea şi, în definitiv, compoziţia.

Tîrgul braţelor de muncă din piaţă a dispărut; trotuarul e gol. Meşterul lăcătuş dispăruse de mai demult, păstrat parcă într-o singură gravură polihromă, de-acum vreo şaizeci de ani, în por-tul de atunci, din colecţia lui Satmary-tatăl. Cîrpa-ciul şi-a lichidat şi el industria dintr-un ungher. Chivuţele cu bidinelele lungi, din piaţă, au rămas pe o pînză de Jean Steriade. Florăresele reţineau din cînd în cînd spiritul de observaţie limitat, al cîte unui confrate de-al lui Creuse, însă eva-ziv şi caricatural. Precupeţii olteni sînt pe ducă. Mai rămîn, totuş, pieţele colorate mai puternic ca toate Balcicurile din lume, cu peizajul de gera-nium al tomatelor, cu verdele negru al pepeni-lor, cu violetul posomorît al movilelor de prune şi, pe mătase, al pătlăgelelor vinete, pline şi lungi ca retortele de parfumerie. A mai rămas geam-giul care duce-n spinare, din Abrud pînă-n Bucureşti, şevaletul lui cu pătrate şi trapeze de sticlă. A mai rămas tocilarul... Au dispărut bra-gagiii, covrigarii, vînzătoarele de ciorbă de burtă în amfore de lut, negustorii de salìp, au dispărut sacagiii cu datina lor, de a împărţi apă de pomană pentru morţi...

Pitorescul, care-i o snoavă a ochiului, variază astfel fără martori şi se pierde pe todeauna.

BIRJA

Doi cai mici trăgeau ieri la o trăsură mare. Doi cai pitici, din Teleorman şi Vlaşca, din cei care bat cu copitcioara pămîntul de noroi şi colb, de-a lungul Dunării, de cîteva sute de ani româneşti. Abia mai mari ca Ursul şi ca Griveiul satelor pipernicite, prieteni cu cîinii, cu pisica şi cu găinile, ei fac parte dintr-o lume mută şi tristă, care în muzică a dat fluierul, frunza şi doina; în arhitectură, bordeiul şi chirpiciul; în mobilier, masa oloagă pusă-n pat pe genunchi, strachina de pămînt, doniţa şi lingura de lemn. Lumea care a stat peloc mai multe veacuri, între boi sărăcuţi, între cumpene de puţ, schelete ridicate în cerul de lumină mare depărtată. A măcinat-o ploaia sulfurică, a uscat-o vîntul, a secat-o arşiţa, au cutreierat-o ceea ce oamenii cu carte zic: istoria şi evenimentul. Bună-dimineaţa, vrabie cu aripa de lut! Bună-dimineaţa, cal mic! haide, du-mă încet pînă la minister.

Trăsura grea vine de la Viena. Are vreo patruzeci de ani în forma ei boierească, şi printre automobilele americane, lucii ca sticla, cu botul de nichel şi netezite cu lustru ştiinţific, îi vine ca unui fotoliu mare de reps, cu picioarele strîmbe, moştenit de la bunici. Pe capra cu mult mai înnaltă ca de obicei şi pentru nişte cai atît de mărunţi, mînaţi de hamurile lungi ca firele de telegraf, stă birjarul, un fost ţăran cu mustaţa

roşie stufoasă, a omului galic din Argeş. Mîinile lui noduroase mari, pe hăţuri şi bici, s-au înfrumuseţat ca piatra statuilor de dinafară, lipite de pereţii catedralelor vechi şi purtătoare de o evanghelie de calcar. Pe spinarea de deal a Schitului Măgureanu, trăsura noastră, cu vizitiul, cu coşul ridicat dedesubtul caprei, cu vîrful biciului, rupt ca dintr-o salcie plîngătoare, suie a dric. Dinaintea bisericii, birjarul face semnul crucii şi dă o dată cu biciul.

— Nu-i mai bate, prietene. E frig; îi ustură pielea şi, săracii, sînt mititei. Lasă-i să urce cum pot. Mă grăbesc eu, însă nu atît de tare.

Călătorim într-un întortochiat univers; o stradă Popa Tatu lîngă o stradă Berthelot; o răscruce cu un depozit de gunoaie la o stradă Numa Pompiliu. Firme de advocaţi şi medici, aurite pe sticlă, un bragagiu, o fabrică de perdele. Camere mobilate de închiriat, simigerie cu covrigi pe băţ, ziarele de dimineaţă, tramvai electric, sobe de teracotă, Şcoala Superioară, «Mode Selecta din Paris». Doi domni, în lipsa unui aşezămînt municipal, s-au înţeles să se grupeze pe un stîlp de telegraf, discutînd chestiuni politice la ordinea zilei.

În buzunarul meu se reproduce universul calului şi al trăsurii, cu complicaţiile lui eterogene. Poezii în manuscris de la tineri poeţi, înjurături tipărite ale unui profesor care scrie versuri mai proaste, o listă de vizite pînă la prînz, o invitaţie la fisc şi una la o expoziţie de pictură, o povestire cu un îndrăgostit de stele, un stilograf, tutun, chibrituri, două păpuşi, miniaturale în familia lor ca şi caii din Teleorman, pe care mi le-au pus copiii la ceasornic, şi un papagal. O să-mi poarte noroc.

— Ptrru! opreşte aci la stînga,-n colţ. . . căluţule din Teleorman.

— Au slăbit, domnule. Nu mai pot să le dau ovăz. Din paie de grîu, mi-au murit deunăzi doi.

« Încercați pneumaticele Firestone. » « Parfumeria Zelida. » « Șase cilindri. » « Declarații senzaționale la Senat. » « Opera Română: Amurgul zeilor. »

— Poftim, călușule, un pol. Și mai ține unul pentru ovăz. . .

CERŞETOAREA

Femeia la care mă uit, cu admiraţia deznădejdii, e o cerşetoare, femeie fără vîrstă, bătrînă timpuriu. Un braţ i-a rămas ridicat din cot, schiţat sumar ca în macheta unei alegorii, în care păstrează gestul, forma pierdută. Ea duce pe umăr hamul şi sacul vechiturilor alimentare căpătate. E pe la prînz... Femeia nu mai cere, îşi duce acasă recolta, păzită de căutătura ochilor, agresivă şi dementă. Unde i-o fi casa, care i-o fi casa? Va fi destulă vreme pînă la noapte pentru drumul lung?... În felul ei femeia se grăbeşte, dacă, decînd o urmăresc, nu şi-a întins la trecători mîna neîmpovărată, lăsată să spînzure ca un tesac de-a lungul animalului ei, acoperit cu zdreanţă.

Unde am mai văzut-o? Poate că nicăieri. O cunosc totuş din nu mai ştiu ce închipuire. Va fi blestemat maică-mea vreodată, necăjită de ticăloşie, pe cineva să ajungă aşa: să se strămute stînd peloc şi să umble de-a-ndaratele şi tîrîş pe tălpi? Pe lîngă mersul vertical omenesc al cerşetoarei, tîrîtul de-a buşile al ologului, îngenunchiat de-a dreptul pe pîntec, pe trunchi şi pe şezut, e o fugă accelerată. Exterior întreagă, ea nu-şi poate dezlipi o singură dată pingeaua de pămînt, rigidă ca o momîie, înzestrată cu unica facultate de mişcare a burghiului şi asemenea unei figurine de carafă, care face parte din dop. Dacă

ai ridica-o de păr, ai zmulge odată cu labele şi o bucată din pămînt, ca la ridichile negre. Ghiulele gleznelor ei sînt îngropate.

Pe distanţa unui pas dintre două vitrine alăturate, una de Bancă şi alta de librărie, a cheltuit femeia un ceas întreg, parcurgîndu-o cu încetineala vrejului de tivgă, care-şi întinde nesimţit intestinul prin buruieni şi face pauză cu o hernie. Neîncetată şi aderentă, ruptă neîncetat, pedată ce încolţeşte. Un lipici vrăjit îi încleieşte călcîiul pe asfalt, ca un păinjeniş. Ce a putut găsi atît de suculent în stîrvul ei ţărîna încît să i-l sugă de viu?

Dacă un muzicant s-ar inspira de la ritmul cerşetoarei, ca să scrie un dans nou, instrumentele ar trebui adaptate suspinului scurt şi ecoului înnăbuşit. Orchestra care ar comanda programul inedit al unei săli de dansatoare, ar pune în melodie geamătul, scrîşnirea şi sincopa, pe acompaniamentul fluid în surdină al şuierului de şarpe, — şi toba lovită cu o minge de cîrpă ar înfăţişa destinul murmurat în neştire. Am mai văzut într-adevăr undeva pe cerşetoare şi am ascultat, nu-mi aduc aminte cînd, şi simfonia şi dansul. Şi poate că am jucat şi eu, neputînd să fiu primit în sala balului, pe acoperiş. Sau pe un balcon sau într-o lucarnă, influenţat de cobze.

A! Desigur. N-am uitat detot. Părechile de măşti halucinate se deghizau în cerşetoare bătrîne, cu sacul atîrnat de spinare, şi aparţineau unei lumi necunoscute, de nebuni, de îngropaţi de vii, de personagii putrede pe jumătate şi parţial descompuse, şi hora lor condusă de trestia cu fulg a unui şef de orchestră scheletic, era dansul morţilor. Nu ştii? Al morţilor ieşiţi din Infern ca să se bucure de muzică, de poezie şi de viaţă, fără să participe la ele. . .

ŢĂRANUL ŞI IAPA

Scoboară pe bulevarde un sătean, un cal şi o femeie. Săteanul duce hăţul, calul e... gravid: e iapă. Femeia bate iapa pe şold cu o ramură de pelin; o atinge. Mii de fenomene moderne se exprimă tumultuos în jurul acestei procesiuni simple şi impresionante — un ţăran, o iapă şi o ţărancă. Asfalt, bar automat, automobile, vot universal, împroprietăriri, constituţie, stabilizare, zgomot furtunatic — şi gloate de oameni pe trotuare, plus cinematografe. Nici calul, nici săteanca, nici săteanul, n-au văzut şi nu văd nimic. El ţine hăţul, ea ţine pelinul, calul merge. Câteştrei se uită în pămînt, ca şi cum drumul ar fi de sticlă, şi pe dedesubt s-ar întoarce foile unei cărţi, mai interesantă decît viaţa dimprejur, cu litere înţelese de neştiutorii de carte.

După port, săteanul cu nevasta lui par de prin Crevedia. E zece dimineaţa. Ei vor ajunge, aşa, cu pasul cu care merg, pe la noapte, tîrziu. De-a lungul bulevardului şi al oraşului, şi în dreptul orizontului, cînd se va sfîrşi cetatea, ei vor figura continuu friza vie a unei scene în email, pe pîntecul rotund al unui urcior de lut.

Un ţăran alb, o iapă murgă şi brîul roşu al unei sătence: cîrd vechi cît lumea, dar imagine nouă în mijlocul motoarelor, tramvaielor şi firmelor mişcătoare. Ai vrea să faci cu ei ceva, un desen, măcar un desen în cuvinte, şi ţi se

pare că ar fi în stare să conţie mai mult decît un desen sau crochiu. Ia vezi! caută bine, deşiră...

Sînt imagini destinate integral picturii şi în prelungirea cărora ai simţit ceva... Pictorul, dacă le zăreşte, realizează în sensaţional ceea ce se cheamă în circulaţia întinsă un nod de cale ferată. Acum treizeci de ani, ai dat de două tablouri pe care nu le-ai uitat. Amîndouă erau zugrăvite de Hodler. Două imagini, nu numai două tablouri, două înfăţişări ale noţiunii, două cardinale... Ele te-au mişcat cu atîta putere, încît îţi reapar proaspete, ca atunci, ca în momentul în care le-ai văzut, în împrejurările necurmat diverse.

Îţi aduci aminte de Hodler la spital, vizitînd un bolnav. În trăsură. La pantofar. Îl vezi, uitîndu-te la o muscă... Într-unul din tablourile lui, stă pe gînduri, pe un scaun, într-o cameră goală, un om cu piciorul de lemn... Celălalt ilustrează povestea, cum s-a urcat bătrînul pe măgar, lăsîndu-şi copilul pe jos. Bătrînul are mustaţa rasă, poartă scùfie cu ciucure, şi degetele mari ale palmelor deschise şi le-a vîrît în scobiturile jiletcii. Cîteva femei îl salută cu tifla.

Un ţăran, o iapă şi o ţărancă...

ȚIGANII

În primele săptămîni ale noului guvern dispăruse spectacolul oamenilor legați cu funii și unul de altul de coate. Sentinelele îi escortau dinapoi fără baionetă, de-a lungul străzilor către autorități și gări. Trăiserăm într-o democrație nouă, și însuș hoțul de buzunare și însuș asasinul erau frați ai noștri în suferință.

Obiceiul a biruit. Paralèle cu solul, armele au reapărut cu baioneta-n vîrf, purtate, gata de străpuns, în spatele oamenilor legați cobză. Alaltăieri, scoborau către gară o sută, destinați temnițelor și ocnei. Ieri veneau sugrumați de frînghii în subsuori doi țigani, conduși de o carabină cu săgeată. A purta hoții zdrențuroși în priveliște, printre hoții din automobile, borfașii arestați printre briganzii liberi, pare o sălbătecie.

Dar atmosfera în care pășeau spînzurați de umeri cei doi pungași, era sentimentală și dovedea un spirit de categorie pronunțat. O femeie tînără, cu ochii răscoliți de-o flacără neagră, însoțea pe arestați, nesupărată de sentinelă. Și dinapoia jandarmului cu carabină, veneau vreo douăzeci de țigani slobozi, gesticulînd motivul nevinovăției. Femeia se oprea cîteodată în loc, scotea din cămașe, din sîn, un pachet de tutun și o cărticică și răsucea o țigare. Convoiul întreg aștepta ca țigara să fie lipită cu limba vînătă a țigăncii — și aștepta și jandarmul. Apoi, cu atenții

de moașă, care pune un clistir cu sondă, țiganca introducea în gura deținuților țigarea, după ce-i da foc în gura ei și cîștiga un fum.

« Gata? », întreba sentinela. « Gata », răspundeau legații de coate.

Femeia îi învăța ce aveau să răspundă comisarului, judecătorului, sau regelui care îi va lua în cercetare. Unde îi ducea baioneta la carabină nu știa niciunul, și magistratul însărcinat cu adevărul științific al « afacerii » pentru care doi țigani cu ghetele scîlcìi fuseseră arestați în numele legii, putea să fie cine nici nu pomenești.

Erau douăzeci de ipoteze de avut în vedere și de prevenit, pentru a construi acuzarea. Totul consista în a pune o latură bine falsificată la temelie și un beton fragil.

— Să juri, Haralambe, că nu știi nimic! îndemna țiganca.

Haralambe era un spirit dubitativ și nu putea să-și individualizeze cantitatea de argumente produse torențial.

— Mai stai, ho! să mă deslușesc, obiecta Haralambe. Că mă mai poate lua și àltfel, și dacă m-o întreba de-a-ndaratele, trebuie să mă chibzuiesc și așa.

Unul din țiganii din escortă, înțelegînd că dialogul devenea prea tare, se apropiè pînă în rîndul celor legați, dete un ghiont în șoldul femeii, simbolic, atrăgîndu-i atenția că înțelegerea trebuie să aibă un caracter secret. Așezîndu-și profilul așa încît să nu fie văzut decît de interesați, el jucă din ochi, din sprîncene și din tot obrazul o mimică întortochiată, care spunea: « Vă aude sentinela: ați uitat că sînteți arestați? ».

Țiganca se întoarse către soldat și, înfrăgezindu-și gura și scăpărînd din trupul întreg o scînteie a căreia combustiune nu dă niciodată greș, zise:

— Zice că să ne ferim de dumneata, domnule căprar: omul ăsta nu are minte.

Soldatul își puse privirea pe glezna ei elegantă, desculță, plimbîndu-și-o pînă sus, ca un fier de călcat, a căreia leneșă apăsare caldă țiganca o și simți.

— Parcă eu ascult ce spuneți voi! răspunse căprarul. Vedeți-vă de treabă.

O solidaritate mai puternică decît legea, și nedeclarată, aceea care leagă cocenii cu pămîntul și aduce în vîrful știuleților firul de aur asudat al porumbului, înfrățea pe toți oamenii aceștia, pe țiganii liberi cu țiganii legați, cu femeia și cu soldatul. Frînghia era o ață, baioneta o formalitate, și viitoarea pușcărie un fapt divers inevitabil și trecător. Oamenii se comportau cu toții ca și cum ar fi știut că subt aceste aparențe se ascund realități pe care ei le cunosc și le apreciază la justa valoare.

Și de acord cu ei erau toți trecătorii, vizibil indiferenți, trecătorii pe jos, tramvaiele și mașinile-automobile. Dacă ai fi întrebat pe fiecare în parte: « Ce crezi? », fiecare ar fi răspuns ca sentinela: « Vedeți-vă de treabă ».

Istoria lumii e plină de momente istorice. Pauze, intervale, tăceri, respirații suspendate. În ele se petrece mai mult decît o uitare și decît o somnolență: crește ceva, se intercalează ceva. Fără să știe, țiganii străbăteau cu țigara în gură un moment istoric...

1929

VIITORUL

La Şcoala de Belearte (ce urît trebuie să fi sunat la început acest monstruos neologism!), la Şcoala de Belearte s-a pripăşit un model nou, o ţigancă. Ţigăncile au intrat în pictură definitiv. Sînt frumoase, au pitoresc şi o facilitate de a se dezbrăca şi de a rămîne în pielea goală, la poză, naturală. În sîngele lor de mare antică rasă a rămas, aproape neinfluenţată de evoluţii, Eva din poveste, nudă şi despletită prin Paradis, cu ţiganul ei de Adam, alături, cuprinsă pe după şold. Foaia de viţă purtată cochet, cu coada-n buze, era o premergere la ţigare.

Stilul ţigăncii, egalizator şi indiferent la ranguri şi preamăriri, îi e propriu: floarea la ureche, fumul din colţul gurii, luleaua, spiritul polemic, şi, atîrnat de cingătoare, ghiocul. E inuzabil faţă de cărţile de dat, din brîu, şi buzunarul de la fustă. Limbajul face parte din stil: « Cine-i, mînca-te-aş, ăla lungul, care se topeşte după matale? Bătu-te-ar norocul, că tare eşti năzdrăvană. . . Uite-l, sau pe drum de seară, sau pe drum de zi, îţi cade în casă. . . » La o îndoială, ocărăşte ghiocul, pentru că refuză să răspundă la întrebare, dar el pînă la urmă se supune.

Înfricoşată armă ghiocul! Ghicitul are trecere întodeauna şi pretutindeni, şi la belearte, care, nemaiputîndu-se suferi şcoală, s-a transformat în academie. În pauza de lucru, ţinut în palmă ca

o castanietă, melcul de porțelan spune domni-șoarelor viitorul, pe o sută de lei. Adevărul agrea-bil lasă fetele în fața ghiocului visătoare.

Țiganca i-a găsit și numele plastic: buzatul. E o artistă, o vizionară. Ea știe ce nu știe nimeni: viitorul.

1945

NATURĂ MOARTĂ

Dinaintea şantierului nostru, cuprins în sîrmă cu ghimpi, vreo zece golane s-au rugat să li se dea voie să culeagă surcele. Cea mai bătrînă dintre femeile fără vîrstă, duce sacul pe mînă, ca o haină, şi poartă cercei de mărgăritar cu bobul cît agreşa lemnului-cîinesc. Ochiul trecătoarelor desculţe, umezit de un frig scăpărător, a zărit, printre materiale şi unelte, scîrlionţii talaşului, glomotoacele de paie şi ciopliturile aruncate.

Peticate şi burduşite cu zdrenţe încălzitoare, adunate şi scuturate din măidane, femeile seamănă cu pachetele de maculatură încinse cu sîrmă, pe care alţi golani le strîng pentru fabricile de hîrtie. Pe subt zdrenţe, anatomia lor e aceeaş cu a profesorilor, cu a decanilor şi rectorilor copleşiţi de onoruri; foamea lor e aceeaş, bătăile inimii sînt aceleaşi, lungimea intestinelor aceeaş; numai sentimentele nu sînt la fel cu ale celor născuţi într-un pat şi adăpostiţi de un părete.

Sfiioase, femeile se apleacă, frîng genunchiul şi, ca nişte cîini, cîte una, trec prin sîrmele împrejmuirii ghimpate. Patru copìi, goi pînă la buric, şi-au făcut loc prin spini, dezvelind şolduri agere elegante şi picioare lungi, copiate după cele mai zvelte şi mai frumoase modèle de bronz. Plastica unui băiat bălan, cu ochii ca vişina neagră, face de ruşine geniul artistic al cîtorva generaţii de sculptură şi modelaj. Trecînd prin sforile de fier,

copilul s-a înţepat în picior, şi sîngele naiv a şi pus o coacăză roşie pe talpa lui, lucrată concav dedesubt şi cabrată deasupra, ca un coturn.

Cu degetele, cu băţul, golanii au strîns un sac de foc de paie. E ora unsprezece, o dimineaţă întîrziată de noiembrie, cînd luminişul zilei a tresărit către prînz în perdeaua de cenuşi a unui cer scoborît pe plopi. Cît va dura văpaia sacului şi în ce fel de vatră va fi aprinsă? în ce soi de casă? pe ce lume? Un inginer, vexat de realitatea compusă a tabloului, aprinde o ţigară cu un chibrit enervat.

— La ce te gîndeşti?

— Dar dumneata?

— La ăştia...

— Ca şi mine... Admiţi dumneata ca oamenii să primească atîta suferinţă şi să o suporte? Pe mine, maimuţele mă fac să plîng... Am văzut maimuţe mici, de-o şchioapă, legănînd în braţe cîte un pui mititel, ducîndu-l amoros subt ureche, răsfăţîndu-l şi omorîndu-i păduchii între degete omeneşti. Maimuţele lui Darwin nu au pierit: ele trăiesc laolaltă cu noi, mascate numai, împrejurul trupului cu o fustă de stambă căpătată. Uite-le, adună surcele şi paie. Şi le renegăm şi acum, cînd sîntem siguri că filosofii se trag din gorile şi ştiinţa din cimpanzei. Nu te simţi revoltat? Nu zici nimic?

— Nu pot zice nimic! scrîşni emoţionat inginerul. Îmi vine pur şi simplu să poruncesc lucrătorilor mei să-mi puie capul pe un buştean şi să mi-l piseze cu parul. Lasă-mă! nu vreau să mai mă uit.

Pecînd vorbeam, un cîine bătrîn apăru din pămîntul noroios, ca o zămislire neagră. Pielea lui vînătă lucea ca o muşama printre bidinele pleşuve şi pensule de păr morfolit. Din cînd în cînd, el

cădea pe un genunchi şi pe un şold, şi se scula, uitîndu-se la noi.

— Îl vezi?

— L-am văzut. Nu mi-l mai arăta.

— Şi-a zis în gînd: uite doi oameni. Încovoiat din şale, a trecut mai departe. Opinia cîinelui despre noi nu e măgulitoare.

— Nu ştiu ce să fac. În fiece zi mă turbură asemenea probleme. Şi eu am ţinut întodeauna mai mult la opinia cerşetorilor şi a cîinilor — şi ţi-aş mărturisi: a puşcăriaşilor — decît a oamenilor învăţaţi şi înstăriţi.

De după un colţ de casă, se ivi o femeie nebună. Peizajul semăna cu locul din Evanghelie, în care au ieşit din gropi, să-l întîmpine pe Iisus, slăbănogii. Ea se opri în dreptul nostru, salută milităreşte, îşi duse mîna la inimă, apoi la frunte. Picioarele goale se deosibeau de ale căutătorilor de surcele, fiind încălţate cu ciorapi despărechiaţi şi rupţi în mocirlă, unul scurt detot şi celălalt pînă la genunchi. Ţinea în mînă un schelet de umbrelă şi se gătise cu o fostă pălărie violetă şi cu o floare roşie de cîrpă.

— Unde te duci?

Ne răspunse un miorlăit mat.

— Stai prin partea locului? Unde stai?

Acelaş miorlăit, cu vocalele inversate. Nebuna se pierdu într-un discurs de semitonuri şi semi-silabe, şi de mişcări în dezordine ale braţelor, arătînd profetic şi cerul şi pămîntul şi cimitirul de peste drum.

— E nebună şi surdomută, zise inginerul, şi închise ochii, şovăind în verticală.

— Mă gîndesc, zise el, că ar fi muma mea. Aşa m-am gîndit şi la copiii de-adineaori, că ar putea să fie ai mei; eu să fi murit, şi ei să caute surcele şi paie în noiembrie... Noi, inginerii, n-avem «organizaţie», «pentru asemenea cazuri»...

— Nici noi, i-am răspuns; şi mai puţin. Dar n-au nici medicii, nici advocaţii, nimeni n-are « organizaţie ». Dacă nu ai agonisit avere, te întorci la maimuţă: frig de sus, lut ud jos, pustiu înnainte, şi primprejur « ordine socială »: antropometrie, bilet de identitate, moralitate.

— În trei unice forme te primeşte, mi se pare, societatea sărac, zise inginerul: hamal, vizitiu şi lăutar. Cel puţin, bărbaţii se pot folosi de trei meşteşuguri. Femeii îi este rezervat unul singur, şi acesta cu restricţia să fie frumoasă, tînără, cinică şi, de preferinţă, fecioară.

Nebuna ne privea mistic, ţinîndu-şi degetul în gură. Adunătoarele de surcele ieşiră de subt zăbrele, ziseră « sărut-mîna » şi, dînd cu ochii de femeia încremenită în extazul demenţei, rîseră cu poftă, ca nişte parvenite: aveau un sac cu surcele. Una o trase de umbrelă, alta îi dete cu tifla. Bătrîna cu mărgăritarele din cercei scoase limba.

— Ce-aveţi cu femeia? întreabă inginerul. Nu vă este ruşine?

— E smintită, răspunseră femeile, clătinînd o mînă în dreptul tîmplei.

Copiii cu bulgări reci de pămînt dau după cîine, care ţipă, lovit în pîntecul jupuit.

— Ce-aveţi cu cîinele? Ce v-a făcut?

— E rîios! răspunseră copiii, căutînd bucăţi de cărămidă.

GLOABA

Cine ştie dacă ne mai întîlnim, iubitule cal de trăsură, iubitule camarad. În iarna anului 1930 am fost amîndoi vecini. Tu degeri în stradă, şi mie mi se face milă de tine, de la fereastră. Cu două capace la ochi, ca să nu poţi vedea în tragedia ta nici ce-ar mai fi putut rămîne frumos, legat în chingi, încovoiat de grumaz, strîns de pîntece şi şolduri în curele groase şi înhămat la o trăsură ca un catafalc, care duce, dòlmen pe roate, un client cadaveric, zgîrcit între genunchi şi pălărie, tu nu te poţi mişca decît în direcţia comandată. Un bici te păzeşte, un ham te frînge şi todeauna mergi numai încărcat. Cu pasager sau fără pasager, povara slăbiciunii tale este aceeaş: roţi de fier, potcoave de fier şi un schelet de fier, învelit în piele veche şi postav.

Lasă-mă să mă uit cu de-amănuntul la tine, ca să rămîie din fantoma fostei tale forme, de pe-când aveai o coamă şi un glas şi doi ochi cu scăpărare, un portret adevărat... Picioarele tale şi-au schimbat clasica anatomie şi tu nu mai semeni cîtuş de puţin cu armăsarul viteaz din gravuri şi tablouri. Un al doilea genunchi ţi-a ieşit deasupra copitei şi ai acum cîte două buturugi de fiecare picior. Şi problema ta de căpetenie o văd care este: echilibrul. Strîngînd cîte două picioare, care s-au dezvăţat şi să stea şi să se ridice, un moment tu te poţi răzima pe celelalte două,

pînă ce abia dezlipite de piatră picioarele strînse cad pe pămînt de la sine.

E dureroasă fiecare fracțiune de os și de carne ce ți-a mai rămas. Unde nu te ajunge biciul, te bate caldarîmul, și unde nu te roade catarama, te zgîrie gerul, după ce te-au copt, cînd arșița, cînd vînturile opărite. Ești singurul ins detot în pielea goală, căruia viața nu i-a dat niciun fel de cojoc, și unul din uriașii care se hrănesc cu semințele cele mai mici. Fiindcă ești vegetarian și anti-alcoolic, ca boul și ca elefantul, tu n-ai învățat să ataci și aproape nu știi să răspunzi. Orice prost te duce cu biciul, și tu te supui. Și dacă uneori, o dată într-o viață, vrei să dai și tu una, nici nu știi cum să începi. În loc să ai satisfacția actului tău și să-l vezi, tu lupți de-a-ndaratele și pe nevăzute, ridicînd copitele dinapoi. Și atunci, împiedicat în scrupulul psihologiei, nu dai cu un singur picior, chibzuit, ci cu amîndouă deodată, anapoda și fără obiectiv. Și nici nu te bați, drept vorbind: te-ai speriat de o muscă și de un țînțar.

Iată însă cu cîtă precizie și cu cîtă sete știe omul, birjarul tău, să te lovească. El s-a scoborît de pe capră și ți-a culcat peste vîna burții, de jos în sus, coada biciului de cîteva ori. Ți-a venit în față și ți-a pus pumnii în cap și fălci, pînă ce te-a obosit. Pe urmă, cu botul cizmei grele ți-a trîntit o durere grozavă și în fluierul piciorului, acolo unde te-a uzat piatra drumului municipal mai tare. Tu nu știi nici să zbieri măcar; nu te-ai revoltat. Abia ți-ai tras piciorul izbit, mai sus, decît spînzurase-n aer pîn-atunci, înghițind resemnat o suferință cu care cred că nu se poate potrivi nicio tortură omenească. Și n-ai măcar figură, un obraz, o expresie după care să te cunosc că suferi și că rabzi. N-ai un gînd, o hotărîre, un ideal. Și nici suspin, nu ai, nici lacrimi, nimic!

Ești ca un lucru de lînă sau de lut, în care vizitiul s-a obișnuit să dea fără primejdie și fără teamă.

Nimic nu ar fi mai ușor decît să muști. Cu o căscătură de gingii ai fi decapitat și pe proprietarul trăsurii, și pe birjarul care te mînă, și pe rîndașul care îți curăță grajdul și te urnește din băligar cu lopata. Cu un rînjet aproape nevinovat le-ai fi dezlipit o ureche, le-ai fi rupt buzele și nasul, i-ai fi lăsat ciungi din umeri sau din coate, ologi. Dar tu nu știi cum se sfarmă viața decît pe pielea ta, calule, și socoți că omul este un fiu al lui Dumnezeu, care are dreptul să facă din tine ce poftește, și alergător de curse, și acrobat de circ, și salahor. Puricile nu ține socoteală de trepte și de ierarhie, și cu o nerușinare admirabilă trece din pantalon în pantalon și de la o subsuoară la alta. Cînd Ivan cel Groaznic ucidea vizitiii care te-au schilodit, parveniți la capră, pe tine, el se scărpina cu o mînă, acolo unde ție ți-este rușine să te aperi într-altfel decît cu coada. De cîte ori ești mai mare și mai puternic decît puricii și păduchii! Pe nemîncate, tu poți duce kilometri, fără să te odihnești, două mii de kilograme de povară, iubitule cal, iubitule camarad, iubitule nătărău.

Ca să te facă inofensiv pînă dincolo de toate marginile răbdării, omul ți-a luat singura cinste ce-ți mai rămăsese și te-a scopit, aplicîndu-ți cu foarfeca, ție, preceptele cu care s-a jugănit pe sine, ca să respecte rangul, averea și puterea aproapelui căruțaș. Dacă ți-ar fi citit, tu nu înțelegeai nimic, nefiind de neam cărturar. Dacă te-ar fi botezat și împărtășit, iarăș nu ai fi priceput cărei temperaturi se adresează știința stupefiantă a lucrurilor sfinte. Nesimțitor la predică și raționament, omul te-a pus jos, te-a răscăcărat și a făcut din tine un băiat fără bărbăție și o fată fără fetie. Tu nu ești cu nimeni la fel pe fața pămîntului,

decît cu paznicii cadînelor musulmane, îndatorați să păstreze, pentru libidinea unică a unui unchiaş neputincios, cîteva sute de frumuseți într-un serai, furate din bătaia luminii și ascunse într-un beci de marmură și agată.

Într-o dimineață, te-am văzut lovit peste măsură de vizitiul tău, și, scos din fire, mi-am părăsit fereastra, și, luînd cu mine un baston țepos, te-am răzbunat. Răcnind ca un arhanghel, care ar fi scoborît cu àripile vîjîind văzduhul, am tăbărît cu bățul pe vizitiu, și subt ochii tăi i-am plătit toate ticăloşiile lui. Dar trecătorii, cărora le-am explicat cum te-a făcut să gemi vizitiul, n-au înțeles, răspunzînd că un cal trebuie bătut. Și tot așa au zis și oamenii stăpînirii, care nici ție nici mie nu ne-au dat dreptate.

M-am apucat să învăț limba cailor, care-i nechezul, ca să vorbesc cu voi la stațiile de trăsuri și căruțe și să vă fac să pricepeți că trebuie să răsplătiți sîngele din spinare, bubele din șale, uima din gură și gîlcile cu puroi. O sută de gloabe pot să schimbe în cîteva minute soarta tuturor cailor de circ, de hipodrom și de transport...

Dar ai înțepenit, iubitule cal, și poate că, așa, caricatural și pe trei sferturi mort, cum te-am contemplat din fereastra mea, ai adormit pe două picioare. Un client cu blană și mînuşi s-a suit în trăsură, și vizitiul tău nu izbutea să te pornească nici după al patruzecilea bici. În sfîrșit, te-ai mişcat și ai plecat sărind, șontorog și ridicul, ca o lăcustă și ca un cocoş bolnav. După intuițiile mele, tu te găsești în plină agonie și, murind la fiece zmucitură nițeluş mai mult, singurul mijloc care te mai ține treaz pînă în secunda prăbușirii e biciul. Și poate că, răsucind țigarea și privindu-te mereu reînviat și defunct în acelaş timp, subt biciul care nu te mai cruță, poate că la cotitura străzii ai și căzut...

ANTICARUL

În niciuna din expozițiile de pictură mai recente nu s-a văzut luată cu pensula și strămutată-n ramă imaginea ungherului de stradă cu două dulapuri de cărți. Ochiul pictorilor, asaltat de atîtea solicitări cu mai puțin caracter, nu găsește nicio împărechiere cu ea. Librăria cotoarelor paralèle ca țevile de orgă, și rafturile pestrițe, decorative între pereții unui apartament, își pierde în aer liber ceva din pitorescul ei?

Gravura și crochiul, destinate aspectelor variabile ale cetății, se dezinteresează de negutătoriile și industriile străzii, și nota lor de culoare nu emoționează creionul și acul de scobit în lemn al artistului grafic măcar ca un document. Din toate activitățile improvizate, prăvălia pe tărăboanță a simpaticului anticar, a scăpat de vigilența agentului în uniformă albastră, adversarul, și el, al cobiliței, al florăreselor și al coșului de papură cu portocale și ouă. Niște edili mai esteți și mai cărturari decît aceia care, interzicîndu-le cheiul Dîmboviței, au strîns librarii ambulanți în insula de dughene din spatele Casei de Depuneri, construită ca o parcelă de cavouri, au dat drum liber cărților să circule, să se înmulțească și să se așeze pretutindeni, ca într-un oraș de școli și de mare mișcare intelectuală. În cele mai depărtate cartiere biblioteca anticarului pune semnul ei de noblețe pe un zid altădată murdărit, și

nicio zi nu e mai tristă ca aceea în care, împiedicat de intemperii, dulapul stă închis cu o bară diagonală de fier și hibernează.

Ora cea mai plăcută a cititorului îl găsea puricînd în rafturi și descoperind broșurile neștiute adeseori nici de anticar. Toți dascălii, scriitorii și ziariștii, își aduc aminte de cîteva figuri, de acei cărturari cu librăria în spinare, care-ți păstrau o ediție rară, un volum vechi, pentru gustul dumitale. Ei au umplut bibliotecile cu tipărituri de preț, fără să fi reținut atenția și pana scriitorilor prieteni cu dînșii. Au dispărut fără să li se prindă chipul și meritul de nicio pagină din miile de hîrțoage vîndute prin neostenita lor sîrguință.

Decanul și savantul anticarilor din București a fost un bibliofil Pohl, în genul unchiașului Chacornac din Paris. Cunoscut ebraist în sferele teologice de pe timpuri, omul de bibliotecă al învățaților, arhiereilor și mitropoliților noștri, beteag de un ochi, pipernicit, dotat cu o memorie pe care nu o putea corecta decît Nicolae Iorga, el semăna cu Sfîntul Petru din iconografia ortodoxă.

Îl văd punînd metania, blagoslovit de mîna gingàșe a Înnalt-Prea-Sfințitului Iosìf și-l aud argumentînd în salonul de primire al marelui ierarh:

— Am găsit pentru matà întîia ediție a *Jidovului rătăcitor*... E undeva într-o casă, dar cere cam mult... O să mai pui o vorbă... o să vedem... Cred că o scot mai ieftin.

Iosìf Gheorghian, fost douăzeci și cinci de ani starețul capelei românești din Paris, era traducătorul în românește al scrierii lui Eugène Sue, și nu avea din ediția lui cu litere jumătate slavone niciun exemplar.

PERSPECTIVA VERTICALĂ

M-am dus cu funicularul, pînă la al doisprezecelea etaj al unui prieten, al căruia prost-gust de forță majoră îl obligă să locuiască într-un bloc. Ce frumoasă ar putea să fie această oroare construită, dacă arhitectul ar fi studiat mai adînc expresia fațadei, organizată pe apartamente! În București, cîteva blocuri, inspirate de la echilibrul gîndit al suprafețelor întîlnite, de la materiale, culori, scobituri și reliefuri, izbutesc să fie, prin alternarea bine orchestrată a umbrei cu lumina, adevărate opere de artă, comparativ cu turmele monstruoase de cotețe monumentale.

De la etajul al doisprezecelea și terasa lui, am avut nefericita curiozitate să mă uit de sus împrejur, înspăimîntat. Arhitectura și urbanismul privesc lucrurile exclusiv în perspectiva orizontală, și orașul bine încheiat și călcat pe dungă, dacă te întîlnești cu el pe stradă, privit în cap e pleșuv, și chelia-i acoperită cu o coaje de rîie și rapăn. Elegantul domnișor n-are nici pălărie nici figură, și i-ar sta bine și o tichie, dacă refuză, ca un prostănac, să puie joben.

Cîtă hidoasă deosebire între perspectiva verticală chiar a unui deal de buruieni și a unui bloc! O cîmpie de șandramale peticate ține spațiul în loc, și întinderea acoperișelor evocă măidanele gunoaielor menajere din depărtările de dincolo de periferii, zdrențele, tinichelele, oasele, sticlăria

murdară, vata, pansamentele, cioburile și toate resturile peizajului de umplutură municipală, purulent, din care nici scaietele nu crește. Dedesubtul acestui teritoriu, ca într-o cetate subterană, camuflată cu lepră, cîntă pianul și harpa, se deschid saloanele placate cu marmură policromă, mobilierele de lemn de trandafir și mahon împestrițează cu covoarele de Smirna apartamentele luxoase. Contrastul e grotesc în zeci de cartiere.

E curios că plafonul exterior al orașului nu e o problemă de estetică organizată pentru ochiul urbanistic, care cîteodată pare de sticlă. Niciun savant al științei municipale nu s-a urcat încă pînă la un al doisprezecelea etaj, să ia cunoștință de mizeria de deasupra capitalei și să-și îmbogățească repertoriul cu o problemă nouă? Ce stimă să mai aibă pasările cerului, cu àripile proaspete, de azur și lumină, cu fiecare fulg desinat ca o broderie, cu penele întocmite după o regulă de acuratețe meticuloasă, de capitala noastră, pe care o vede soarele în toate zilele pe dimensiunile ei înnălțate? Dacă n-ar mai fi bisericile, e de crezut că și-ar schimba drumul și el, și ne-ar lăsa să bîjbîim cu blocurile noastre bezna, ca niște osîndiți ai strălucirii lui.

1943

FEMEIA CU COPILUL

O femeie cu un copil în brațe a greșit vagonul electric de gară. Taxatorul o ceartă că nu știe să citească numerele și direcțiile, și regulamentul vrea să-i aplice o amendă corecțională prin controlor, care ține curs public despre fraudă și îndatoriri. Femeia rabdă injuria, lipită de ușă, în picioarele goale și cu pieptul desfăcut fără falsă decență. Un copil scheletic suge din țița ei de schelet, obosită. E cu neputință de suportat aspectul de mizerie fantastică al grupului consacrat de icoanele împărătești, și mai ales ideea că femeia a putut să fie rîvnită și fecundată. Sau mai ales că ochii ei morți au putut licări, că brațele ei au putut cuprinde, și că pîntecul ei s-a putut bucura femeiește. Ți se strînge pumnul și ai voi să izbești natura dur în gingii, inconștientă și vicioasă.

Între cele două stații de asfalt, pe un bulevard forfotit de lume, femeia și copilul sînt mai singuri decît într-o tăcută sală de disecții. Cîtă vreme ei au făcut numai un rău strict personal, nimeni nu întreabă ce caută și de unde vin. Libertatea lor e la fel cu a tuturor persoanelor care-și plătesc biletul și au învățat să deosibească vagoanele și să nu le confunde. Nimeni nu e obligat să caute femeia singură lîngă un copil singur, și în tăcerea vijeliei mute, pe care o străbate, mamei i s-au acordat răspunderi și drepturi.

Răzvrătirea înfățișării dovedește că femeia din vagon e nebună. Un petic de fustă o îmbracă toată, de la umeri la genunchi. Ea surîde cînd nu trebuie, și, între spaimă și beatitudine, își privește cîteodată copilul care-i mănîncă leșul. Singur instinctul datoriei pare intact, cu care se duce la gară.

— Unde vrei să pleci? întreabă cineva.

— Nu știu, răspunde femeia corect. Mă duc la gară.

— Și de la gară unde pleci?

— Nu știu.

— Atunci de ce te duci la gară? întreabă un logic.

— Nu știu, răspunde netulburată femeia.

— Ține un pol, îi spune cineva, întinzîndu-i o monedă nouă.

Fără să știe să ia banul gălbui, femeia se uită la strălucirea lui, ca la o țigară aprinsă, și zîmbește, ca și cum nu ar avea nevoie.

— Ia-l, să cumperi ceva copilului cu el, o îndeamnă o femeie din vagon.

Femeia zîmbește iarăș, vorbește cumva din ochi, mișcîndu-și buzele.

— A murit! zise femeia cu copilul, tocmai cînd se dete jos din vagon.

SÎNGERECE

Periodic, își face intrarea în viața publică a Bucureștilor cîte un personaj grotesc, care-și ia rolul, nepotrivit cu el, în tragic, trăiește intact cîțiva ani, exagerîndu-și destinele, și dispare brusc. În copilăria noastră am cunoscut pe un domn care alerga după trăsuri și se prezinta: *Sîngerece*. Bine îmbrăcat la început, prestigiul lui s-a tocit și scîlciat pe măsură cu pantalonii și încălțămintea. Într-o zi l-am zărit cu cămașa afară, cu fesele pantalonilor negri sfîșiate, încălțat numai la un picior, cu o pălărie în cap desfundată. El alerga înnaintea unei școli întregi de copii, urmărit de țipătul lor pițigăiat:

— Sîngerece!... Sîngerece!... Sîngerece!...

Uneori personajul se oprea ca un prinț dus în triumf, se întorcea, făcea bezele, mulțumea și o croia din nou de-a fuga, cu o mie de vociferări în alaiul lui.

S-a oprit la Morgă, călcat de un « muscal ». Fusese destinul lui să primească în pîntece și cap potcoavele masive ale armăsarilor după care fugise timp de trei ani. Probabil că în conștiința lui se credea un cal decăzut și că idealul i se concentrase în preocuparea de a întrece un armăsar, pentru ca apoi să moară liniștit...

Îl vedeai gonind glorios, cu pieptul înnainte, surîzînd la trecători cu un zîmbet din colțul zăbalei, care spunea: « Uitați-vă la mine cal! ».

Cu coatele ridicate, cu mîinile spînzurînd cochet din încheietură, el schematiza şi gleznele picioarelor de dinainte ale calului în tactul lor aerian. Prin faţa Episcopiei, Sîngerece scotea şi un nechez. Fără îndoială, cugetul lui suferea că nu poate mînca orz, paie şi fîn ca toţi confraţii lui. Prin faţa vitrinelor strălucite, el ar fi putut, din mersu-i elegant, să dea drumul, ritmic, pe asfaltul curat, cîte unei mingi, estetic alcătuite, care s-ar fi spart uniform şi fără zgomot, ca un gogoloi de ipsos cu cîlţi. Odată l-am văzut lăsat pe vine în Piaţa Teatrului, deasupra unui muşuroi de bălegar vaporos. Credea că-l făcuse el.

Sîngerece era sincer şi candid ca o fecioaăr norvegiană, în toată mimica şi osteneala lui.

Pe la răstimpuri au apărut şi au pierit fără urmă alţi originali, prin Bucureşti. Nicu Meţ, Mezelic-cu-ciocul-mic, cîţi n-au trecut, fiecare jucînd cu entuziasm rolul personajelor ce ar fi dorit să fie! În preajma războiului, atenţia publicului fusese atrasă de un general îmbrăcat ca bucătarii, dar încins cu o sabie de mucava şi decorat cu toate distincţiunile împărăteşti, funduri de cutii de conserve, prinse în ordine pe piept. Cine ar putea să spuie unde zac oasele acestui cap de oştire, care poate să fi murit comandînd o bragă. . .

Seria, cu pauze mici, se urmează şi după război (primul). Atenţia publicului este şi astăzi solicitată de un personaj nou: varietatea speciei e infinită. Cel de astăzi nu aleargă după trăsuri, nici după muşte. Îl vezi uneori şi la « Capşa », purtînd un cap mărunt pe umeri, puţin zulufat, un cap atît de mic că ai crede că şi l-a scos din buzunar şi pus atunci, potrivindu-i pălăria la uşă. Asta joacă personajul tăcut şi conştient de sine cu modestie. Ascultă mult ca să pară că înţelege, şi vorbeşte puţin, ca să nu-i alunece capul. El crede că trebuie să asculte, să judece şi să formu-

leze sentințe. Și, într-adevăr, judecă de toate celea cu o egală competință și cu un egal avînt. Un sfîrc roșu de panglică îi valorifică bustul la o cheotoare. Și totul are un mare preț din cîte participă la întregirea personajului. Firul de mustață îl împletește cu economie. Își păstrează intactă mătreața pe reversul redingotei, pentru a o lăsa moștenire vre unui muzău, și își conservă sănătatea cu speranța că nu va muri.

CIOCLII

Era pe seară. Ceremonia se sfîrşise. Podoabele negre, cu blazoane de tinichea albă, pe care se scriu cu o pensulă de expediat bagajele, iniţialele defunctului, condus la groapă cu « pompă », fuseseră ridicate. Poarta cimitirului, cu bolta goală, indica drumul dinlăuntru gol, în cimitirul gol. După doliul unuia singur, începea cernirea înceată a tuturor morţilor şi a viilor din cimitirul viu de mai la vale, oraşul, capitala, cu sticliri electrice de candeli.

Negustorii de crizanteme, flori care evocă din ce în ce mai mult agonia, îşi adunau ghivecele în cărucioare împinse cu braţul, şi porneau către grădini. Cartierul cimitirelor, adunate ca nişte instituţii ale vieţii viitoare, care va începe numaidecît, poate că mîine, poate că la noapte, se înconjură de un vast şantier pentru morţi. Un atelier lucrează şi creşte flori, altul, alături, durează monumente, glorificînd în material etern şi cu preţuri reduse, valoarea de-a fi trăit şi durerea de-a fi pierit, a unui client deocamdată anonim. Zeci de cimitire superficiale, fără nimic dedesubt, s-au improvizat, în priveliştea trecătorilor, viitorii cumpărători, pe marginile străzilor, orientate către cimitirele adevărate. Pe o cruce de marmură albă, răzimat, un arhanghel, coborît pe pămînt, plînge. Fericitul căruia o să-i aparţie acest bolovan de simbole împărechiate, încă nu s-a ivit.

Numele lui încă nu este săpat pe locul neted. Şi o să coste mai scump, îngerul fiind «operă de artă», şi crucea singură construindu-se mai iute, cu fierăstrăul italian, retuşat cu bucearda şi dalta.

Peste drum, între cimitire, un rînd întreg de localuri de petrecere afirmă că durerile nu-s tot atît de eterne ca amintirile sigilate cu piatră. Cu batista la ochi, jăluitorii se consolează. Un autor francez a scris odată că toate acestea « *c'est la vie* », şi formula a fost adoptată şi generalizată ca « regrete eterne », traducîndu-se cu « aşa e viaţa », « morţii cu morţii şi viii cu viii », reproduse de toate condeiele, de categoria fierăstrăului şi dălţii din atelier. Lăutarii au rechemat la viaţă pe cei rămaşi în viaţă, şi vălul de Isis al văduvei, se dă cu melancolie deoparte, ca să facă loc furculiţei, înfiptă într-o friptură la grătar, şi halbei masive, cu spumă. Atenţi, bărbaţii înrudiţi cu cel dispărut, care se află colea, aproape, subt o movilă de pămînt afînat, aglomerează ofertele şi insistenţele faţă de femei, ca să le decidă să uite, pe calea gurii şi a stomacului, mîhnirile ce vin de la suflet şi figura celui pierdut, ivită cînd în berea din pahare, cînd pe o felie de pîine, cînd între « mititei ». De cîte ori se face o pauză în terminarea unui gest, e pericol: se iveşte fratele, soţul, copilul sau mama, printre dumicaţi, şi poate izbucni un hohot sopran. De aceea, chelnerii aduc farfurii lîngă farfurii, mîncare peste mîncare, iar lăutarii schimbă cîntecele des, de preferinţă dansuri. O doină tărăgănată, un bocet de dragoste, ar putea să evoce Figura şi poate că un drum lung într-un şes fără margini, un muget întristat, o talangă, — şi s-ar strica efectul tuturor opintirilor făcute de trei zile, ca să derive un plînset şi să înşele un oftat. După alte trei zile, munca se uşurează, în speranţa că se va lua contact din nou cu lumea ceealaltă la parastasul, sorocit experimental.

Dar ce caută acei şase domni mici, împîsliţi în obscuritatea serii, la poarta cimitirului? Ce mai aşteaptă ei? Trei stau de o parte a golului intrării şi trei de cealaltă parte, şi capetele lor ţuguiate se uită în cimitir. Chivăre, cu un cioc pe ceafă şi cu altul pe frunte, pun aceste personagii cu redingotă neagră, cu pantalonii pe călcîie şi cu mînecile grele, în ipostaze teatrale de fine de act.

Cioclii!

Ei aşteaptă posaci, caricaturi de Bonaparte, şi unul dintr-înşii se preumblă gînditor, pe dinaintea porţii, cu mîinile la spate.

CALUL DE DRIC

Convoiul a străbătut orașul întreg, ca un alai împărătesc, în odăjdii, împiedicînd viața și graba activității. Ca să treacă mortul liniștit în pasul cailor mascați în rochii și togi medievale și îmbrăcați pînă la ochi, s-au oprit în loc tramvaiele, sute de vagoane, alt convoi, roșu și alb, și ceasornicul cetății a fost dat cu trei ore înnapoi. E ultima ofrandă adusă defunctului anonim, marcat pe blazonul de tinichea interșanjabil cu trei litere de pensulă neagră. Obiceiul cere ca o viață de simplu burghez să fie încoronată cu atributele aristocratice englezești: postav, croială, fireturi, accesorii și panaș.

Oamenii vii au salutat pe mort ceremonios, cu o referință pentru lumea ceealaltă, unde, întîlnindu-ne cu toții, vom face descrierea măgulitoare a înmormîntării noastre, adunați ca niște strămoși subt migdali, îngreuiați de poverile divine, àripi, aureole, argintării și cărți cu scoarțele și cheotoarele de metal, și cîntînd opt ore pe zi slava omului liberat de profesiuni libere și de onorarii. Va fi cu noi, desigur, și părintele Gala Galaction, prietenul nostru, care ne va explica în termeni înțeleși secretele, deocamdată confuze, ale stării îngerești.

Și vor veni, puțin întîrziat, și Puiu Iancovescu, încă grimat cu grăsimile rolului din seara aceea și posedat de ideea teatrului personal, și

Tony Bulandra și Tănase și Nicu Cocea... etc., etc.

Cu astfel de reflecții și perspective triste am însoțit pe profesorul nostru de matematici decedat, pînă la lăcașul relativ de veci; căci în curînd domnului primar îi va veni poate ideea să mute cimitirul la Cățelu, și în locul lui să traseze cinci bulevarde paralèle, care, pornind de la Snagov, a doua domniei-sale capitală, să deschidă o largă perspectivă către Dunăre prin Giurgiu. La o intersecție construită din cauciuc pneumatic, se va clădi Muzeul Învățămîntului Complect, unde cu ajutorul unei școli primare, al unui liceu și al unei universități, concordante și puse în mișcare de o sonerie, vizitatorii vor putea să-și dea duminica seamă accelerat ce poate ajunge un copil, prezintat la intrare fără dinți și purtînd la ieșirea din partea opusă, mustăți.

Ceremonia se terminase și mai rămînea dinaintea cimitirului dricul gol. Întoarcerea trebuind făcută de-a fuga și orele fiind înnaintate, cheltuielile medicului, clerului, corului și cioclilor plătite, am asistat la dezbrăcarea generală a rolurilor suportate cu temperatură. Fanții, marchizii și burgmeșterii cu pene la bicorn și purtători de sfeșnice, își lăsau pantalonii în jos pe trotuar, și ieșeau din nădragii ceremoniei în hainele lor adevărate, intrate cu oameni cu tot în personagiile cernite. Era momentul de fumat o țigare. Draperiile s-au strîns, ca la teatru, numaidecît, și prăjinile negre, acoperite cu scuturi triumfale, plantele și toată recuzita au fost urcate organizat într-un camion, — iar cioclii de încredere, permanenții întreprinderii, se suiau gimnastic în vitrina cu geamuri a dricului, ca niște fantome.

Caii ieșiseră din valtrapuri și mantale, melci din găoci. În raport cu fostul lor costum erau ca niște găini, după ce, opărite, zmulse și fierte,

sînt prezintate rasol. Ei nu puteau să aducă nici‑decum aminte prestigiul, anulat odată cu lepădarea stiharelor, al eroilor jucați în hamuri. Îmbătrîniți subit, caii se opriseră, triști și rușinați, din funcțiune, gloabe dureroase ale unui deghizament, ostenite, dărăpănate, cu capul căzut în pămînt.

Bieții cai! Lor nu li s‑a rezervat o viață viitoare și niciun Paradis. Ca să nu se încurce afară din cale de mult, sinoadele au refuzat să le acorde suflet și o nemurire. Ceea ce mai rămîne în intuițiile noastre cvadrupede, armăsar sau catîr, se revoltă. . .

CÎINELE ȘI MAICA DOMNULUI

Seară de iarnă, noapte de îngheț. Termometrul s-a scoborît la douăzeci de grade.

Dinaintea teatrului cu afișe mari în culori, se clatină pe picioare un cîine mare negru, diformat de mizerie. E un animal compus ca o păpușă de cîrpe, din petice flocoase, croite prin sfîșiere. Un șold întreg năpîrlit subt unghiile de sticlă ale vîntului care zgîrie în zigzag, pare dezvelit demonstrativ. Gulerul de blană lipsește, ca la cloștile pleșuve. Ca o căciulă strîmbă, capul pornește într-o parte, și, după peria de cuie a crivățului, pornește și laba cîinelui să scarpine carnea cenușie, de struguri stricați.

Artificializat și monstruos, formele speciei topindu-se în schițele primitive, din care progresiv s-au extras și delimitat conturele tipice ale naturii, cîinele stă de două ore în lumina electrică a fațadei, cu ochii către afiș. Coli imense de hîrtie reprezintă un rînd de fete rumene, de varieteu, dansînd pe jumătate nude, într-un picior, și încovoind pe genunchiul ridicat cu dantelă elasticitatea unei cravașe. Nu te-ai mira să vezi animalul morfolind în colțul gurii coada unei lulele, atît e de umanizată ființa lui țărănească de noctambul zdrențuros. El amintește, în fața reclamelor luxoase și a becurilor de electricitate, instinctul cerșetorului admirator și resemnat, care totuș dă tîrcoale unui harem de tole-

ranță, mulțumit a zări din cînd în cînd, apărînd în perdele, cochetăria și fardul ieftin al unei bu⸗cătărese, convertită la ritualul pasiv de odaliscă. O atmosferă îl învăluie, îl îmbată și îl reține. În abdomenul marelui public, îmblănit în cojoaca sălbăteciunilor ucise cu cloroform, mirosul lui subtil și aproape mistic, descifrează aromele in⸗terzise, maionezele, pateurile consumate la cină și fripturile procurate orașului prin asasinatele din Abator.

Mai departe, răzimată de grilajul unei grădini cu ramurile goale, așteaptă pe asfaltul înghețat al trotuarului o femeie puțin îmbrăcată, cu glez⸗nele fine, cu obrazul oval, purtînd iconografic pe un braț, dedesubtul subsuorii, un copil ador⸗mit. Figura pruncului, înfășurată într⸗o basma albastră, e vînătă, și creștetul capului a înghețat. O durere nefățarnică a copleșit femeia, și sînii ei de Madonă doborîtă au îndatorirea să hră⸗nească, în vederea viitoarelor constrîngeri sociale, pruncul abia zmuls din pîntec și ridicat din pîn⸗tec la piept. Maica Domnului cerșește fără să ceară, indiferentă la dania rară sau la nepăsarea trecătorului cu șoșoni și șubă, legănînd cu tru⸗pul ei de schelet înfățișarea unui Iisus care vi⸗sează.

Am improvizat, după cărți și tablouri, un șir de îngeri răpind copilul și femeia din zăpadă și ducîndu⸗i într⸗o casă gătită cu lumini și veștminte, cu o masă albă, pusă în mijlocul odăii, și cu pa⸗turi curate, dedesubtul cărora și cîinele se va fi strecurat.

Îngerii au murit, casele basmelor și ale Paradi⸗sului s⸗au surpat, mînăstirile săracilor au fost schimbate în cimitire și pușcării. Ca și cîinele, Madona e pe vecie pribeagă și străină. Ea tre⸗buie să caute în pomana trecătorului și în gunoi hrana puturoasă ce⸗i lipsește, și trebuie să se certe

cu cîinele pe oasele aruncate din restaurantul vecin, unde orchestra bate cîntece americane.

Am întrebat pe Dumnezeu: « Cine are dreptul să cînte, să se bucure și să trăiască, atîta timp cît Madona cerșește? » — Și am auzit aplauzele, ca o cădere de pietre, izbucnind în teatrul de varietăți, pentru a răsplăti glorios dansul hipnotic, cu rigidități ritmate, al unui negru înlănțuit cu o englezoaică blondă, într-un angrenaj de manivele cuplate.

Am îndemnat pe cîine: « Repezi-te, mușcă și sfîșie. Intră în teatru și tăvălește dansatorii, orchestranții, actorii și autorii, și măcelărește-i cu măselele tale bine ascuțite. » — Și cîinele a rămas să se legene ca o fantomă în patru picioare, între afișele roșii și becurile albe.

Am strigat din peștera sufletului meu, către femeie: « Scoală de jos! Aruncă-ți capul pe spate. Adună o poală de bolovani și, strîngîndu-ți pruncul subt țîță, fă-ți mîna praștie și lapidează. Dărîmă, nimicește, devastează! Unde nu ajunge piatra, pune dinții și rupe. Rupe ochii, rupe buzele, rupe înghițitoarea, deschide răni în obraz adînci. » — Și a rămas femeia pe jumătate îngenunchiată, a plîns, și gerul i-a înghețat lacrimile pe bărbie. Și-a scos țîța din zdrențe, ca o pungă cu cîlți, și a pus-o în gura pruncului, care s-a deșteptat în larmă. Publicul ieșea de la teatru.

Și spusu-i-am sufletului meu, atunci: « Dar tu? ». — Și sufletul meu aprinse o țigare, la focul luceafărului scăpărat în bolți.

COLEA-N GRĂDINIȚĂ...

De-cu-seară pînă-n zori, vin carele încărcate greu. Pe sute de drumuri afluente șoselii București, întîlnite succesiv, ele își iau rîndul liniștit, pe linia convoiului sporit la răspîntii. Fiece sat din poala Dunării își trimite noaptea carele și căruțele lui pline. Copita cailor iese din pulbere și nămoluri depărtate, pantoful lor, miniatural, s-a ridicat și se lasă de zeci de mii de ori pe pămînt. De două ori mai înnalți decît cîinii de stînă, roibii din Teleorman și surii de prin Vìdele și Comana, noctambuli, umblă de cîte o zi întreagă cu noaptea ei în povară.

Le asculți carele din pridvor. Întîlnite cu piatra pătrată a șoselei, roțile încinse cu fier sună, însoțite de o muzică dulce. Învie bătăile pe care le-au îngropat rotarii, dulgherii, fierarii și potcovarii în șine, lemnării și potcoave. Sculele cioplitoare și de pilit participă la orchestra tihnită, și nicio voce de om nu turbură această gîndire în mùrmure și ecouri, a materiei încovoiate. Dacă ai uita de piață și de legumele, pe care vîrtejurile lente ale spițelor le deplasează, ți s-ar părea că pe dinaintea fostei mînăstiri boierești convertită în penitenciar, și printre cimitirele adormite, se tîrăsc lanțurile deținuților pămîntului întreg, care fug încet, împiedicați în ghiulele...

Mazăre teci, zeci de căruțe cu boabe, adunate cîte șapte într-o cămașă de crizalidă. Cum s-ar putea exprima cu o culoare mată trei tonuri de

verde, de trei ori gìngaş pe dinafară, în interior şi de mărgăritar, cu orientul întors către peruzele? Mărgeanul cireşilor spînzurat de un crîmpei de aţă, recoltat din cerul cald în mii de coşuri de nuiele, înfăţişează poveri de sute de tone, ale cîrlanilor piperniciţi, cu ochiul lucid şi sprinteni. Căpşunile şi fràgile suave, culese cu cîte două degete, din frunza desinată şi compusă decorativ a plantei, sînt cele mai simţitoare la zdruncin şi clătinare, şi fetele care le adună, ca pe nişte urme concrete de sînge, lăsate de-a dreptul pe pămîntul suferinţii şi îndrăgostirii, le căptuşesc ambalajul de nuiele cu pînze de pansament. Indicibilul carmin al fructului rotund al ridichii, bălţată alb, e transportat de la trei poşte de jurîmprejur. Firul fraged de ceapă nouă, de estetica porumbului înfoiat, pîlpîit pitit în vînt, se repetă în buchete şi znopi, de milioane de ori. Mîine dimineaţă, în tîrgul de verdeţuri, un parapet de un kilometru va fi construit exclusiv din cepi şi usturoi, personalităţile aromei.

Din marginile Bucureştilor pînă la Dunăre, oamenii grădinăresc subt geamuri şi în aer pe mii de kilometri pătraţi, acoperiţi cu parchete de sticlă. Aci, subt deal, lanurile muşeţelului mare alternează cu cartofii, cu ardeii şi cu floarea minusculă albă, în stoluri vaporoase, a gătelilor miresii. Cine vrea să afle munca înceată şi tenace a omului, de care face haz fără duh humoristica hebdomadară, şi cine doreşte să-i fie ruşine de magnifica lui trîndăvie, să poftească pe potecile cu căpşuni şi usturoi. Pînă la Dunăre, mahalagiul şi săteanul stau plecaţi pe zece metri pătraţi de pămînt, paisprezece ore, optsprezece ore, douăzeci de ore pe zi, fără să ceară nimănui nimic, afară de ploaie la timp, de la prietenul şi părintele delicat al grădinarului, Domnul Dumnezeu.

Să luăm aminte: se desface floarea-soarelui.

PICIOCILE

Pînă ce nu trec legumele, am luat pe pictor de braț și m-am dus cu el în piață. Tabloul era vast și culorile lui virginale. De-cu-noapte carele sătenilor au descărcat la tarabe atît carmin, roșu de Veneția, cinabru, ocru, verde și crom, cît ar ajunge tuturor paletelor și pensulelor din lume, un milion de veacuri de zugrăvit. Tonajul e cotidian și comestibil, și piere în cîteva sferturi de oră.

— Să le luăm pe rînd, zice tovarășul meu de baston, și să începem cu cartofii.

Însoțitorului meu îi plăcea cu deosebire haina săracă și neutră a vulgarei tubercule, încheiată strîns, cu trei-patru bumbi, ca o sutană de șiac, pînă la înghițitoare. Gras pe dedesubt, cu cîte două burți și tot atîtea gușì la bărbie și ceafă, cartoful, modest și sufletesc, trăiește concentrat în sine și respinge fanfaronada iconografică, împrumutată de la cocoși, tonurile flambante, publicitatea vanitoasă, — ca un sobol, ascuns de lumină și disprețuitor de opinia bună sau rea. Cartoful îi era simpatic pentru scepticismul cît și pentru misoginia lui de anahoret și scapet, fără pic de barbă nicăieri, nici la gît nici la subsuoară, neted ca un săpun și spălat ca un prunc dolofan născut alaltăieri în copaie.

— Estetica acestui urît al pămîntului, cu care s-a mimetizat pînă la confuzie, ca un bolovan

de lut cu argila dimprejur, mă satisface, zise zugravul de natură moartă. Ai văzut cît se fereşte poezia de mohorîrea lui şi cît îl evită expoziţiile de pictură? Muzica se dezinteresează de el cît şi arhitectul. Ia te uită la el ce fel de ochi are ticălosul, închişi ca nişte burice. Pe acolo el vede tot, dar nu spune nimic: refuză să se rostească şi nu iese niciodată la plimbare, ca lalelele subt umbrelă, nu se fuduleşte ca rozele, nu-şi vopseşte părul, de care s-a epilat radical, ca porumbul oxigenat. Nu-şi dă cu parfum, încăpăţînat să rămîie brut în vizuina, în chilia, în bordeiul lui, respingînd orice toaletă, orice stil, ca un schimnic chinuit de plăcerea singurătăţii. El nu primeşte nici roua de răcoare şi picătura ei de diamant. Garoafele şi-au expus funte roşii şi palide în creştet, liliacul penele violete, însăş floarea de dovleac ţine să simuleze orhideea, rivala crizantemei albe, adormită cu ciocul în fulgi, ca un porumbiel pe un picior de cocor. Cîtă reclamă nu-şi face helianta cu o turtă de floarea-soarelui împresurată de flacări! Cum se dichiseşte şi crăiţa, ibovnica bondarului cu inele de aur, gătit ca un bancher! Nu mai vorbesc de mărgărite, albele domniţe: toată ziua, sclavele ei albinele o piaptănă, îi trag genele şi o curăţă pentru mirele nevăzut, argintiu, din basmele lumii.

Vezi, cartoful a eliminat beteala, dantela şi tot ce bate la ochi, ca nişte zădărnicii amăgitoare, cosmeticuri, pudre şi miresme. Se ţine la textul iniţial, la litera lui, cu înverşunare, ca un protestant.

O ÎNDELETNICIRE ROMÂNEASCĂ

Sînt cîteva industrii pe care le practică să-teanul în colaborare cu natura, și cîteva măr-furi pe care le vînd băieții și fetele săteanului, mutați la oraș. Mașinismul le cruță, și uzinele ne-socotesc materiile prime, cum se numesc, ale mărfurilor ieșite din mîinile și din timpul de iarnă al plugarului singuratec. Întrebuințarea lor este exclusiv internă și națională: mătura, tîrnul, rogojina, papornița, coșul.

Scade sau se ridică voltajul, totuna e. Papura crește în balta românească, mătura crește în cîm-pia românească — și panglicile și firele lor sînt întocmite în coliba românească. Vara, în papură cîntă cucul și se pitește ciocîrlia în mături; iarna, cîntă în ele, împletindu-le dinaintea vetrei, ță-ranul. Și transportul lor e făcut în care cu boi și coviltir. Rogojina și mătura au scăpat moder-nizării; ele sînt aceleași de acum cîteva sute de ani, de acum — poate — cîteva mii de ani. Cu deosebire, rogojina are o frumusețe a cărei pre-zență nu supără nici fildeșul, nici marmura, nici abanosul. De bună seamă, pentru că ele toate vin din acelaș loc, pămîntul, simplu și onest: cristalul, catifeaua și zibelina nu rumegă papură și rogojină, și se leapădă de mîinile noduroase și boante prin care mătura bălților s-a strecurat, ca să se urzească.

Papura întovărăşită cu satul mai dă o marfă: un rotocol gros, o turtă împletită şi pungulită din cotoarele rogozului. Pe turta de rogoz au stat să se roage, în genunchi, cîteva mii de neamuri, din neamurile noastre, pe piatra îngheţată a bisericii. În limba specialităţii şi a bătrînilor, această perină rotundă şi turtită îşi ia numele de la materialul din care este împletită, şi se cheamă pur şi simplu « papură ». Şi mai e ceva de papură: papornița, acel geamantan pentru piaţă, care constituie un ambalaj proaspăt şi curat, mai frumos decît o ladă, mai flexibil, mai elastic şi mai răcoros.

Tehnica industrială nu a născocit niciun material în stare să scoată rogojina din întrebuinţările ei. Grădinăria subt geam cheltuieşte sute de mii de metri pătraţi de papură, ţesută anual, pentru izolarea frigului prea tare şi a soarelui prea iute. Dedesubtul rogojinei româneşti, care se întinde sau se face suluri peste ferestrele garoafelor, încolţesc şi dau rod seminţele rafinate ale horticulturii olandeze, cumpărate în plicuri mici de grădinarii noştri, ca nişte leacuri scumpe. Rogojina românească le prieşte şi le păstrează. Din zece grăunţe minuscule, mai mici decît nişte purici, aduse cu poşta din ţările depărtate, ies răsadurile plantelor însufleţite. În dimensiunile aproape microscopice ale unui punct se conţin aromele tari, parfumele suave şi florile grandioase, emoţionante, ale buchetelor din vasele de porţelan sau de lut, aşezate pe masa rotundă a studentei şi a familiei, — sau prinse la centura frumoasei trecătoare.

Negustoria de mături şi rogojini nu se aseamănă fotografic cu niciun alt negoţ. O dezordine agreabilă, care stă bine oricum aşezată şi spînzurată, se manifestează de la expoziţia exterioară pînă în toate fundurile prăvăliei. Rogojinăria se

împacă armonic cu toate lucrurile de paie şi lemn. Teancurile de mături, înfoiate ca nişte pă-puşi cu fustele largi, atîrnă pretutindeni, în pă-reţi, de tavane, cîte douăsprezece, de la mătura cu gîtul lung ca o balalaică, pînă la măturică şi pînă la puiul ei cel mai mic, măturicea de un deget, destinată fetiţelor, ca să le facă educaţia gospodăriei încă dinainte de schimbarea dinţilor. Cu ce ar putea să-şi măture bucătăria complectă, instalată într-o cutie, fetiţa, dacă măturarul nu i-ar fi răsucit într-adins o măturice, şi cum s-ar putea face curăţenia în grajdul de mucava, unde un elefant, un urs, un lup, doi tigri, o girafă şi cîţiva iepuri trăiesc în bună prietenie, rătăcin-du-se printre fiarele fioroase şi cîţiva miei frizaţi?

Materialul cel mai apropiat de mătură şi pa-pură e răchita, de o fire cu papura şi salcia. Co-şuri rotunde şi ovale, mari, care culeg de pe frînghie rufele înnălbite de soare şi înfrăgezite de limpezimile azurului; coşuri cu urechea mare pentru îndoitura braţului; coşuleţe în care se recoltează ouăle albe din coteţ, caisele aurìi, perele gălbui, merele rumene, prunele şi strugurii pu-draţi cu bruma pîrguirii. Coşuri cu speteaza sub-ţire, din care mîinile copiilor gălăgioşi înşfacă la prînz feliile de pîine. Zeci şi sute de modèle şi forme, pentru zeci şi sute de utilizări, ames-tecate cu infinita industrializare casnică a haş-chiei, a nuielei, a băţului, şi a surcelei, pînă la uriaşul speciei, cufărul împletit.

Un material care şi-a schimbat destinaţia era pe vremuri coaja, despicată din miezul lemnului şi tras în foi subţiri. Din el nu se mai fac cutìile învîrtite de odinioară, de farmacie şi halva, re-zervat sitelor de cernut făină, spînzurate printre mături ca nişte tamburine şi tobe.

Doniţele, concurate însă de găleţile mai prac-tice, biruiesc pentru apa de gătit a căsniciei. O

doniță și o putină, ca să fie frumoase, au doagele strînse în cercuri de răchită, despicată. Altădată, doagele erau arse decorativ, și capacul doniței era obiectul fanteziei și talentului săteanului, care scotea un cui din foc la fiecare minut ca să dea bradului alb o structură sepia de velur. Meșteșugul dogarului decorator, furat de o imitație și aplicat și unde e nevoie, și mai ales unde nu e, a devenit pirogravură.

Un alt lemn de neamul salciei și răchitei, vecin cu fulgul trestiei și cu papura, este pluta. În plută se scobește luntrea pescarului cu plasa din mostiște, și albia, — frumoasa albie românească, lucrată ca o gravură în lemn și ca un basorelief. E adevărat că specialitatea acestui meșteșug o au zlătarii nomazi, care, poposind cu corturile în zăvoaie și ascuțindu-și sculele lor originale, improvizează lunilor de vară ateliere printre copaci și trimit în orașele și tîrgurile apropiate copăi, linguri, găvane, ciure și ceaune pentru păstrat sarea măruntă. Lingurile albe, înfrumusețate cu un zbenghi de arsură sau cu o mărgică, împănată în carnea lemnului, se înfățișează ca niște ghiocuri cu coadă, și, înșirate pe duzini, se desfac în mîna cumpărătorului din iarmaroc, ca niște evantalii și ca niște àripi de pasăre căzută în cioc. . .

Toate aceste mărfuri românești se desprind de-a dreptul din vegetația pămîntului, lucrate în lumina și vîntul cîmpiei și de poezia orizontului, a bărăganului și a liniștitelor ape. Vă mai aduceți aminte, în faza actuală de arhitectură și mobilier de avangardă, de masa în trei picioare șchioape, ca o tavă rotundă, pe care săteanul o suia în pat în mijlocul familiei, adunată la cină? Vă amintiți scăunelele pentru gura sobii, fundul de lemn de la care pastrama își capătă gustul ei particular pe masă? Tocătorul a dis-

părut, înlăturat de maşina de tocat, care sfărîmă carnea strivind-o şi uscîndu-i suculenţa. Nu vor putea să piară însă făcăleţul, sulul de frămîntat coca şi de întins foaia de aluat.

Aspectul negustoriei şi industriei ţărăneşti de paie, nuiele şi lemn putea să fie gustat în dimensiunile lui de mare spectacol în Piaţa Mare. O latură întreagă exterioară a fostei Hale de peşte viu era ocupată de lucrul mîinilor plugăreşti. Rîndul de prăvălii al acestui sector de piaţă, din strada Halelor, a constituit un bazar viu, servit de nişte « patroni » şi de un personal simpatic. Moravurile lor simple şi clare se resimţeau de atmosfera şi de originea blajină a materialelor şi mărfurilor expuse în grămezi, în pîlcuri, în stive şi în etaje. Aceşti « patroni » erau asociaţi şi se guvernau în camaraderie. Şi piaţa lor purta un nume încîntător: « Piaţa de Porumbiei ».

Într-adevăr, dintre rogojini şi mături şi coşuri şi papornițe, ca într-o grădină de aclimatizare, se auzea geamătul gutural al columbelor, hohotul nazal al turturelelor, din coteţele pline cu pasări de ornament. Credincioşi unei datine foarte vechi, mărginaşii din Bucureşti se aprovizionau de acolo cu tot felul de porumbiei, cu coada rotată, cu moţ de papagal, căpăţîni cu gluga penelor dantelate, Montaubans, albi-vişinii şi albaştri, porumbiei frizaţi, încălţaţi, şi glou-glou, şvabi, elveţieni, polonezi şi italieni. Stolurile care licăresc în soare deasupra grădinilor din periferie sînt recrutate în bună parte din Piaţa de Porumbiei.

Coliviile şi coteţele dintre papuri prezintau scepticismului care nu ştia să descopere frumuseţile personale ale capitalei, numeroase varietăţi de curte şi decorative, Leghornul alb, găina cărămizie Rod Island, curcanul pestriţ, Orpingtonul, raţele pekineze, iepurii de Angora... Într-un coteţ, făcea bună căsnicie un splendid cocoş

înflăcărat, american, cu un iepure de casă. Nenea Vasilescu, din Piața de Porumbiei, și de la care se cumpărau semințele pentru păsărimea măruntă, ne-a explicat că în tot timpul zilei totul merge bine. Numai noaptea iepurele se apucă să roadă din coada cocoșului, și tovarășii sînt seara separați.

Nenea Vasilescu și tovarășii lui aveau cîte-o încăpere, în fundul magazinului, încredințată păsăruicilor simțitoare la răcoare; patru păreți cu sute de colivii, apartamente pe măsura oaspeților mici, cît gîngăniile, și stropiți cu toate culorile cîmpiei. Pe fața păreților, coliviile erau agățate ca hotelurile, castelele și vilele coastelor abrupte din Alpi. Botgroșii, pietrușii, sticleții, scatiii, canarii, perușii colorați în natură ca fluturii, cu albastrul palid al miozotisului, cu nuanțe de verde, cu rozul florilor de gutui și de trandafiri, degradate. Cîte o pasăre greu de captat, exemplu privighetoarea, apărea uneori, într-o colivie, ca un musafir; un cumpărător se ivea numaidecît pentru această pasăre a marilor singurătăți și care cîntă pădurilor închise, cînd celelalte pasări dorm și visează.

Apoi, mărfurile mai mărunte ale Pieței de Porumbiei, meiul cu boaba de ilic, cînepa, sămînță de mătură, adunată din vîrful firelor la seceriș, și o sumedenie de asemenea alice vegetale, curățate, asortate și împachetate pentru ciocul cu vîrf de ac al zburătoarelor cîntărețe. Privighetorile se hrănesc cu ouă de furnică: rogojinarii din Piața de Porumbiei vindeau și ouăle de furnică.

Rogojinăria nu e singurul negoț strict românesc. Săteanul mai știe să facă oale, să dulgherească și să cresteze, iar săteanca e autoarea scoarțelor, iilor și cusăturilor ei vestite și a unor abale și dimii de o trăinicie faimoasă.

NEGUSTORIE

Un oraş mai mare practică două feluri de negoţ: cumpărarea, întîi, a lucrurilor noi de casă şi de dulap, şi apoi vînzarea lor, învechite.

Pe de o parte cumperi, şi pe de alta vinzi ce fusese cumpărat. Cîte un eveniment spulberă şi risipeşte căsnicia şi o viaţă. Pe aceeaş cale se naş-te şi se dă afară şi înnavuţirea.

Se mai văd pe Calea Văcăreşti rùinele fostei Hale de vechituri, şi aiurea Piaţa Taica Lazăr, de unde se aprovizionau, de la saltea pînă la oglindă, gospodăriile generaţiilor în continuare, nepoţii negociind moştenirile în boarfe lăsate de bunici, fără să mai pomenim hainele de împru-mut, redingote şi fracuri, ale dansatorilor săraci de la Palat. Alături de « hală » era firma cele-bră pe atunci, în liceu, a lui Pinath, librar şi editor. La finele anului, după examene, ca şi la începutul lor, aglomeraţie de elevi. Absolvenţii îşi vindeau cărţile învăţate, şi noii-înscrişi le cum-părau, neputînd să şi le procure cu preţul de librărie. Editor, Pinath tipărea *Micul dor* cu cîntecele de strajă ale timpului (cinci parale fas-cicolul):

Suspine crude
Pieptu-mi zdrobeşte
Inima-mi bate plină de-amor.
Orice speranţă mă părăseşte,

Simt pentru tine
Că am să mor...

Apoi *Haidùcii, Halìma, Cilibi Moise*, în bro-şuri. Preţuri: cinci bani, douăzeci şi cinci de bani broşura, literatura unei clientele din Obor şi Piaţa Mare, debitată în coşuri transportate prin bîlciuri cu pieptul şi spinarea, prinse de umeri cu o curea.

Îl văd şi acum pe Pinath, om gelatinos, moale, de sus pînă jos, cu palmele băloase ca broasca, om fără oase, suferind şi de aşa-numitul plat-fus, talpa otova şi lată, dînd omului mersul dezarticulat, crăcănat, caracteristic.

Pinath era un cumpărător plictisit. Îţi lua în-tre labele năduşite cartea de care vreai să scapi — geometrie, algebră, fizică, gramatică... O cîn-tărea în palmă, o dispreţuia, îi strîngea cu o mînă cotorul, răsfoind-o cu cealaltă dintrodată. Nu-i plăcea. N-avea ce face cu ea. Nu se căuta. Dacă i-ai fi propus alte cărţi, le-ar fi cumpărat. Dar cu asta, aruncată, după răsfoirea rapidă, pe tijghea, ce să facă? Totuş, în sfîrşit, Pinath îţi acorda un hatîr, ca să nu te mai osteneşti să iei cartea îndărăt. O examina încă o dată, pentru o argumentare suplimentară. « Rămîne cum ţi-am spus. Nu se cere. » Te întreba: « Ce iei pe ea? Poze? Peniţe? » Elevul vroia bani, nu peniţe, nu poze. Pozele vremii erau îngerii, florile, o dromaderă, un porumbiel cu plic în cioc, un elefant, un crocodil, un fluture, colorate şi tăiate pe linia de siluetă cu ştanţe pe măsură.

Tîrgul de tocmeală dura. Pinath — haide! — mai oferea cîte cinci parale, şi mergea, după cîteva alte cîntăriri în palmă, pînă la treizeci de bani, concesie excepţională — « pentru dumneata », — declarîndu-te simpatic, după ce se informa cine ţi-e tată şi ce face mama, pe un ton melan-colic de ìson de ghitară.

Orașul e todeauna dublu: orașul celor vii, și al doilea oraş, al morților, care nici nu mai cumpără, nici nu mai vînd, cimitirul. Morții sînt favorizați, bucurîndu-se de o fericire particulară. Blaise Pascal a lăsat scris, într-adevăr, care-i fericirea superioară a omului. Genialul bigot fusese călugăr de post uscat jansenist și, trăind încins cu o curea presărată cu vîrfuri de cuie, ca să-l înțepe zi și noapte și să-i aducă aminte nefericirea de a fi încă viu, luase cu ipotecă un fotoliu în Paradis.

MÒŞII

Exista în mijlocul bîlciului anual un ins fabricat de materiale tari, construit probabil din sîrmă, lemn şi cauciuc, însărcinat să primească o palmă grea, pe falca lui mare, contra plată de un leu. El se prezinta cu stînga umflată pe dedesubt de un resort de fotoliu, pe care, dacă-l atingeai convenabil, cu o putere neuzitată, se întîmpla desigur ceva neaşteptat. Am aşteptat să iasă o complicaţie fantezistă din întîlnirea palmelor cu acest obraz. Niciodată nu s-a ivit nimic, sportmenii boxului, cu zuluf şi cravată, care s-au apucat, şi ei hotărîţi, s-o silească să se pronunţe, au renunţat după primul leu, părăsind încercarea cu braţul dizlocat. Un amator a manifestat o scăpărare de dureri cu lacrimi, şi mîna cu care a lovit i-a rămas strepezită de suferinţă, ca atunci cînd, iluzionat, maxilarul, socotind că îmbucă o bomboană normală, îşi rupe dinţii într-o bucată de pietriş, strecurată prin fatalităţi în fondant.

Omul insensibil avea ochii întocmiţi cu pensula mare, în orbite extravagante de muşama, cu sforile cusăturii aparente. El sta jos, bătut în piroane pe un trunchi de lemn, ca să fie mai accesibil, de sus în jos. O femeie supărată de insuccesul tuturor bărbaţilor din familie, cu care venise să petreacă, gătiţi frumos şi încălţaţi cu mînuşi de piele de culoare pandişpan, şi poate că aţîţată şi de reminiscenţe, a tăbărît asupra

omului de paie și l-a bătut cu umbrela, înjurîndu-l de o sumedenie de coincidențe și organe ce-i lipseau.

Mai docile sînt păpușile, așezate la rînd și împiedicate într-un arc interior, elastic. Lovite cu mingea în cap, ele se răstoarnă pe spate, oferind spectacolul comic al pasagerului căzut din tramvai. Cu o bucată de ciomag, « directorul » acestui teatru ibsenian își ridica artistele, aplicînd principiul pîrghiei și sprijinindu-l în ceafă. Păpușile se întorceau la loc, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Patru mingi la doi lei.

A dispărut din tîrgul Moșilor ologul biblic, culcat în căruța trasă de o nefericită mîrțoagă descompusă, a căruia înnaintare înceată prin gloată era ca o agonie pe picioare. Monstru gratuit, fără capital, fără tijghea, fără firmă, fără baracă, fără flașnetă electrică, nici personal, slăbănogul își expunea ambulant infirmitățile, amplificate cu o bubă incurabilă și cu gușă. El își prezinta marfa și numărul de varieteu, însoțind pasul bolnav al calului cadaveric și îndeobște orb, fantomă schiloadă echilibrată pe o frînghie de întuneric etern, cu o stranie cantilenă tărăgănată de isonul grupului cerșetor. Neavînd o vitejie, un patos și o abilitate, cu care să purceadă în priveliște în picioare, pe catedră și la tribună, ologul își scotea jelania teatrală, logosul și drepturile, din paralizie, argumentînd cu mucegaiul bălos al subsuorii, ridicată în văzul publicului sensibilizat. « Săracul, de ce nu-l ia mai bine Dumnezeu? »

Mecanica ține loc de motor sentimental în toate actele de milostenie și de petrecere colectivă. Un invalid face bumbac dulce, într-un aparat « american » cu turbină, din zahăr, și cîțiva admiratori jurîmprejur îmbucă din vata lui suavă, servită la cornet. Limonada aurie e distribuită în

pahare cu toartă, de un căruțaș bătrîn jerpelit, al căruia nas îi curge paralel cu licoarea acrișoară, ca un robinet cu gelatină. Citez versuri de limonadă, din memoria copilăriei la Moși:

Aici, aici,
La băiatu sprîncenatu
Litra opt,
Cinzeaca patru.
Cine bea
Rămîne grea.

Ele nu sînt cu mult mai puțin delicate ca ale poeților premiați, și, într-o privință, — a versului inegal, — sînt opera unui precursor limonagiu. Dar poate că mai interesantă decît țapul furios, așezat pe două șine fără consecință, decît călătoria răsucită aeriană într-un cărucior vertiginos, decît turta dulce, decît cornurile cu sare și decît ciocolata aproximativă, care țin laolaltă intact prestigiul, an de an, al tîrgului de primăvară; decît baletista bătrînă cu grații sinistre, decît opereta cu flaut dintr-o mustărie cu bere, — mai originală și mai îndrăzneață este pictura, neinfluențată cîtuș de puțin de ivirea maeștrilor incontestabili, afirmați săptămînal. Cu o bidinea, cu un deget și un băț, corectate cu o cîrpă, un mare număr de artiști anonimi se exprimă la intrare în compoziții și grupuri destinate să vorbească ochiului de miracolele și tainele din barătci. O floră splendidă și o faună blajină înfrățesc în mîzgă uleioasă contrariile din univers. Mielul nu mai paște floarea din jurul lui, ci o admiră. Tigrul nici nu se mai uită la miel. Șarpele se gîdîlă cu broasca. Pe litere mari și printre litere se văd, împrietenite cu abecedarul, vacile cu două cocoașe, foca, zgripțorul și pasărea Phoenix. Portretul cîte unui mareșal consacrat de războaie, stilizat în vopsea de acoperiș, apare flăcău la o baratcă,

în care un indian fakir, ocultist şi cititor în palmă, destăinuieşte oricui plăteşte un pol, viitorul cunoscut astrologului ca un trecut. Ah! dar cum a ucis cinematograful Panorama! Un cal despletit făcea înconjurul băncilor şi-ţi spunea de cîte ori ai iubit, îţi lua pălăria sau batista şi fugea cu ele în dinţi, în aplauzele generale. Prestidigitatorul scotea douăzeci şi patru de cutìi, una dintr-alta, şi din cea din urmă o fantomă, iar după reprezintaţie te învăţa să repeţi păcăleala în familie. Lucarne împărechiate pe păretele Panoramei ca ferestrele de vapor, îţi permiteau să vezi pe Napolèon călare, războiul Rusiei cu Japonia, viţelul cu două capete, peştele-geamantan, Gioconda şi pe Ioana d'Arc — şi mai cu seamă valurile mării, zugrăvite cu mişcare şi în mărime naturală.

LA BÎLCI

Joia Moşilor aduna în cîmpia Oborului, dintre mori şi cherestele, lume şi popor din patru-cinci judeţe. Cîmpul Moşilor, neted pîn-atuncea ca Bărăganul, al căruia şes pustiu fără biserici se vădea prin apropiere, se făcea un oraş de barătci şi o localitate.

Bîlciul începea cu un şir lung de negustori de turtă dulce, străini cu barbă arămie, cu şapcă şi cozoroc şi cu gîtul cămeşii roşu încheiat într-o parte, la umăr, ruseşte. Lipovenii, absenţi din viaţa oraşului timp de cincizeci de săptămîni, apăreau odată cu tîrgul, ca nişte Moşi Crăciuni odată cu Crăciunul, aducători de singura lor marfă, făină cu miere, dospită şi coaptă. Stive înalte de turtă şi pardoseli de turtă de-a lungul şi latul meselor de vînzare şi al păreţilor, dădeau prăvăliilor iscate subt streaşinile de pînză albă a corturilor puse la rînd, aerul unei expoziţii de cărămizi poroase uşoare, conglomerate de plută şi gumă. Gustul acestui material, cu cheotori şi nasturi de midgale, ca plapuma cu arabescuri, se găsea în seria papului, presărat cu un praf de zahăr, cu un praf de piper şi amestecat cu o linguriţă de oţet. Tradiţia cerea ca fiecare vizitator al tîrgului să înceapă prin a cumpăra o scîndură de turtă dulce, şi fiecare, într-adevăr, colindà Moşii cu o lespede subsuoară, înfăşurată într-o hîrtie mai scurtă ca marfa. Călătoria prin gloata miilor

de oameni cu gura căscată la tobe, trîmbiți, panorămi, pocnete și țiuiri, era tot atît de greoaie ca a inginerului dus la Moși cu planșeta subsuoară. Numai că, fragilă și fără consistență, turta dulce își pierdea pe nesimțite colțurile, se frîngea în două, trei, patru, cinci fragmente, și după două ore de strecurări căznite prin strîmtorile de printre lume, rămînea la sînul cumpărătorului ca un burete, și cumpărătorul, supărat să tot mute resturile și să le tot întocmească, le mînca, dumicînd și morfolind migdalele și turta, băgate ghemotoc în gură. O mușama dulceagă se numea pistil și piele-de-drac.

Copiii vor cere acasă turtă dulce, ca să-și satisfacă sugestia că, la Moși, trebuie să se guste neapărat această delicatesă, ca la Lăsatul Secului halvița, fie gustul ca fierea fiartă cu tutun și cîlți. Un om întors acasă fără turtă s-ar fi simțit un an întreg nefericit. De aceea el mai cumpăra o dată, la ieșire.

De la turtă dulce, bîlciul, îmbrățișat cu ochii, pare un balamuc organizat într-adins pentru izmenirea ființei omenești cumințite cu ordonațe și regulamente. Puțin mai încolo, vizitatorii ar umbla mascați și în deghizamente cugetate. Aci, tîrgul e sincer și nud. Cîteva mii de steaguri, prinse de prăjini cu o sfoară de zmeu, se leagănă ondulate orizontal. În prăjinile cîrciumilor improvizate din șipci și stămburi albe, se vădesc din depărtare momîile împăiate, trase-n frigarea lui Țepeș, cu joben și ciungi. O baletistă joacă englezește în fundul unei berării la cîntecul doinei oltenești, și țigăncile fardate alternează sentimental din țuguiul buzelor și din gușă cu cobzarii. În zbor aerian, o păpușă bătrînă de cîrpă cu fusta de organtin joacă ritmic în vînt. Călușarii zdrumică bătuta pe bîte, decorate cu buchete de usturoi, în mijlocul unei răspîntii, și lumea ronțăie cornuri cu sare și floricele, fabricate în

fundul ceaunului prin pleznirea boabelor de porumb pe foc şi transformarea lor neaşteptată în muguri de albă catifea.

Alături e « darea la semn ». Ţi-a pocnit urechea: neputînd să tragă palme în public, fără pricină, bărbații agresivi trîntesc cu maiul într-o căpățînă de lemn ca să pocnească-n cer o capsă. Șase inși la rînd își încearcă astfel puterea cu maiul, la șase asemenea căpățîni de lemn, în vreme ce dincolo trage cu pușca fără cartușe, nimerind într-o pipă, cîte un adept serios al vînatului zugrăvit pe tinichea. Glonțul rece nimerind un bumb, se deschide o ușă din teatrul cu surprize şi se arată o zeiță elegantă de mucava, cu brațele goale, înnaintînd pe o sîrmă pînă la public şi reintrînd cu eleganța ei, de-a-ndaratele, în culise. O domnișoară blondă reală încarcă armele ochitorilor cu bile, servindu-se de o manivelă şi grăind un dialect cu rostirea scrîşnită ca dintr-un al doilea rînd de măsele crescute în beregată.

Aci e omul-șarpe: intrarea cinci lei, și dincolo « Cel Mai Curios Fenomen », lîngă « Vițelul de Mare », individ de tărîțe, dat cu vopsea de acoperiș. Am auzit optsprezece flașnete gigantice, zbierînd ca locomotivele, valsuri electrice şi polci, la intrarea spectacolelor, păzită de o cucoană obeză cu perucă și dinți de metal, de obicei văduvă și simpatizînd cu lampagiul. Sumedenii de palme le rabdă rîzînd pe o estradă, un băiat închiriat peloc, în ținută de clovn. Îl bat vreo unsprezece figuranți, în toate costumele, pentru demonstrarea exterioară a spectacolului dinlăuntru. Pauză. Orchestra costumată stacojiu și alb a ieşit pe acoperișul circului, oferind probe gratuite şi o idee despre program. Un harap căpcăun ia în gură și înghite în cele din urmă pe clovnul amator, de profesie geamgiu. Sînt și fiare sălbatice înlăuntru, domesticite de mizerie și foame. Regele pustietății stă

cocoloşit într-un colţ de cuşcă puturoasă, ca o pătură veche. Un urs dă din cap de o mie de ori pe minut. O hienă nu stă în spaţiul ei de un metru cub locului o secundă. Menajeria!

Cel mai necăjit vizitator e un domn care se munceşte de azi-dimineaţă înverşunat să potrivească prin aruncare, pe gîtul unui clondir, un colac. Ar fi putut cumpăra toate sticlele de cîteva ori, decînd « joacă ». Nobila pasiune e stupidă. Înfierbîntat după cîteva ore de exerciţiu, şi-a scos haina, ca să-i fie mîna mai înlesnită. « Nu plec pînă n-o iau », a hotărît domnul. Seara, încă nu plecase, încă nu o luase. Contrariat de atîta insucces, negustorul de jocuri i-a propus să i-o dea gratuit, dar domnul eroic a refuzat cu demnitate. Voia s-o merite, să o cîştige. Nesocotindu-i colacii în bani, negustorul, domnul s-a vexat... O trecătoare a cîştigat la o roată cu cuie un pahar verde presărat cu nisip alb şi o răzătoare de hrean, duse cu satisfacţie şi ostentativ în braţe. Roata e cel puţin pipăită, jucătorul îi dă un impuls, şi dinţii roţii trec printr-o opritoare de os elastic.

A! iată Marina. Bărcile cu nume de foci şi de balene, conduse de un marinar de uscat, cu beretă şi guler alb pe spate, leagănă servitoarele şi stăpînele înnainte şi înnapoi, pe un ax cu verigi. Şi căluşeii! Furtuni şi vîrtejuri de armăsari şi mînji de lemn înhămaţi la cărucioare, dau în vînt poporul setos de sensaţii. Un cal melancolic duce toată petrecerea cu un ham lateral. Şi tîrgul fluieră, mormăie, urlă. O larmă compusă şi răzvrătită zguduie iarmarocul, cu miros de cîrnaţi la grătar.

Cîmpul olăriei şi al crucilor, deoparte, e interesant şi primitiv, ca şi cum soseşte de la cîteva mii de kilometri. Marfă de lut zmălţuit, castèle de străchini, munţi de ulcele, aduse în care cu coviltir şi făcute maldăre cu piscuri. Crucile vinete aşteaptă morminte...

LUNA-PARC

Am nimerit la Moşi într-o seară goală şi încremenită.

Lumina artificială da spaţiilor deşarte, pardosite cu piatră pătrată, aspectul interior al unei cutìi cu păreţii poleiţi şi cu jucării pentru fetiţe, care încep să-şi întocmească gospodării şi apartamente, pe scara topografică de una pe mie. Neguståorii, izolaţi pe subt perdele, se mişcau ca nişte păpuşi înzestrate cu o singură gesticulare. Răspîntiile, cu atît mai vaste cu cît nu le străbătea niciun vizitator, păreau surprinse de-o iarnă fără zăpadă şi fără temperatură, într-un decembrie de Mai.

Poetizată de noapte, localitatea efemeră de corturi îşi arăta, din mărfurile ascunse în lăzi de umbră şi ambalate în foiţă de întuneric, numai sticlirile, abia pronunţate, şi în fiecare pahar banal şi carafă grosolană îşi aprindea candela cîte un reflex.

Şiraguri triple şi cvadruple de perle electrice atîrnau mărgele de opal între steaguri, cîte puţin şi leneş răscolite din liniştea lor, de o însufleţire nehotărîtă, care ar fi putut să semene cu o adiere nesimţită de vînt. Parcă toate constelaţiile se pogorîseră cu zodiacul în serviciul comunei, pe aglomeraţiile de turtă dulce şi pe sectorul căluşeilor aţipiţi subt baladachine rotunde, cu vîrf. Stelele mari cu sateliţii lor roiau împrejurul prăjinilor albe. Furnicarele grupate în cîte un infinit apro-

piat, puteau să fie atinse din trăsură cu bastonul, Carul Mare se lăsase ca un gherghef pieziş de lumini, deasupra corturilor cu doage, ălbii şi rogojini. Cloşca şi puii ei se fixaseră pe un scrînciob, a căruia roată imensă părea pintenul pe care alune‑că şi s‑a oprit tărăboanţa nevăzută, pentru scobo‑rît pe‑o punte de scînduri din ceruri în obor, averile fulgerătoare şi strălucirile lumilor de sus. Luna şi‑a trimis şi ea cîteva plagiate albe lactee şi le‑a spînzurat, rare, în cîrligul stîlpilor împodobiţi cu bariş tricolor.

Puţinii străini din oraş, se îndreptau către insula cea mai deasă de lumină, ca nişte muşte de noapte între un geam şi oglindă, de la Luna‑Parc. Silueta domnilor amintea gîndacii scorţoşi, strînşi în par‑desie, care vin în zbor din aştri în verile sece‑toase. Doamnele apăreau în ambianţa cristalină, ca nişte lăcuste agere cu eşarfă roşie, şi carnea lor afinată, de mătase, era vaporoasă ca a fluturilor transparenţi iscaţi din luceferi şi adunaţi la becuri în hore. Era un peizaj de lună totală şi de metale, şi gîndul umbla prin Moşi, vulgari în timpul zilei, ca un Pierrot, beat de reverberaţii şi în veştminte albe, căutînd o mînă cu dantele şi un pantof de atlaz, ca să le ţie pe amîndouă şi să le sărute, roman‑tic şi carnivor.

Luna‑Parc e o grădină de nefericiri ale unei fantezii neinspirate, laborios construită şi visată cu mediocritate. Pe munţii de schelărie goală se învîrt, într‑o rîjniţă circulară de furnicare, căru‑ţele unui tobogan cu dinţi. După patru urcuşuri « oh! » şi patru precipicii « mor! », călătorul, scuturîndu‑se pe pantaloni, e depus în faţa comp‑toarului, unde a plătit, ca să fie dat «tava», doi‑sprezece lei. E o călătorie rapidă prin Palatul de Justiţie încă neconstruit, printre stinghii, bîrne, grinzi şi cuşaci. Proprietarul acestei lemnării e un fel de chiristigiu care şi‑a pus depozitul în randa‑

ment peloc; e un domn cubic și simiesc, și crede despre sineș, fără să fie nici negru nici baletist, că dirijează un mare spectacol. Întrebat: « Cum merge? », răspunde ca un rățoi domestic, care în lipsa unui pîrîu se mulțumește cu un butoi de varză de subt burlane. Domnul răspunse: « Dacă nu curge, pică ».

Nimerești cu o minge un bumb și se declanșează un pat de spital sculat în picioare, din care cade vertical o persoană grațioasă, la lumina zilei spălătoreasă. Nimerești alți doi bumbi? se răstoarnă două canapele și nu se mai întîmplă altceva nimic. Un băiat de bărbier cade-n dreapta, și o tînără curățitoare de unghii cade în stînga. Iar alături, de cîțiva lei, ai dreptul să te înfurii și să spargi, dînd de-a azvîrlita, cîteva străchini de pămînt spînzurate de un plafon.

La un ghișeu se servește înghețată caldă în cornete de biscuit, și alături cornuri reci. Vei cîștiga un pachet de ciocolată dacă, de la o distanță rezonabilă, vei potrivi un colac de nuia să intre pe gîtul unei pasări domestice înnotătoare, de tinichea. O grotă de ipsos cu o lumină roșie de sîmburi de rodii: în scorbura casei dă bilete, și restul, un casier grav, cu figură de farmacist miop cu țăcălie. Oamenii melancolici dispuși să amuze publicul, ca să cîștige lei, fac un oficiu de dricari în ceasul logodnei.

Numărul cel mai sensațional din Luna-Parc, a fost neașteptat; amatòrii de veselii nepermise s-ar fi prevăzut cu un aparat fotografic. Prezența poetului Horia Furtună în călușei putea să fie glumeață și-i sta, autorului vesel, trist. Publicul însă a aplaudat respectuos la numărul domnului Nolică Antonescu, ivit călare pe un cal de lemn. Domnul Antonescu fiind profesor universitar, mare advocat și proprietar, situația domniei-sale de jocheu al unui cal care se dă uța și se învîrtește

împrejurul unui stîlp, deocamdată a stupefiat. Vizitatorii au crezut un moment că se înşeală şi, în inrespectul lor naiv, au confundat pe vioiul nostru savant în ştiinţele şi instrumentele Dreptului, cu un posibil picolò bătrîn, de la un restaurant din centru. Domnul Antonescu venea pe o rînă, şi neştiind să călărească un pegas de scîndură, acesta se arăta cu coada înnainte, sărăcită ca o perie de dinţi. Devenind autor dramatic cu succese mari, actriţele i-au sugerat că-i şade mai bine fără cioc, păstrîndu-şi numai o fină mustaţă, cît o aţă de păianjen, seducător pe porţiunea dintre vîrful nasului şi surîs. Pentru a fi salutat cuviincios, cum se găsea călare pe calul ce-l purtase în frageda-i copilărie, domnul profesor trebuia întîi recunoscut. Domnia-sa înţelese, şi, aducîndu-şi aminte că este şi bărbat politic, interveni cu un principiu de guvernămînt. Domnul Nolică Antonescu zise, serios ca Newton şi stentor ca Bismarck, textual:

— Aşa înţeleg eu democraţia!...

Nu se poate spune că marele jurist nu încerca şi un vag sentiment de confuzie, căruia credea că este neapărată nevoie să-i dea o contrapondere de princìpii. Totuş, domnia-sa era călare pe un cal de lemn, şi totuş domniei-sale îi atîrnau nişte picioare lungi, de pe cal, în aer — şi democraţia nu se vedea că stă numaidecît în strînsă legătură cu şeaua. Asistenţa salută cu frăgezime, şi domnul Nolică Antonescu, după ce-şi lansase principiul, trecu înnainte, dus de vîrtej.

— Acum pricep, rosti un neghiob, de ce domnul din căluşei n-a ajuns ministru la liberali, de ce s-a supărat şi de ce a trecut într-alt partid, care i-a făgăduit un portofoliu.

Şi cum scînteiau luminile cerului la pămînt, publicul s-a cotizat ca să-i cumpere juristului următoarele articole, cu care să se ducă la Univer-

sitate și tribunal, în automobil: 1. O minge de cauciuc; 2. Un pistol cu apă; 3. Un joc de arșice; 4. O trîmbiță de mucava; 5. O scîrțîitoare; 6. Un cîine cu mecanism în stomac, care face «mac! mac!»; 7. Un biberon; 8. O cutie cu lapte condensat; 9. Bomboane de tuse, și 10. Un flacon cu gomenol.

CONVOIUL DE PURPURĂ

A mai nins o dată de Crăciun, și clopotele leproase ale bisericilor cu turlele strîmbe, care pătează cerul prin mahalale, cu carìe, au pus coifuri de bumbac și scùfii albe. Pentru o noapte două, arhitectura orașului cu șosele de mîzgă se improvizează fantastică și lapidară. Casele în cămăși de noapte, umblă de-a lungul ulițelor, travestite.

Lipsește ceva din spectacolul de zahăr și frișcă al acestui galantar cu pistoale multe. Ceva care pe vremuri adăoga la candoarea iernei, o nuanță comparabilă cu gustul vaniliei din dulcețuri: Vicleimul.

Pe atuncea, prin adîncul Bucureștilor, și-n ceața lui, treceau, la chiotul distrat al unui clarinet, regii încoronați și păstorii Nașterii Domnului, reconstituiți din chembrică roșie și metale de mucava. Vreo douăzeci la număr și urmați de plebe multă, împărați, între curtenii lor, cu o mînă la umăr pe coada sceptrului și cu alta în cutele mantalei ridicată peste noroi și totuș terfelită, pășeau domnește și grav. Hermina de la gulerul răsfrînt pe brațe era ca pe poale, de vată, punctată cu lacrimi chezaro-crăiești de cerneală sau var. Pe subt măreața tiară strălucitoare, se îndesa pe urechile lui Irod căciula de oaie măruntă. Apropiindu-te de Curtea prinților, orînduiți cîte patru și spătoși, auzeai sentințele imperiale,

făcute pentru o ebraică afectată de un dur curent latin, rostind formule din hala de carne, cu toţi Dumnezeii şi cu carnea lor. Moşul, personajul comic al atîtor alteţe cu ghetele sparte, de toval, juca în latura convoiului, cocoşat de-o perină-n spinare şi întărit de un ciomag cu călcîiul mare. El era mascat peste gură, şi pe subt barba seculară, croită dintr-o blană de berbec şi întoarsă pe moţul căciulei, spărgea, pe muchi, seminţe sărate de dovleac.

Desprins din procesiune şi rămas, nu se ştie cum, în urmă, cu mult, împăratul îşi uita uneori demnitatea, şi, sărind de-a fuga peste şanţuri şi moviloaie, se zorea, cu ţigarea în colţul gurii, să-şi ajungă supuşii. Muzicantul juca împrejurul fluierului, forţat ca nişte ţîţîni ce-şi rup peceţile de rugină, cu chiot. Unele frînturi de sunet păreau că vin chiar din piept, cu cîte o haşchie de sînge. Cînd gerul înnoda încheieturile şi împietrea mustăţile de subt mască, Vicleimul bătea din talpa cizmelor, şi cu pumnii la gură sufla din duhu-i fierbinte.

Toţi aceşti oameni domneşti alcătuiau un teatru ambulant, şi, artişti înnainte de toate, în foarfecă, rindea şi cosmetic, seara ei încercau emoţiile gustate astăzi de domnul Livescu şi alte mari celebrităţi ale teatrului. Şi cum n-aveau pe atunci o presă, întîietatea trupelor concurente o decideau beţele, ghionţii, măselele risipite, fălcile mutate. Iar spectacolul bătea în dramă sau comedie, după cum hotărau platnicii ca să fie, comercianţi de coloniale sau de chiristea, cu sau fără « perdea ». . .

O MASCĂ

Văzusem destui guşaţi şi destule guşate într-un canton din Alpi, — două sate populate numai de ei, — dar afară de umflătură, nu todeauna dizgraţioasă şi chiar cîteodată cochet decorativă, nu se observa nimic deosebit. Bărbaţii purtau gulere cu intervalul de peste cravată larg, iar doamnele se lăsau decoltate într-o broderie care micşora relieful. Cînd strigau găinile, la ţară, un chiot fără voie final trăda infirmitatea.

Există o particularitate de gîndire, guşată, după cum se cunoaşte şi un fel de-a simţi şi cugeta surdo-mut, orb din născare sau cocoşat. Cel mai izbutit exemplar de guşe, excepţional şi poate că unic, l-am întîlnit la Miercurea Ciucului, la un sătean. Supărătorul accesoriu ajungea la brîu, — o pungă lungă, cu o ghiulea la fund. Omul o manipula ca o dăsagă, aruncînd-o, cum îşi scotea banii din tîrg între genunchi, cînd peste un umăr cînd peste celălalt. Podoaba îi era destul de elastică şi de imensă, de vreme ce ghioaga ei atîrna legănată pe mijlocul spinării.

Mi-au revenit aceste schiţe vechi ale amintirii, ieri, într-un vagon de tramvai, uitîndu-mă la o domnişoară foarte îngrijită, foarte curată, cu bluza proaspătă, cu pieptănătura cinstită, adunată într-un conci licăritor pe o ceafă plină, albă, meticulos întocmită în toată fiinţa ei, ca uniforma candidă a unui porumbiel. Căutătura, înspăimîn-

tătoare totuș, a tinerei persoane, nu-mi era necunoscută. O știam din cărțile de medicină specială, care oferă curiozității cititorilor monstruozitățile nevinovate ale fanteziilor naturii. Mi-au trecut pe dinainte titlurile unor capitole uitate, « Basedow », « Cretinism », « Maladiile inimii ». Domnișoara ilustra la maximum « Gușa exoftalmică », și zîmbetul ei inocent o suferință terifiantă.

Ochii ieșiți din pleoape ca niște ouă jupuite de coaje, erau punctați în dreptul luminilor cu zmalțul verde; o căutătură de idol barbar, mongol, aztec. Surîsul aparținea statuetelor de ivoriu ale lui Sakia-Muni Singuratecul. Ți se părea că ochii aceia nu se pot închide niciodată, și că noaptea dorm căscați de un spasm încremenit. O putere parcă hipnotică și parcă de groază emana din figura de douăzeci de ani a copilei, a căreia carnație de roză, ca o petală diafană, da, prin contrast, o sensație de vrăjitorie și crimă.

Ai fi zis că, într-altă viață, aceeaș făptură a fost martoră la marile asasinate în massă, din trecut, și că deznădejdile, chinurile și agoniile pe care le-a văzut, fără voie, i-au prins pe față masca înspăimîntărilor în eternitate.

TÎRGUL DE COVOARE

Între biserica Domniței Bălașa și Spitalul Brîncovenesc, amîndouă laturile rîului celui mai murdar de pe continent, au fost, cu frumusețea spontaneității, mascate de un bulevard polihrom de scoarțe și țesături. Provizoria marfă își întinde cîmpul și pajiștile verticale de-a lungul hidosului apeduct. Munca sătencii din munte și șes, asociată pe războaie cu gustul, inspirat de buruienile livezilor și de lumina din pășuni, pornește săptămînal spre orașul cu cumpărători, Bucureștii, unde covoarele desfăcute pe frînghii, improvizează acea cortină variată, care dă un colorit original mișcării de mare Orient a pieții. Piața covoarelor, cu piața întreagă, de zarzavaturi, de fructe, de plante, de lăptărie, cu halele de pește și de pasări, urzește un caleidoscopic univers. E aproape de prisos elogiul acestui peizaj intern al negustorilor, care de la Banca Națională, de la Sfîntul Gheorghe, din Bărăție, se revarsă val-vîrtej pînă în dedesubtul Mitropoliei. De la mătăsurile marilor vitrine din Lipscani la purpura tomatelor construite piramide, din Piața Bibescu Vodă, călătorului cu ochiul viu și cu însuflețirea activă, i se oferă mii de imagini și sensații ca să priceapă de ce Bucureștii nu seamănă nici la minte, nici la chip, nici la problemă cu niciunul din orașele din toată lumea, a cărora monotonie standard rîvnește să fie artificial strămutată la noi.

Cei ce stau cu nasul într-o călimară sau într-un dosar toată ziua, ignoră farmecele seducătoare, ale osîrdiei, opintirii, biruinţei avutului şi inteligenţii dulci a unui popor. Cîmpul de onoare al energiilor şi vitalităţilor lui e tîrgul. Treci din cînd în cînd prin piaţă, domnule intelectual.

Primăria sectorului a găsit probabil inestetic tîrgul covoarelor de la Domniţa Bălaşa. Decînd cuvîntul «estetic» înseamnează licitaţie, beton, metru cub şi căruţă, — criteriile s-au fixat şi argumentarea nu mai lasă nimic de răspuns şi de dorit. Ba primăriei, — tot a venit vorba de covoare, — i-a venit şi o idee: să desfiinţeze tîrgul de covoare.

Poate că o idee mult mai potrivită, mai ales că nu-i vine niciunuia din domnii primari, ar fi să înzestreze străzile cu nişte banale şi inestetice arătări pe nişte plăci albastre de colţ, pentru indiscreta curiozitate a trecătorului de a şti pe ce stradă umblă. Nu doar că locuind pe o uliţă al căria nume îi este permis să-i fie cunoscut, cetăţeanul s-ar simţi mai fericit, dar o placă de stradă poate să dea o preocupare mai puţin abstractă primarilor şi costă oricum mai ieftin decît Mediterana la Bazaca.

1933

O AMINTIRE

Trăită-n el, cred că și amintirea poate să facă parte, de culoare, din cele cinci veacuri de viață ale orașului București.

Așezămintele brîncovenești, grupate jurîmprejurul actualei Patriarhii, cuprindeau între Domnița Bălașa și hanul Manuc (sala Dacia) palatele, vorba vine, domnești.

Se povestea că boierii cu ișlic și giubele și cucoanele lor, în scurteci de catifea *pembè* și *grenà*, dacă nu adeseori și de-ale altora, se duceau să petreacă la Mînăstirea Văcăreștilor pe o cale ascunsă. De bună seamă ascunsă, căci trecea pe subt pămînt. Drumul de tunel, luminat cu torța, era destul de lat, de vreme ce oaspeții plecau și ajungeau cu « carîta ».

Din ce loc putea să înceapă șoseaua subterană, are să se știe cînd viitoarele săpături și dărîmături vor aduce arheologilor noi plocoane de surpriză, pe lîngă cele și clasificate milenare. Nu ni s-ar fi spus la muzeul municipal că tîrnăcoapele au găsit în jurul capitalei urmele unei civilizații de mămăligă și fiertură, vecină cu epoca lacustră? Cum totul a fost sute de ani posibil pe deasupra, nu-i exclusă aceeaș posibilitate și pe dedesubt.

Fie că Mînăstirea Văcărești fusese de maici, fie că de călugări, păcătoasele gurile rele bătrînești afirmînd uneori că și de una și de alta, confortul culinar al participanților la ospețe se deduce

și azi din vizitarea mai atentă a lăcașului de rugăciune, devenit, cam după Cuza și seculari-zare, temniță de ispășire a borfașilor și potlogă-riei mărunte, marile hoții, denumite mai tîrziu, științificește, nobile cleptomanii, trebuind cu dra-gă inimă date uitării. Bucătăriile vechi răspund în admirabil construite cotloane de afumat, pe zeci de cîrlige zeci de porci întregi, slănini gigantice și păstrămuri.

Fost, la rîndul meu, după alți neastîmpărați ai opiniei și condeiului, clientul frumoasei pușcării de pe aleea de castani, amenințată un moment să ajungă « Cetate universitară », am stat de vorbă cu colegii de gherlă, preocupați de unica problemă admisibilă, a evadării. Unii aveau de străbătut cîte douăzeci și cinci de ani de « muncă silnică », și nu puteau, ca vùlturii prizonieri ai lanțurilor de picioare, să rabde captivitatea subt bolțile seninului albastru și cu frunzișul pomilor tremurat în soare, la gratii.

Cîte doi tîlhari în fiare studiau inginerește teri-toriul claustrat, cu turnuri de sentinelă înșirate pe ziduri. Cînd noaptea, prin țipătul de mîțe chinuite al cucuvăilor, auzeau de la turn la turn strigătul soldaților cu pușcă « Numărul unu, biiinee... Numărul zece, biiinee!... », se cutremurau: « Fi-le-ar binele de cap! ». Legenda moștenită din generații de osîndiți, precizînd că subterana galerie se isprăvea într-un mormînt, ei studiau ca niște egiptologi, adînc, pietrele funerare, păstră-toare ale osemintelor cîte unui demnitar încotoș-mănit, mîngîindu-se cu iluzia de ideal că, pînă la urmă, vor descoperi o gaură pe care să fugă pînă-n « Piața Mare ».

Dar murind unul cîte unul, mai rămîneau în spațiu juridic, nefăcuți, cîte zece-cincisprezece ani, de înscris în bilanțul cîștig și pierdere, al eternității, cu investiții în viața viitoare.

GITANA

Teatrul în aer liber se iscă de la sine, unde te-ai aştepta mai puţin. Decor: periferia. Scenă: o estradă şi trotuarul. Repertoriu: cel mai viu, improvizarea. Pe de lături, cîmpia vastă, cerul albastru şi splendorile soarelui în amurg. Undeva, departe, războiul. Trei martori ai lui, în publicul adunat la spectacol: trei invalizi în uniforma lor albastră, de marinari, cu circonflexul de aur între umăr şi cot. Unul stă-n baston, mîneca altuia e goală, infirmitatea celui de-al treilea e şi mai ascunsă. Aplauze vocale.

E duminică, şi muzica harmonicilor, condusă-n tempo exact, de mîinile agile a două domnişoare, cheamă şi reţine cîteva mahalale, pitoresc pestriţe. E un bîlci cu *café-concert*, şi el interesează şi pe pictor, evident absent, şi pe muzicant, care caută, amîndoi, motive şi subiecte dincolo de sferă. Totul e naţional, locul, costumul, vinul şi covrigii uscaţi, afară de gitana spaniolă, atracţia fermă a publicului adunat.

O perucă neagră, cu breton, îi flutură ritmic pe umeri. Buzele roşii ca sîngele şi sideful dinţilor participă la cîntec şi dans. Decolteul e graţios, numai bărbia pare mai masivă ca de obicei, şi maxilarul, lipsit de ovalul neted, e mai dur. Sprîncenele date cu cosmetic pînă la tîmple, mobîle şi cu arcul perfect, exprimă precis sentimentul grimasei şi contrastele dintre atitudinile

sufletești opuse, ca un tablou cu figuri medicale în cancelaria unui spital de boli nervoase. Masca rîde și se întunecă alternativ, cu toate nuanțele dintre « te iubesc pînă la moarte » și « m-ai înșelat », din romanța suspinată omenește de ciudatul saxofon, purtat în gură de un artist măsliniu, cu ochii de porțelan ai unei mumii.

Spaniola bate tamburina cu sonerii, lovită-n pielea de tobă la timp, ca să-ntrerupă clinchetul cu o bătaie de gong, și să dea melodiei o pauză ruptă. Felul cum îi zboară panglicile plutitoare în cîteva culori, aninate de clopoței, învăluie jocul într-un vîrtej de lumini de pastel. În palme, balerina iberică frămîntă castanietele cu măestrie și dă intervalelor acel sunet lung, de scrîșnire, asemănător cu răscolirea pietrelor pe prundișuri, care indică sensibilitatea nervoasă a pipăitului și o școală lungă a muzicii cu scoici de lemn exotic, în sonorități de silex și metal.

Acum, gitana își arată mișcarea repezită a șoldului, care-i dezvelește genunchiul și-i conturează pulpa. Coapsa știe leneșele inflexiuni ale haremului, și linia ei fluidă îmbată. Pirueta finală, pe un vîrf de pantof, e delicioasă. Într-un murmur tumultuos de fuste a izbutit cea mai îndrăcită figură. Emoția e entuziastă.

Un oltean cu cobiliță, nu se mai poate stăpîni:

— E dată-n măsa! strigă congestionat precupețul.

Gitana spaniolă și-a zmuls peruca și salută. E un gardian de la închisoare.

MIERE CU HREAN

Ploaie de sită, ceață pulverizată. Depărtarea cenușie vine din zări peste grădini și întunecă ziua senină. Pe la patru după-amiază nu se mai vede bine nici poarta, la care trage de clopot cineva.

Strig: « Cine-i acolo? ».

Răspunde: « O femeie ».

Cîinii au și ajuns la zăbrele, și-i potolesc cu îndemnul « Cuminte! ».

Trag zăvorul. O femeie ca de vreo patruzeci de ani, care ar putea să aibă numai douăzeci. La țară și în sărăcie, tinerețea ține puțin. Bariș roșu cu puncte albe. Femeia îmi povestește. Eram doară cel mai breaz din satul meu de periferie. La orice nevoie sînt vizitat de nevoiași. Ieri a fost un bătrîn singuratec, ca de Paști și după Paști. A plecat cu ce s-a putut: o bucată de miel fript, patru ouă roșii, o sticlă cu vin, douăzeci de țigări « Naționale » și o cutie cu chibrituri. Nimic nu l-a mulțumit mai mult ca strîngerea de mînă cu urări de bine de la poartă. Mi-a răspuns: « Știi că nu mai am mult de trăit », ca și cum avea să comunice mai sus, unui înger sau lui Virgiliu, care îl va plimba de braț prin Infern, să aibă grijă de delegatul mahalalei, că l-a cinstit cum se cuvine.

Altădată, un bolnav trebuie internat în spital, un copil scutit de taxe școlare, solicitată Salvarea,

după ce soțul și-a doborît nevasta la harță; rugată primăria să împrumute dricul gratuit. Alții se plîng de purtările popii, cer un sfat pentru fisc, iarbă pentru o capră, ori se plîng că au bani, dar n-au ce să mănînce și să încalțe. Femeia îmi istorisește suferința bărbatului ei, care nu mai poate să muncească. L-a lovit Dumnezeu știe ce, că tremură și slăbește. Cînd arde fierbinte, cînd îngheață: ar pune pe el zece cojoace, și pe urmă le-ar azvîrli pe toate. Îi e sete. Îl apucă de la stomac, de la picioare. Are și un înnec. Cîteodată îi zvîcnește capul ca o căldare încinsă.

— O să-l ia Dumnezeu, și-mi rămîn copiii pe drumuri...

— Ce a zis doctorul?

— Ce să zică? Ia, ca dòctorii. Nici el nu știe ce zice: Zice să-i dau lapte, unt, friptură la grătar... Parcă-i pe lumea ceealaltă. Asta era pe vremuri, cînd n-aveam atîtea parale. Dă-mi o povață, te rog. Îl văd cu ochii cum se stinge. Și-i un om bun, ca o bucățică de pîine. Ar fi păcat să se prăpădească. M-am gîndit că numai dumneata ai putea să-l scapi...

Am avut un fior. A! dacă aș putea întinde mîna peste bolnav, ca un făcător de minuni, și să-l ridic din pat cu o căutătură la cer, rumen, tînăr și voios! Mi-era rușine. Într-o piesă de teatru asta ar semăna că e literatură. Tăceam. Nu-i puteam spune că o să vorbesc cu cineva. Singurul cu care ar fi fost să vorbesc era Dumnezeu... Mă frămîntam. Eram în poarta grădinii, cu femeia, la o răscruce de taine.

În sfîrșit m-am limpezit. Femeia venise după un lucru precis, pe care-l ocolea din prea multă bunăcuviință.

— Am venit să-mi dai nițică miere, să o plămădesc cu hrean. Să-l vindec de piept. Bietul de el, pătimește de piept.

STICLE GOALE CUMPĂRĂM...

Subt fereastră, o femeie lucrează și cîntă de patru ore întregi. Ea spală sticle goale, care au slujit și vor mai sluji o dată. Cîte una, sticlele trec dintr-o movilă în stiva opusă.

Cumplita meserie ar fi trebuit să o dispere. Am așteptat fără succes momentul nou și variat, cînd femeia, descurajată de viață și răscolită de monotonia unei munci de Sisif, va pune mîna pe două pietroaie și le va arunca pe unul în grămada de sticle murdare și pe celălalt în vraful corect de sticle spălate. Dar ochiul ei de gîscă, întors cîteodată fără motiv în sus, nu prezintă niciun accent și nicio turburare. Nasul miroase metodic interiorul sticlei, mîinile spală și clătesc.

Dar muncitoarea cîntă. Sînt cîntece adecuate pe meserie, ca orarul Chaix cu circulația pe căile ferate, singura lectură cu putință între două mari capitale. Pe un ritm de molitvă, femeia cîntă acàtistul grațiilor unei fete din sat, văzută literar de inspirația unui poet căprar, care amestecă limbajul natal cu expresiile popularizate de romanțele cinematografelor sonore, traduse și cîntate pe placă. O serie de cîntăreți înfiorători și autori, care într-un regim Carol al IX-lea ar trebui împușcați la plimbare cu carabina, pe fereastră, au parvenit să influențeze creierul și simțirea spălătoresei de sticle.

Parcă nu s-ar mai fi întîmplat nimic și ar fi obligatoriu.

Sticlele însă nu se vor sfîrși niciodată. După fiece mie spălată sosește o mie puturoasă. Industria noului proprietar este pe toată viața, și orice nădejde de a da timpurile înnapoi e inutilă. Toate sticlele goale din orașul nostru vor trece de aci nainte prin mîinile dizeuzei de subt fereastră, cu două pauze pe zi, la mîncare, tot între sticle, și cîntecul va fi învățat de toată lumea. Am început să-l cînt și eu. Vine singur, evocat de un sunet de furculiță. E ca o răzbunare a idiotului care l-a scris și l-a cîntat întîi. Sînt în luptă cu el: autorul s-a instalat în sufletul meu și se duce adînc.

Oamenii cu simțul legalității și-au strîns mijloacele represive la propriul lor individ, și multe sinucideri aparent inexplicabile se datoresc spălatului de sticle goale și cîntecului, care te obsedează și pe care o forță mai tare decît controlul, ți l-a insinuat în personalitatea iresponsabilă și vulgar hipnotizată.

Morbii și otrăvurile se transpun în sensații și sentimente, și cînd un nebun îți afirmă, la ospiciu, că a mîncat carne de mort și că s-a îmbolnăvit, trebuie să-l crezi, stările vieții fiind simbolice și abstracte.

1932

MÎNĂSTIREA CERNICA

La Mînăstirea Cernica trăiau acum vreo patru⸗zeci și șapte de ani tot felul de chinoviști, între cei vreo patru sute de călugări de atunci, frați, părinți tunși în schimă, ierodiaconi, ieromonahi, ingheli, protosìngheli, arhimandriți, stavrofori, mitrofori, canonarhi, cîntăreți, paracliseri, orîn⸗duiți la slujba bisericii.

Părintele Meftodie, stafidit de canoane și post⸗negru, avea nouăzeci de ani, umblînd cocoșat de viață și îndrăcit în fața aspectelor noi din jurul lui. El era respectat și de stareț, căruia îi făcea imputarea că are vin și rachiu în beci și miere prea multă în putini, de la două sute buduroaie. Ferici⸗tul Meftodie era schivnic, purta adică în spate perimanul, un pătrat de postav de o palmă, ținut în loc cu două șireturi, trecute peste umeri și prin subsuori. În cadrul lui, ca o icoană de spinare, figurà, brodată de acul vre unei maici de pe la Ierusalim sau Agapia, hîrca, închisă între două ciolane, încrucișate ca semnul înmulțirii.

Iarna, el pîra lui Dumnezeu pe călugării cu mînuși de lînă și care nu se pedepseau îndeajuns, mergînd în ger și viscol cu scurteică și încălțați, iar stareţului Visarion pe frații întru Domnul, care trăgeau pe subt ascuns un fum de tutun.

Doi Chesarie își disputau numele lor împără⸗tesc: duhovnicul gros, care se deplasa ca un bolo⸗boc pe două cepuri, sprîncenat ca o perie de lus⸗

tru, — şi fostul locţiitor de arhiereu, cu titlul de Cîmpulungeanu. Înnalt şi subţire, şi fin, palid ca prescura, Cîmpulungeanul ţinea de oarecare aristocraţie, şi în toate mişcările lui, că-ţi deschidea uşa chiliei, înflorită cu crăiţe şi cîrciumăriţe, parfumată cu busuioc; că-şi purta mîna transparentă la barbă, inefabil de albă, lungă pînă peste paftalele din brîu, sau că-şi ducea lingura la gură, avea ceva de femeie sau de domnişoară bătrînă nervoasă, nerăbdătoare şi elegantă.

Părintele Ghelasie, căciularul chinòviei, ciufulit şi sîrmos, bătea toată ziua, cînd la soare, cînd la umbră, calîpurile de frasin ale profesiei, îmbrăcate cu pîsla, fabricată tot de el cu ciocanul de lemn: scùfii, culioane şi potcapii. O apă neagră se scurgea ca un pîrîu de Styx, din dreptul chiliei lui, printre pietre, pe lîngă biserica Sfîntului Gheorghe din cetate, pînă dinaintea părintelui Ghimnazie, pescarul mînăstirii, necăjit că vopseaua spălată ameninţă să-i murdărească năvodul, întins între clopotniţă şi vărzărie, ca zalele unui balaur despuiat.

Ghimnazie era revoluţionarul îndatinat al aşezămîntului. De patruzeci de ani, decînd îl apucaseră bătrînii, el se plîngea în toate zilele stareţului că pîinea e prea mică şi că el e nedreptăţit, la ciorba de peşte, de bucătar, şi la ţîşpoacă de către chelar, un sfînt de o sută cincisprezece ani, uscat ca o iconografie şi noduros. Ca să-şi ferească barba de saramură cînd se urca pe scara zăcătorilor cu varză şi scotea căpăţînele cu furca, el şi-o vîra în dulamă, de ajungea pînă cine ştie unde şi mai departe.

Duiosul mînăstirii era fratele Ioil, ştirbul. După vecernie, sta pe treapta bisericii, cînta din fluierul tras din carîmbul cizmei şi plîngea. Fusese cioban. Într-un vad i s-au înnecat toate mioarele turmei lui, vreo trei sute de oi, cu care colinda din primăvară pînă tîrziu, la căderea zăpezii, ţara româ-

nească. Văduvit de atîta frumusețe, s-a călugărit. El cînta o doină de baci amărît, de vreo cincisprezece ani, în acelaș loc, pe aceeaș piatră care-i știa suferințele spovedite cu trișca.

— Blagoslovește, cuvioase!

— Domnul să te blagoslovească...

Și cînta din fluier și plîngea din pleoape.

GORUNUL

Pe o șosea care iese din oraș, zace răsturnat un copac de un diametru neobișnuit, puternic și mare.

Îmi aduc aminte de acest stejar decînd era în picioare, și de umbra lui, în care se adăposteau, la păscut, o turmă de sute de oi, măgarii, cîinii și ciobanii. Baciului, un chipeș de munte, îi despica figura, de-a latul, o mustață neagră, îmbelșugată ca un ciucure de porumb. Ciung de toate brațele lui cu tăietura în carnea sănătoasă, stejarul e ca Venera din Milo prăbușit.

Trebuie să fie o treabă municipală, o imitație a primăriei după cioaclele țăranilor, care și-au tăiat împrejmuirile, salciile și salcîmii, și le vînd în oraș încărcate cruciș, tot atît văzduh cît și crăci, pe prețuri de dinți de elefant.

Cel puțin douăzeci de topoare ale oamenilor efemeri, au tăbărît pe uriașul cîmpiei.

Tăișul perfid a ucis într-o singură zi făptura de cîteva veacuri, în exuberanță clocotitoare — contimporană, poate, cu Ștefan cel Mare.

Martor al milioanelor de care și oameni care au trecut pe șoseaua lui și pe drumul fără sfîrșit al vieții, el ar mai fi trăit cîteva veacuri, nesimțitor la vreme, la anotimpuri, la zile și la secunde, primind în insula lui aeriană, de odihnă, întîlnirile lunii cu luceafărul, sprintene paserile, murmùrele, și poate că și îngerii palizi.

M-am plîns prietenului meu, inginerul, care și-a trăit ca Walt Whitman zilele în pădurile seculare, că a fost asasinat domnitorul și patriarhul ținutului meu. El mi-a răspuns că era încă tînăr și că la vîrsta de o jumătate de mileniu, gorunul e un adolescent.

MÎNĂSTIREA PANTELIMON

Într-o după-amiază calmă ne duce mașina la Pantelimon, vechea mînăstire cu creasta prin copaci medievală. Din șosea o apucăm la stînga, prin boziile unui fost cimitir cu cruci domnești, invadat de natura înflorită, străbatem kilometri de vie și căpșuni, intrăm în porumburi și în sfîrșit în ovăzuri ca într-o mare de mătase și catifele, de culoarea dulce a răchitei. Și cînd nu ne mai rămîn subt cauciucul roților decît pîrtiile paralèle ale căruțelor rare ce se-ndrumează cîteodată pe aci, în imensitatea monumentală a cîmpiei românești, fără de păreche, așternută între orizonturi, motorul nostru întoarce și ne trezim fără tranziție și pregătire într-o cetate nouă de localuri de fermă.

Am ajuns. Un vast pătrat de săli cu o curte interioară vastă ne silește să luăm un răgaz de perspective, înconjurînd cu ochii emoționați clădirile cu intervale de pădure și de azur. Cu sentimentul bucuriei, ca într-o bibliotecă plină, că vom avea de răsfoit multe albume ilustrate, intrăm fără să știm în grajdul vacilor, venerabil ca un parlament. O sută de persoane cu coarne, palide și albe, rumegă cu boturile către păreți. Așezate pe două rînduri, cu umerii dinapoi la vizitatori, vacile lui Wilhelm Tell, păscute pe Alpii Fribourgului și-n Appenzel, pregătesc de-a-n picioarele, picătură cu picătură, gălețile de lapte din ugerii mulși între degete diseară. Un sunet

uscat de metal: vacile s-au servit singure, deschizînd cu botul fraged capacul unui vas, în care curge necurmată apă proaspătă de izvor.

Între ieslea paralelă cu păretele de zid, circulă pe șine aeriene vagonetele cu hrană, fîn parfumat, tărîțe și o făină cu nume englezesc din Asia Mică, — iar în vagonetele spînzurate și ele de tavan, pe dinapoia jgheabului colector de bălegar, iese, către depozitul de îngrășăminte, gunoiul, murat în zăcătoare. Bolovanii de sare par niște reduceri, pentru iluzii, ale stîncilor din patria veche. Trei tauri împărați, de proporții neînchipuite, stăpînesc din lanțuri anualul instinct al haremului de o sută. Culoarea păreților și a plafonului e albastră, subt cuvîntul, inspirat probabil de la ceruri, că e gonitoare de muște. . .

Generațiile noi, care academizează moștenirile și le fac tradiționale, sînt izolate în țarcuri de ulucă nouă în curtea centrală. Vițeii cu cornul brut vor fi autoritățile, taurii de mîine, iar vițelele cu ochii de velură adîncă sînt vacile timpului viitor. Domnul Băbeanu, directorul-general al Eforiei, nu-și mai poate ridica privirea de la un juncan, care după părerea domniei-sale documentară e idealul de frumusețe al aclimatizării. Vorbește despre *el*, ca despre un student de valoare, menit să devie un savant neîntrecut, și cu fiecare om din personal are o convorbire exclusivă asupra *lui*: se informează.

Două silozuri, două prăpăstii reci de beton, ridicate-n aer ca niște turle goale, sînt destinate fînului tocat și presat, cu două tracțiuni electrice. Pivnița e rece fără gheață, grație unor aparate care modifică temperaturile prin prezența unui tub și stabilesc gerul rigid. Un laborator cochet de analiza laptelui și o sală de încălziri și răciri succesive a lichidului pasteurizat, cu scopul de a fi intercalat în carafe de cristal cu dopul pelicular. Unul din vizitatori, care știe totul de mai

nainte de a fi fost cunoscut, își administrează singur pedeapsa de a întrerupe explicațiile binevoitoare și pitorești ale directorului-general, apăsînd din eroare pe un buton ce trebuia lăsat în pace. Brusc, din podina de mozaic izbucnește cu o putere drăcească un fir de apă iute, care i-a intrat în nas, și l-a spălat, i-a întors pălăria și l-a inundat în cămașe, jiletcă și pantaloni. Simțim, într-o tăcere delicată și silindu-ne să nu rîdem cu poftă, că personagiul e ud pînă la piele și că rufele inferioare i s-au lipit pe ins. Cu celelalte aparate de spălat, de jos în sus, de sus în jos și de la stînga la dreapta, însoțitorul nostru va fi mai prudent, și din cînd în cînd își va dezlipi pantalonii de el însuș, ascuns o secundă pe după cîte o ușe.

Încă n-am pomenit de armăsarul de la Pantelimon. Ferma Eforiei are un specimen, care ar face onoare bronzului celui mai pur, un armăsar bondoc, ca o buturugă și ca un porc mistreț. Anatomia lui complexă și bogată se amplifică pe o scurtime îndesată a trupului modelat nervos și masiv. Tonurile cărămizii și sepia se înnegresc la botul acvilin și fluierele butucilor de picioare, boante cu eleganță. Coada scurtă, frizată la sfîrcuri, îi dezvelește pulpele de fier arămiu, și, la locul cunoscut, masculinitatea grandios exprimată, echilibrează, după o estetică a naturii naive și curate, energia și calmul stăpînitor al crîncenului animal. Coama îi zboară neagră fără vînt, și, cînd părul din frunte i se despică inegal, se văd ochii mari și cinstiți, cu o deschizătură visătoare de fată-mare.

O copită ar putea să spargă muntele ca o oală de pămînt. Mîngîiat pe grumaz, armăsarul se lasă ca o ciută, și-n toracele lui monumental bate fluviul de sînge ce-i umflă nările, îi pișcă burta și-i furnică urechea, ca un spic de grîu. Un statuar îndrăzneț, care ar voi să puie un simbol de putere și o sugestie de victorie, germinativă, în piața

Cercului Militar din București, ar fi de ajuns să scoată din grajdurile lăptăriei de la Pantelimon, de lanțuri, doi tauri și un armăsar și să le înghețe trupul pe un soclu de granit. Această imagine integrală de vigoare, de rupere și de impetuozități, ar face mai mult decît o literatură de vorbe căutate și o elocvență silită, de tribună.

Tractoare, care, mașini. Unele ară, altele seamănă sau seceră și fac znopi. Cea mai bizar interesantă este mașina cu vreo cincizeci de labe la rînd, care scormonesc cu degete articulate fînul și-l întorc la soare. Ghiarele în acțiune au rapiditatea scărpinatului pisicii și a săriturilor de lăcustă. Iepele, docile naturii anuale, au redevenit niște aparate de mîncat, care adunate la marginea pădurii ronțăie laolaltă pășunea. Cazărmile muncitorilor, cu dormitoarele și bucătăria lor, rămîn în poligon.

Prin zigzagul arăturii, automobilul ne scoate în șosea către spital. Ne încrucișăm cu automobilul unui domn cu figura de mare prelat roman, zburlită-ntr-un talaz de păr alburiu. Saluturi. Era domnul Parteniu, advocatul, care se duce să viziteze din cînd în cînd instalațiile și pădurea, mai recreative și mai binefăcătoare decît o plimbare neutră la Șosea.

Spitalul e vechea mînăstire domnească. Din atmosfera trecutului nu s-a stricat nimic. Aceleași distanțe vecine între chinòvie și altar, fac o umbră catifelată, de stup, în interiorul dintre chilii și morminte. În stînga drumului abrupt, pe care mașina suie vertical către poarta curbă din ziduri, e chioșcul unde un pașă trimis din Stambul, primea, în timpurile robiei turcești, tributul valah. Chioșcul a fost restaurat în forma lui de umbrelă deschisă, și primește rîndunelele vara și vrăbiile iarna.

În altarul bisericii sînt, poate, cîteva sfinte vase vechi. Preotul lipsește. Odăjdiile, în schimb, din dulapul cu geamuri, au patina ieftină a firului

industrial morfolit în cîrpă și slujesc liturghia seculară a lui Ioan Gură de Aur cu licăririle lor de tinichea contimporană. Două morminte de piatră în laturile intrării păzesc întunericul din străni și turle: unul e dintr-o singură bucată și e cioplit italienește.

Cîteva găini de catifea sîngerie într-o curte de sîrmă, arată că odăjdiile naturii se mențin la străbunescul lor model și-n antica lor calitate. Este de necrezut că atîta opulență și atîtea sublime farduri cu scîntei de aur și fulgere de rubin, a pus Misteriosul guvernator al formelor și al vopselelor impalpabile, în numele căruia s-a ridicat mînăstirea, în niște găini. Dar el a făcut și iepurii albi, de un alb atît de total și de perfect încît te umflă rîsul, ca să nu plîngi de emoție și de candoarea ațîțată. O sută de pufuri indicibil zăpezìi, cu ochii imposibil de definit în opalina lor aramă, locuiesc într-un grajd cu galerii.

Și iată și porcii uriași, cu ștampila rîtului scurt.

Și iată bolnavii, saloanele, obscuritatea cimitirului, aruncată anticipat peste bolnavele incurabile, din așternut și de pe lîngă paturi. Printre noi și bolnave trece o mîță, nelipsită tovarășă a bătrînelor care și-au îngropat sòții și copiii și, lovite de un tic netămăduit, dau din cap lîngă un ghiveci cu garoafe sau tremură pe saltea din toate mădularele odată. . .

Bucătăria și-a scos tăvile, crătițile și oalele din cuptoare, rumene și parfumate, și le gustăm.

Întoarcerea noastră în București e însoțită de aceste influențe, și cum scapără luceafărul undeva, automobilul merge mut pe drumul lui. . . O bătrînă, altă bătrînă, un mormînt, o biserică, un cocoș, un iepure alb. . . Parcă le-am mai văzut odată și parcă nici nu le-am mai văzut. . .

1929

SORCOVA SFÎNTULUI VASILE

Tradiția noastră sădește sorcovele în zăpada cutreierată de ciubotele lui Moș Crăciun. . . În decembrie, cînd nu a mai încolțit, începînd din toamnă, niciun crîmpei de verdeață, oamenii și-au adus aminte de flori, și anul începe, în ziua lui întîia, cu trandafiri și boance de hîrtie, împăinjenite cu beteală.

În ceasul ajunului Sfîntului Vasile, recoltele sînt gata, și sute de mîini mai lucrează încă la ultimele garoafe și gene de mușețel, cu speranța că vînzarea sorcovelor va aduce căminului, unde fetele grădinăresc toată luna lui decembrie, un prisos de bine modest. Subt lampa cu petrol, dintr-o mahala, fabrica de sorcove s-a instalat odată cu frigul. Unelte: o foarfecă; materiale: bețe scurte, sîrmă și hîrtie. La sorcove, ca și în poezie, materialul e neînsemnat — tot capitalul e harul.

În preajma Anului Nou, o plimbare prin Piața Mare din București este ca un popas în librărie. Din coșurile mari pline cu sorcove, se ivește printre sorcovele indiferente sorcova. . . de talent. Un gust mai bun al culorii; o alcătuire mai exprimată a pestrițului general; distribuirea mai sugestivă a grișului vopsit, pe stamine; un pipăit deosebit al corpului de floare, sînt ca o semnătură de personalitate și conchid, aproape, la stil.

Lucrătoare din periferie, bucureşteanca din mahala, din cartierele născute ca prin generaţie spontanee, nu e o femeie fără estetică şi care să nu aparţie unei datini. Datina a dat casa albă cu prispă, florile din fereastră, barişul castaniu, fusta foarte curată, scurteica « grenà » şi papucii, cărora le-a corespuns, în moalele urechii, lacrima de sticlă de mărgăritar. Bucureşteanca din toate cartierele capitalei, e înnainte de toate o femeie bine făcută, cu ochiul adînc şi cu o carnaţie fragedă, transparentă în belşugul ei calitativ, — şi cunoaşte la perfecţie meşteşugul de a purta în centru un ìfos temperat de cucoană. Din mîinile ei, dibace să învieze culoarea surîsului cu o linie de carmin şi pricepute în legănarea umbrelei, iese îndeobşte o sorcovă frumoasă. Absenţa de ceea ce se cheamă în medicină « higienă », scoborîtă de cele mai multe ori dedesubtul şi al unui confort inuman, este compensată simetric, desigur, prin prezenţa activă a unui aşa-numit « lux », pe care l-au vorbit de rău întodeauna reformatorii sociali fără idei calde, — şi cucoanele bătrîne.

Sorcova singură, în simplicitatea ei, este un lux, dat fiind că pentru anumite princìpii este lux tot ce nu se mănîncă. Poate să fie, într-adevăr, operă mai inutilă decît bătaia măsurii cîntecului « Sorcova, vesela » pe umărul domnului care trece pe lîngă colindători îmblănit? Ba, după spusa observatorilor neîntrebuinţaţi în aparatul de supraveghiere şi pază, colindul copiilor cu sorcova şi de Moş Ajun, trebuie stîrpit ca un prilej de furt de buzunare. Se povesteşte că în vreme ce un băieţaş urează trecătorului să fie « Tare ca piatra şi iute ca săgeata », cu o rimă pe care savanţii literaturii o repudiază ca pe o tentativă de modernism, băiatul mai mare l-ar fi scotocit prin ascunzătorile învelişului de samur.

Noi am apucat încă timpul cînd Steaua, Bunădimineața și Plugușorul erau binevenite în curtea omului, populată uneori de irozi, ca un Ierusalim. Covrigii, nucile, merele și paràlele așteptau prin toate casele, în mușuroaie, și primirea colindătorilor era o datorie, ca primirea preotului la zîntîi, care a dispărut și el din graficul colorat al deprinderilor noastre, mutîndu-se într-altă lume, cu unchiașul cocoșat al Vicleimului, cu Surla, cu Buhaiul și cu purtătorii de Stele... O concluzie trasă științific din torentul fericit al ideilor de realizare și schimb industrial organizat, a făcut ca urările să fie interpretate, ca și vechea pomană românească îndatinată, ca niște cerșetorìi, ca și cum și cerșitul ar fi un act rușinos, asimilat, în doctrina mașinismului, cu prostituția și hoția.

Anul acesta, de Crăciun, străzile au fost goale de colindători, și dacă n-ar fi fost jucăriile, nechemate și nepăsătoare de ce gîndesc oamenii gravi despre ele, uitam și de Moșul care le duce-n spinare și le împarte copìilor de pomană.

Relevăm, aici, o scrisoare de la o cititoare care ne mulțumește de grija pusă, de sărbători, ca să prezintăm în scris jucării și păpuși. Corespondenta noastră ocazională, îndeamnă pe scriitori să nu mai scape din vedere bucuria pe care o produc, într-o lume unde niciun organ oficial și niciun efort particular nu ies la predică pentru provocarea unei stări sufletești de încredere, de bunăvoință și speranță. Cititoarea anonimă ne-a înfiorat cu o mărturisire, a căreia substanță o cunoaștem și o punem direct și indirect în povestirile noastre, încă demult și zadarnic, — că mulți din cititorii noștri, din zilele de Crăciun, tîrăsc de la o zi la alta și de la ceas la ceas, un suflet de sinucigași, încă nehotărîți să și le curme. Aceștia au nevoie de surîsul, optimismul și de

lumina fragilă a cuvintelor frumoase, dacă sîn-tem puțin capabili să facem acte sociale frumoase. Și, doamna care ne-a scris, mai spune ceva: că, în toată copilăria, ea n-a avut niciodată nicio ju-cărie, nicio păpușă, și că i-a rămas un gol de atunci, decînd muriseră pentru dînsa toate păpu-șile, un gol moral, un fel de cimitir sufletesc... Nu a venit niciodată, la doamna care ne scrie, pecînd era fetiță, niciodată, Moș Crăciun. La vîrsta de treizeci și patru de ani, cîți are acum, doamna își caută la toate vitrinele cu jucării păpușa pe care a visat-o în copilărie, dar cu care nu seamănă azi nicio altă păpușă...

N-am putea spune dacă psihoanalistul Freud s-a gîndit în special la lipsa păpușii din copilă-ria unei fetițe cuminți, destinată să-și balanseze prima păpușă într-un leagăn viitor de căsătorie. Ceea ce știm, este că de Crăciunul ce abia trecu, mulți copii au rămas fără jucării. Imensa ferti-litate a lui Moș Crăciun și marea lui bunătate n-au fost în stare să-i mulțumească pe toți. E-xistă un vechi loc comun în literatura de alma-nahuri și de reviste festive, al Crăciunului fără lemne, fără haine și fără încălțăminte, și toți cititorii au lăcrimat la cald, citindu-le în fiecare an și încheind, probabil, că lucrurile din lite-ratură n-au nicio legătură cu viața și că scrii-torul, cînd își face manuscrisul, străin de orice împrejurări și independent de timp, minte profesionalmente. Se petrece, într-adevăr, la ci-titorul nostru o întîrziere, venită probabil din substrat, în nestare să puie lectura de acord cu viața și să activeze în sensul unui lucru citit, decît din simplă întîmplare. La el cuvîntul s-a rupt atît de mult de sensul și obiectul lui, încît nu-i poate acorda nicio ființă și nicio durată în in-teligență. Fenomenul nu se petrece numai cu sărăcia și cu păpușile. Păpuși cu mult mai pu-

țină vată în ele și căpătîndu-și volumul de la alte cîlțuri și de la alte tărîți decît cele obișnuite în confecționarea figurilor de ștofă vopsită; păpuși fără gumilastic, cu voce adevărată și cu prestigiu necenzurat, separă necurmat, în toate acțiunile profesionale, sensul de cuvînt și cuvîntul de viață... Cititorul nu are decît să se uite împrejurul lui. Este sigur însă că de Crăciun, ca să-i satisfacă, cititorul s-a ferit să le dea copiilor asemenea păpuși...

Cu cîteva zile înnainte de sărbători s-a putut citi într-un ziar o listă de vreo zece bordeie, în care o mizerie, chinuitoare pentru conștiința cetățeanului dorit de societatea organizată, își dădea întîlnire cu greutățile cîte unei maternități multiple cumplite sau cu izolarea în neputință a cîte unui bătrîn. Le-a adus acestora ceva Moș Crăciun? Le-a adus măcar o jucărie? Și le-a adus numai de Crăciunul care trece, și celorlalți, celor necunoscuți? Nimeni nu le-a adus nimic?

Între colindătorii care nu mai vin pe la casele noastre, erau mulți copìi nevoiași. Dacă oamenii cu princìpii au suprimat pe acești « cerșetori », ce le-au dat ei în schimb?

Să ne rugăm de ei. Copiii, în genere, au dreptul să fie mai buni la inimă și chiar mai deștepți decît părinții lor. Fetițe, care intrați în viața oamenilor mari, cu ochii uimiți de nu se știe ce; băieți dolofani, care veți lua locul tăicuților și unchilor; și unele și ceilalți, nu veți rămîne închiși într-o colivie. Voi veți face drum în mijlocul lumii, și aveți nevoie de oameni zîmbitori împrejurul vostru, ca să nu vă pizmuiască pîinea, patul și întristarea, ca acum, păpușile și caii pe rotile, copiii fără jucării. Ca să vă înțelegeți omenește cu lumea în care veți trece într-o zi, aveți nevoie, și voi și lumea, pe lîngă un vocabular de cîteva sute de cuvinte și pe

lîngă douăzeci și patru de litere, cu care veți scri cuvintele toate, de trei lucruri care poto-lesc ura și blestemul: hrana, adăpostul și haina. Pe acestea trebuie neapărat să le aibă fiecare copil și fiecare om. Orice vi s-ar spune, de orișiunde, fără deplina lor realizare, viața, știința, talentul și însăș averea sînt de prisos. Fiecare om din-tr-o țară, care suferă de această lipsă întreită, ispășește un păcat săvîrșit de altcineva, într-altă parte. Spune, Puiule, tatălui tău, să-și aducă aminte de ce datorește în tot lungul anului, și nu numai de Crăciun, suferinții, și spune-i că este drept: pomana nu vindecă, ci numai făgă-duiește. Vindecarea vine de la tăicuțul tău, dacă el va începe chiar de mîine dimineață să umble cu leacuri. Dacă tatăl tău e un om sărac, este de ajuns să-și dea gîndurile săracilor ca și el; iar dacă el este un om avut sau puternic în meseria lui, spune-i să înceapă numaidecît să lucreze: nu este răgaz. Căci de astădată, băiatule care pici de somn, și fetiță nevinovată care nu mă prea înțelegi, am văzut în seara de Crăciun, pecînd se strecura Unchiașul, cu jucăriile în spate, pe ulițele noastre, am văzut mii de lumini vinete aprinse în ochii triști ai păpușilor de oase, care veneau din marginile lumii și din pămînt, ca să se uite la jucăriile voastre... Și au plîns și au rîs... E un plîns de cobe, scumpi copii, și-i un rîs prevestitor...

Acum, vă aducem o sorcovă de hîrtie. Moș Crăciun a plecat. Cine știe la ce han a tras de ziua Sfîntului Vasile, căci pînă la Ceahlău, pe jos și în sanie, este drum greu și lung. Sorcova o cumpărăm din piață, nu e nicio taină. Dacă s-ar mai fi însărcinat și cu sorcovele, Moș Crăciun nu mai putea să isprăvească, și a cam și răcit. Lapovița l-a tras de la picioare, și Unchiașul a ieșit din oraș strănutînd și, uitînd să-și ia batiste

mai multe în buzunar, s-a șters și el la nas cu ce-a putut, cu sacul gol, de la jucării. Dar nu vă speriați: între piticii lui sînt doftori price-puți în buruieni, care o să-i facă ceaiuri, o să-i puie pahare și o să-l tragă cu spirt de rădăcini. Cînd îl doftoricesc și-l descîntă, o sută de dof-tori pitici îl pun pe picioare într-o singură zi. Și la anul vine iar.

Să nu mă întrebați decînd se știe sorcova și cine a născocit-o; cum era sorcova pe vremea lui Vlad Țepeș ori a lui Matei Basarab. E o chestiune de specialitate, și cînd se va crea o catedră a florilor de hîrtie, lipite cu cocă pe sîrmă, o să putem afla și mai mult. Apoi, nimeni nu s-a gîndit să o conserve pentru istorie, sorcova neavînd o întrebuințare continuă ce nu poate să fie substituită; acolo unde trebuie, sorcova se înlocuiește, cu succes, cu peria. Dar dacă ne întrebați ce sorcovă preferăm, vă vom răspunde: sorcova primitivă. Subt influența florilor imi-tate, care își propune să facă aidoma de pe na-tură trandafirul, ochiul-boului și crinul, din șto-fe divers manipulate și colorate, fabricanții și-au pus de gînd să dea de rușine pe grădinăre-sele noastre din mahala, scoțînd în vînzare un surogat de sorcovă, perfecționat. Nimic mai urît, domnule tată, care te pregătești să cum-peri o sorcovă pentru copiii dumitale. Sor-cova, ca să fie sorcovă, trebuie să fie proastă, trebuie să aibe naivitatea și codirile care inspi-ră toată arta. Meșteșugul sorcovelor e un meș-teșug de iconar. Cu cît o fi mai puțin cugetată, cu atît sorcova iese mai frumoasă. Inegalitățile și grosolăniile florilor de hîrtie dau o creație din nou florilor adevărate, care, așa cum sînt, nu au nevoie să fie nici înlocuite nici contra-făcute. Ca la covoare, figurile cele mai intere-sante sînt acelea care s-au depărtat de motivul

din model. Iar materialul hîrtiei trebuie lucrat ca hîrtia, nicidecum ca pomada botanică, din care natura își face florile ei, iar croiala foarfecilor trebuie recunoscută ca dintele dălților în piatra statuară. Într-o sorcovă sînt șase trandafiri, patru crăițe, patru dălii, cîteva capete de mușețel. Florile ei pot să fie necunoscute; cu atît mai bine: floarea inspirației, bobocul fanteziei. Într-o sorcovă am găsit cinci cornete cu vîrful în sus, răsucite din hîrtie albă, ca niște miruri: cornetele înfățișau ardeii iuți. Sorcova brută e sorcova unei artiste: bagă de seamă și cumpără-o, domnule tată, pe aceea...

Ajunul Anului Nou 1931

MOGOȘOAIA

În dimineața unei zile de iulie 1956, eram în noua gară Mogoșoaia.

Altădată, în copilărie, toată Calea Victoriei fusese Podul Mogoșoaiei, după cum Calea Șerban Vodă era Podul Beilicului. Pe acolo plătea turcilor biata țară, pentru că fusese devastată, tributul cuvenit năvălitorului, începînd cu cel de sînge: mii de copìi pentru trupele ienicerilor musulmani.

La vîrsta de doisprezece ani, în scarlatină, izolat cîteva luni la croitorul Marcu și îngrijit de soția lui, Sofìa, bătrîni amîndoi, am stat în locuința lor, bînd ceai de «Paparoane». Am auzit acolo, povestite de mahalagii mult mai bătrîni ca ei, dramaticele despărțiri ale mamelor de copìi, zmulși din brațe după înțărcare. Se pare că au trecut de la aceste spectacole ale cruzimii numai cîteva zile, atît sînt de apropiate de noi, care le-am uitat, cum ne uităm pe noi înșine în toată durata poporului românesc.

Nu aș putea descifra în numele Mogoșoaiei, care ar fi fost, se vede, o cucoană stăpînitoare, niciun Mogoș, poate că mocan venit cu oile încoace, către ținuturile de iernat dobrogene. Orișicum, actuala Piața Victoriei era denumită Capul Podului, încă pînă acum vreo patruzeci de ani. Podul era strada acoperită cu bîrne, ca un pod peste rîu, pentru caleștile boierești, ferite de noroi. Bătrînii spuneau că, slab încheiate, bîr-

nele jucau din capete, scuturate de roţi, şi că pe dedesubtul bîrnelor circulau turme de şobo-lani. Era vremea Vadului Sacagiilor, din dosul fostei poliţii. Din vad sacalele se aprovizionau cu apa vîndută cu doniţa prin oraş. Sacaua era un butoi pe două roate, astupat în fundul din spate cu cep. Sacagiul zmulgea cepul gros şi da drumul apei în găleata sau doniţa cumpără-torului, vîrînd cepul cu o lovitură scurtă la loc. Mocirla Dîmboviţei gîlgîind în Vadul Sacagiilor da culoare vînătă apei, bătută cu băţul în pu-tina de acasă pentru o limpezire, oarecum, cu « piatră acră ».

O cană de tinichea, burduşită, spînzura de putina cu asemenea băutură, prin prăvălii, la îndemîna muşteriilor cu gura uscată, de căldură. Clientul însetoşat scufunda tinicheaua cu mînă cu tot, şi cînd zeama, din ce în ce mai întune-cată, era pe fund, el intra pe jumătate în putină, încălecînd ca să o ajungă pe mîzgă, cu picioarele în aer. Braga bragagiului turc, era scumpă, cinci parale măsura. În doniţa lui cu bragă sau « limo-nadă » plutea un bolovan de gheaţă răcoritor, păstrînd în cristalul lui nămolul lacului Heră-trău de unde fusese iarna, cu topoare, căngi şi lopeţi, recoltat. La Floreasca, pe maluri, un şir de bordeie ţuguiate, adînci, păstra pe toată vara gheaţa capitalei, răzbită de o arşiţă devastatoare.

Tot în doniţă călătorea pe uliţă şi limonada. Intrînd şi oltenii în meserie, turcii au fost ne-voiţi, unul cîte unul, să se retragă, încercînd alte negustorii.

Olteanul adevărat nu poate trăi fără poezie, vînzîndu-şi marfa cu diminutive:

Ardeiaşi
De ceia graşi,
Dovlecei, dovlecei,
Joacă soarele pe ei.

Mai tîrziu, donița cu limonadă, părăsită, a dat loc unui aparat cu țevi, construit ca o biserică și purtat în spinare.

Oprit în fața clientului înnălțat, negustorul se apleca, încovoind spinarea și genunchiul, și, zgîrcit pînă la pămînt, își lăsa limonada să curgă pe o țeavă curbată într-o cană desprinsă dintr-un cîrlig. Aparatura lui îl făcea de trei ori mai lung și, văzîndu-l de departe venind, ți se părea că iese din mare un scafandru. În aspectul lui de dansator mistic cambodgian, era concurat de alte două metalice matahale: de omul-orchestră și de omul-pian. Cel dintîi ducea în cîrcă ceva enorm, care licărea din sumedenii de reflexe. În cap avea o chivără de clopoței, și, agățat cu lanț de pe undeva, călcîiul tras ritmic făcea să răsune un clarinet meșteșugit și o tipsie.

Ce lipsea concertului ambulatoriu era un repertoriu. Inventatorul simplei bazaconii nu putea merge înnainte, mărginit la o furtună de zgomote scrîșnite, împrăștiate și dezarticulate. Era o aplicare a ceea ce se cheamă pe nemțește *Katzenmusik*, o muzică de mîțe.

Un alt concurent era omul-pian, exploatat în special de țigani, cu vocație egală pentru romanță și hingherie.

Omul-pian erau doi, unul purtînd tot în spinare un fel de coșciug, jumătate de dric, cu manivelă, pasivul, poziția lui era obligatorie răscăcărată. Al doilea, solistul, făcînd pe baiadera, dansînd cu brațele ridicate și bătînd în tamburină. Unicul efect al complexului era o furie nestăpînită să iei concertanții cu un retevei la bătaie.

La concert se adăogau, decum intrau artiștii într-o curte, urletul cîinilor și huiduiala oamenilor adunați din toată mahalaua la poartă, galeria.

Firește că odată cu sfîrșitul concertului dispăreau și rufele de pe frînghie.

Încă un concurent al limonagiului cu carapace de alamă, era jugănarul, un om încins cu tot soiul de scule, înșirate pe o curea caricaturală. Acest specialist cunoștea o artă subtilă, a castrării de vieri și armăsarilor. Armăsarii ajungînd prea rari, probabil că profesioniștii scopitului au adoptat meseria de geamgii: « Jamùr, jamùr! ». Ei știau să facă și oi din berbeci și din cocoși claponi, senatori ai curților de găini.

Stolurile vaste de vrăbii se înmulțeau în București văzînd cu ochii. Dintr-un copac se aruncau cu miile într-altul. Epoca le era prielnică și generoasă, domnii cei de la trăsuri și căruțe lăsîndu-le gratuit mingile cu ovăz risipite.

La Capul Podului funcționau « axizele » de impozit pe alcool. O fabrică de spirt, afară din oraș, aproviziona capitala, cîrciumile și băcăniile, cu butoiul, iar contrabanda își făcea loc larg în cîte un șir de căruțe.

Unul din marii contrabandiști, mai tîrziu proprietarul celei mai mari fabrici de bere, a fost prins aducînd pe barieră butoaiele de apă prevăzute cu butoi interior de spirt. Rațele din dreptul butoiului de axize adăpîndu-se la picăturile strecurate, prin canà, se dădeau, îmbătate, peste cap.

Fabricantul de bere, om de inițiativă, avea un concurent, de care trebuia să se scape, o a doua fabrică în București, cu toate că berea ei era proastă.

Proprietarul acesteia murise, lăsîndu-i-o moștenire soției, o nemțoaică. Marele fabricant s-a căsătorit cu văduva consolată, și din ziua nunții avea două fabrici într-o mînă.

Dar el nu era un ins oarecare. Se împrietenise cu Vlahuță, pe care, generos, îl ajuta la nevoie.

Dintr-un timp, de cîte ori se întîlnea cu poetul, fabricantul rămînea tulburat. Primise două scrisori de cerere de bani, banii îi fuseseră trimiși, și, ca un ingrat, Vlahuță nu-i mulțumea

la nicio întîlnire. S-a descoperit mai tîrziu, şi mult mai tîrziu, cînd relaţiile dintre poet şi industriaş se răceau, că scrisorile veneau de la un plastograf, care cunoştea legăturile dintre cei doi contimporani.

Dar simpatiile fabricantului pentru scriitori nu izbutiseră să se răcească după asemenea pungăşii. Cumpărînd o întindere mare de terenuri în vederea nerealizată a unei noi şi mai mari fabrici decît primele două, proiectul a fost zădărnicit de evenimente, şi bunul berar s-a gîndit şi atunci la scriitori. Din miile de metri de teren le-au fost dăruite mai multe locuri de casă. Unul din ei a fost scriitorul D. D. Pătrăşcanu, profesor de istorie şi colaboratorul revistei *Viaţa românească*, seria ieşeană. Noii proprietari au fost larg ajutaţi şi la clădit.

Vizitîndu-l pe atunci la librărie (Pătrăşcanu între timpuri se făcuse librar), îl aud parcă şi acum: « Ce să fac? Să mă încurc, ori nu? Ce zici matà? » — « Încurcă-te », i s-a răspuns. Şi umoristul s-a încurcat destul de avantajos, alegîndu-se cu o casă confortabilă şi nouă.

Bucureştii clădiţi în golurile lor de meşteri şi zidari italieni, care înfiinţaseră o adevărată colonie, intrau în faza betonului armat, şi, parţial, într-o estetică a lui de mai tîrziu nouă. De la suprafeţe şi muchi, două elemente nelipsite nici egiptenilor, nici goticului medieval, arhitectura aştepta expresia unui echilibru inedit de volume, destinat să varieze tema după normele gîndite, ale oricărei arte, asociată cu inspiraţia şi cu o personalitate.

Arhitecţii se împuţinaseră mult aproape, colaborînd cu inginerii, interesaţi mai ales de rezistenţa materialelor şi de reţetele mai puţin influ-

ențate ale tencuielii. Ca în epoca azbestului și cauciucului, s-au creat, — a crea implică temperatură, chimie, presă hidraulică, — sumedenii de surogate cu numele terminat în *it*. Se lua de la piatră, de la ciment, de la nisip sau var, molecula răspunzătoare de duritatea unui mortar, se trecea de-a lungul unui mediu artificial care ar reproduce o condiție adecuată a naturii și se obținea o sticlă care nu era de geam, un granit științificește disciplinat, și totul se transporta cu sacul mic, cu cornetul și punga. În patru luni, o nouă corcitură a prizmei și a cubului apărea în cîte un colț de stradă, grație eforturilor financiare ale domnilor Matache sau Costică, băcani sau cîrciumari, și gustul acestor personalități de portmoneu fecundase inspirația cîte unui domn tehnic, iară Doctor în beton.

Pe marginea Dîmboviței buna inspirație a cîtorva savanți a creat o insulă de reculegere calmă, cedată studiului benedictinilor de laborator. Împărțită în cîteva parcuri adînci, cu edificii distribuite între arbori și crînguri, ea meditează în zeci și sute de celule de faguri, tăcute. În interior, între cristale, cilindri, eprubete, autoclave, aparate, un doctor în stihar imaculat, cu ochiul prins de microscop, scrutează, examinează lumea infinitului mic. E cîte o chilie de unul singur din nenumărații călugări albi ai mînăstirilor risipite în pădurea științei. Sute de chilii, zeci de săli și coridoare, mii de ferestre mai apropiate și mai depărtate de pămînt. Insula Institutelor e mărginită, în cel mai liniștit peizaj al capitalei, de patru străzi, o școală de chimie, o școală pentru suferințele bietelor animale, un Institut Pasteur și Institutul Cantacuzino, universitatea serului și a vaccinului, ilustră.

TOT BUCUREȘTII

E greu de explicat ivirea limbilor și nașterea popoarelor, și ele participă parcă de la un mis-ter. Deodată, istoria înregistrează, într-o anumită parte a lumii, un popor neștiut și o limbă nouă, probabil derivată și înrudită, însă nouă. De ce? Cînd și cum s-a petrecut fenomenul, știința pre-supune fără să știe. Aici, în jurul Carpaților, în-tr-o bună zi s-a vorbit *românește*. De ce? Nu se înțelegeau de ajuns oamenii în dacă, slavonă și latină? De unde nevoia unei limbi noi, într-un timp de ignoranță, care nu are facultatea să aleagă și să prefere? Fără nimic artificial, s-a iscat o altă vorbire, pe care a grăit-o toată lumea dintre graniți.

Un mister pare să prezideze și la întemeierea unui oraș. De ce-i situat acolo unde se găsește și nu cu o sută de kilometri mai sus, sau mai la dreapta sau mai la stînga, și într-un peizaj mai confortabil și mai aerat? Argumentul economis-tic nu pare suficient într-o regiune unde nu s-a ținut seama nici de elementul strategic.

E cazul orașului București, așezat nu se poate mai prost, pentru o capitală de țară destul de mare și cu regiuni infinit mai prielnice unei po-pulații de vreo două milioane, mai plăcute și mai pitorești. A rămas încă un secret în Europa, care cere numai șosele de asfalt pentru accesul rapid al peizajelor caracteristice, că România poate

fi socotită, dacă nu absolut cea mai frumoasă, dar una din puţinele cele mai frumoase tărîmuri de pe continent. Varietatea solului, a perspectivelor şi a climatelor, e uimitoare, şi chiar populaţia, cu toate că omogenă în aceeaş substanţă de rasă, înfăţişare şi inteligenţă, prezintă o varietate de gusturi şi costume nebănuită. Şi la o ţară atît de frumoasă corespunde un popor nespus de frumos: acest lucru se vede pretutindeni decum intri în România, fie prin Porţile de Fier, fie prin Careii Mari, Dobrogea sau Bucovina.

Legenda spune că întemeietorul capitalei ar fi fost un cioban pe nume Bucur, legendă simpatică dar desigur fantezistă! Ce l-ar fi apucat pe un pribeag de cioban cu oile să întemeieze o localitate şi să-şi aleagă un loc atît de nepotrivit cu o aşezare productivă? De fapt, mai repede decît originea ar putea să intereseze numele. Bucureşti ar deriva de la Bucur. Există, într-adevăr, şi azi o bisericuţă pe un mal al rîului Dîmboviţa, primitivă, mai mult improvizată decît construită, acoperită cu şindrilă, cu o singură turlă, într-o formă de ciupercă, neobişnuită lăcaşelor de rugăciune ortodoxe şi purtînd numele ciobanului din legendă. Desigur, ca să nu contrarieze legenda, serviciul urbanistic al capitalei, preocupat exclusiv de înfrumuseţarea şi confortul oraşului, păstrează cu grijă osemintele acestei vechituri, lipsită de stil şi de vreo semnificaţie istorică certă.

Nu e locul să intrăm în studiul istoriei şi să ne aducem aminte succesivele schimbări de domiciliu ale capitalei, în legătură cu împărţirile administrative ale ţării, pe principate. România a trăit numeroase forme de aventură, aşezată după spusa unui vechi cronicar « *în calea tuturor răutăţilor* ». O capitală mai logic situată, relativ la neîntreruptele invazii străine, care sileau

populația să fugă-n păduri și să se ascundă de urgia năvălitorilor în munți, a fost cîndva mai aproape de asemenea refugiu, de pildă Cîmpulung, într-o regiune unică de vegetație luxuriantă, unde cresc florile cele mai vii și mai frumoase.

Din străvechi, Bucureștii au fost cel mai vulnerabil punct al Munteniei, la îndemîna năvălitorului turc, care-și varia monotonia, trecînd mereu Dunărea și atacîndu-l pentru jaf. De la Dunăre în sus se întinsese Codrul Vlăsiei, așa-numit, brigandajul precedînd invaziile. După doborîrea progresivă a Vlăsiei, din necesități de combustibil și cherestea, rămînea un teritoriu arid, uscat și dușmănos, străbătut de un pîrîu mai mult noroi decît apă cea mai mare parte din an.

E de repetat întrebarea: de ce tocmai în cele mai rele condițiuni trebuia stabilit centrul comercial, cultural și politic al provinciei de sud, destinat să ajungă vatra unei țări de aproape douăzeci de milioane de oameni?

Trebuie să fie un farmec secret și inexplicabil care, în chipul cel mai real, atrage și pe străini, și-i lipește de oraș. Cîntecele nu se ivesc degeaba. Au și Bucureștii cîntecul lor:

Dîmboviță apă dulce,
Cin'te bea nu se mai duce...

Pecînd începuse cîntecul, această apă dulce era turbure și plină de nămol. Astăzi, rîul care străbate capitala, lărgit și construit inginerește, slujește de albie de scurgere tuturor canalizărilor, și apa cea « dulce » nu mai călătorește în sacale. Ea e extrasă cu pompe monumentale din adîncimile depărtate ale pămîntului. Bună, rea, asta a fost împrejurarea, lucrurile nu pot să se mai schimbe. Capitala e definitiv fixată, și ceea ce nu i-au dăruit nesilit natura și fatali-

tatea, face inteligența, care le obligă să colabo-reze cu ea. De fapt, buna rînduială cere să te folosești de materialele la îndemînă, ca vrabia, care-și face cuibul în streașina casei, din gheme de fulgi și fire de iarbă. Încercările de a părăsi orașul pe care l-au întocmit sutele de ani, pentru a muta capitala într-o regiune mai ade-cuată, au rămas simple proiecte de arhivă. Pe un bătrîn nu-l întinerește niciun elixir. Edilii fără spirit de aventură au înțeles că problema consistă în a căuta mai armonizate artificii pentru a birui rezistența dușmănoasă a condițiilor în care a fost orașul clădit.

Albumul închinat capitalei noastre [1] arată re-zultatul victoriei omului hotărît inflexibil să nu se lase învins de uscăciunile și de praful care roade și îngroapă de zeci de mii, de sute de mii de ani civilizațiile succesive. Pînă acum, singure Piramidele și singur Sfinxul au izbutit să scape de măcinarea cu care centimiligramul de pul-bere îi amintește omului, biruitor într-alte pri-vințe, că din el iese și în el se întoarce.

Bucureștii sînt astăzi o grădină, o mare gră-dină, pe un diametru de vreo douăzeci și cinci de kilometri. Rădăcina nu cere decît să o muți și să o înmulțești pentru ca dintr-un copac să faci pădure. Locuitorii au avut grija și toată răbdarea trebuincioasă ca să descînte pămîntul sec și să-l fertilizeze. Acum vreo șaizeci de ani, pe care eu, unul, i-am trăit cu mult peste nu-mărul lor, erau embrioane de vegetație, pe ici, colo, insule răzlețe de verdeață. Înconjurat de dealuri, deasupra cărora se ridică de jurîmpre-jur cîte o mînăstire, povîrnișurile erau o neîn-treruptă centură de podgorii. Strugurii cei mai delicați, care puteau să concureze cu Malaga,

---

[1] Albumul *București*, E.S.P.L.A., 1957 (n. r.).

Madera și Chios, se revărsau în torente pe toți păreții de pîlnie ai împrejurimilor vaste. Pe neașteptate și brusc, s-a ivit filoxera, care a ruinat o sută de ani de viticultură, lăsînd rîpele goale. Cîte o fostă cramă, altădată cu zăcători imense, storcătoare și butii, într-un furnicar de oameni și activități, mai spînzură, cariată, în depărtările cîte unei coaste surpate. Cea mai pitorescă și mai înnaltă s-a prăbușit de curînd într-un mal abrupt.

Imaginea monumentalei capitale de azi, care se înfrumusețează zi de zi, mulțumită acțiunii neobosite a edilităților actuale, e variată și bogată. Ele nu mai tolerează niciun colț uitat, și din fiece măidan urît au făcut un parc de răcoare și odihnă; parcurile, pe zeci de kilometri pătrați, de-abia ieșite la iveală, par edificate de sute de ani. Lacurile din noile păduri, străbătute de bărci și ondulate de vîsle, dau orașului un caracter la frumusețea căruia natura colaborează cu arhitecții, inginerii și silvicultorii, fericit. Acolo unde nu se întind în oglinzi de unde, apele sar vesele din pămînt și bazine.

CUPRINS

CU BASTONUL PRIN BUCUREŞTI

Redactor responsabil: GHEORGHE PIENESCU
Tehnoredactor: MINA CANTEMIR

Dat la cules 13.03.1967. Bun de tipar 31.01.1968. Apărut 1968. Tiraj 12 180 ex. 1/1 legate. Hîrtie specială cu filigran de 90 g/m². Format 800×920/32. Coli ed. 6,84. Coli tipar 5,63. A. nr. 1063/1968. C.Z. *pentru bibliotecile mari și mici 859—0.*

Întreprinderea Poligrafică „Arta Grafică", Calea Șerban Vodă 133, București — Republica Socialistă România
Comanda nr. 103